

KAIKKIEN OMA VIKA

Timo Hännikäisen *Ilman*-esseekokoelman ja teosta käsittelevien internetkeskustelujen yhteydet mediatekstien suodattamana kokonaisuutena

Jyväskylän yliopisto

Antti Hurskainen

Pro gradu -tutkielma

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Kirjallisuus

Kevät 2011

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Antti Hurskainen	
Työn nimi – Title Kaikkien oma vika – Timo Hännikäisen <i>Ilman</i> -esseekokoelman ja teosta käsittelevien internetkeskustelujen yhteydet mediatekstien suodattamana kokonaisuutena	
Oppiaine – Subject Kirjallisuus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Huhtikuu 2011	Sivumäärä – Number of pages 83
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Pro gradu -työssäni tutkin Timo Hännikäisen <i>Ilman</i>-esseekokoelman, teoksen pohjalta syntyneiden internetkeskusteluketjujen ja lehtiartikkelien muodostamaa kokonaisuutta. Kiinnitän huomioni asetelmaan, jossa <i>Ilmanista</i> pääasiallisesti keskustellaan aiheesta kirjoitettujen lehtijuttujen pohjalta, ei niinkään itse teoksen lukemisesta saatujen tietojen perusteella. Konkreettisten yhteyksien vähäisyydestä huolimatta teoksen ja vastaanoton voi nähdä limittyvän toisiinsa ja antavan perusteita toistensa olemassaololle.</p> <p><i>Ilmania</i> lähestyn tutkimuksessani lajianalyttisesti. Esseen ohella teos soveltaa pamfletin ja autobiografian keinoja hahmottuen monilajisuudessaan hybridiseksi. Lajin kysymyksen katson vaikuttavan myös teoksen uutisointiin ja siitä siinneeseen verkkodebattiin. Tutkimukselleni ratkaiseva pohdinta yksityisen ja julkisen alueista kiinnittyy juuri lajiin, sillä <i>Ilmanin</i> pamflettimaiset piirteet korostavat julkista ja yhteiskunnallista, kun autobiografisuus taas viittaa yksityiseen. Sekä mediateksteissä että verkkodebatin osanottajien lausunnoissa <i>Ilmanin</i> autobiografiset painotukset korostuvat ja teoksen seksuaalikulttuurista kritiikkiä luetaan usein yksilölähtöisesti.</p> <p>Tarkastelen myös verkkokeskustelua lajina. Tällöin keskustelijoiden puheenvuoroihin vaikuttavat itse kunkin näkemysten lisäksi verkkokirjoittamisen laajemmat käytänteet. <i>Ilmanista</i> saadut käsitykset ovat verkkodebatissa enimmäkseen negatiivisia ja teosta kritisoivia, mutta käsitellyn aiheen ohella esimerkiksi verkkotilan monikontekstisuuden aiheuttamat sekaannukset vaikuttavat lausuntojen kärkevyyteen. Käsityksiä yksityisestä ja julkisesta hämmentävää <i>Ilmania</i> koskeva debatti tapahtuu samoja käsitteitä olemukseltaan sekoittavassa tilassa, internetissä. Kiinnitän huomiota myös keskusteluissa vallitsevaan tasa-arvoisuuteen, jota mukailen jokainen voi esittää omia kantojaan, eikä esimerkiksi itse teokseen perehtynyt lukija saavuta tietoudellaan arvostusta.</p>	
Asiasanat – Keywords genre, essee, pamfletti, autobiografia, hybridi, verkkokeskustelu	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
1.1 Tutkimuksen lähtökohtia.....	4
1.2 Timo Hännikäisen tuotannosta.....	8
1.2.1 Muun tuotannon esittely.....	8
1.2.2 <i>Ilman</i> – seksuaaliliberalismin varjosta.....	9
1.2.3 <i>Ilmanin</i> vastaanotto kirjallisuuskritiikeissä.....	11
1.3 Tutkimusongelmat.....	13
2 ESSEEKOKOELMA LAJIEN RAJAMAILLA.....	14
2.1 Miksi genrellä on merkitystä?.....	14
2.2 Pamfletilla ulos.....	20
2.3 Autobiografisuudella sisään.....	26
2.4 Huomioita hybridisyydestä.....	31
3 MEDIA DEBATIN SUUNTAAJANA.....	34
3.1 Tunteellinen <i>Helsingin Sanomat</i>	35
3.2 Kärkevä <i>City</i> -lehti.....	38
4 VERKKODEBATTI HÄLINÄN, KESKUSTELUN JA RIITELYN RISTITULESSA.....	42
4.1 Kohti katkonaista yhteyttä.....	42
4.1.1 Ymmärryksen tapahtumapaikka kriisissä.....	42
4.1.2 Verkkokeskustelun genrestä.....	45
4.2 Kärjistynyt individualismi.....	47
4.3 Radikaalin vähättelyn retoriikka.....	55
4.4 Absoluuttiset sivuraiteet.....	60
4.5 <i>Ilmanin</i> lukeneiden kritiikki.....	66
5 PÄÄTÄNTÖ.....	73
LÄHTEET.....	79

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen lähtökohtia

Timo Hännikäisen helmikuussa 2009 ilmestynyt esseekokoelma *Ilman - esseitä seksuaalisesta syrjäytymisestä* (jatkossa *Ilman*) onnistui aiheuttamaan voimakkaita reaktioita. Pelkistetyimmillään tähän seikkaan tulen tutkimuksessani paneutumaan. Aion keskittyä itse teoksen huolellisen luennan ja kontekstoinnin kautta kahteen internetissä *Ilmanin* uutisoinnin pohjalta käytyyn keskusteluketjuun tarkastellen niitä suhteessa teokseen. *Helsingin Sanomien* ja *City*-lehden sivustoilla puhjenneet kommenttivyöryt kiinnostavat minua tutkimuksellisesti usealla tavalla. Paneudun ketjujen avulla internetkeskustelukulttuuriin ja sen toimintaperiaatteisiin. Keskustelun sisäisen dynamiikan kannalta olennaista on selvittää millaisesta dialogisuudesta näissä on kyse. Aion tarkastella missä määrin ja miten kirjoittajat kommunikoivat toistensa kanssa, mutta etenkin tulen kiinnittämään huomioni verkkokeskustelijoiden ja Hännikäisen teoksen, osin myös hänen henkilönsä, välisiin suhteisiin. Ennen kaikkea tutkimukseni tulee keskittymään yhteyksiin; kuinka *Ilman* argumenteillaan luo debatin edellytykset ja kuinka verkkokeskustelijat puhuvat suhteessa teokseen ja teosta käsitteleviin mediateksteihin.

Tutkimusaineistoni kokonaisuus rakentuu kolmesta tekstillisestä tasosta, joista Hännikäisen esseeteos *Ilman* on ensimmäinen. Kronologisesti tarkastellen toisen tason luovat *Ilmanista* ja tekijästään julkaistut lehtiartikkelit. Käsittelen *Helsingin Sanomissa* ja lehden verkkosivuilla 11.2.2009 julkaistua Jaana Laitisen haastattelumaista *Ilman*-artikkelia ”Neljä vuotta ilman”. Tämän lisäksi keskityn ilmaisjakelulehti *Cityn* numerossa 5/2009 ja *City.fi*-sivustolla 26.2.2009 julkaistuun Hännikäistä ja *Ilmania* käsittelevään artikkeliin, jonka on kirjoittanut toimittaja Maria Pettersson. Lehtijutut liittyvät kiinteästi aineistoni kolmanteen tasoon, jonka muodostavat *Ilmania* käsittelevät verkkokeskustelut. Olen valinnut tutkittavakseni *Helsingin Sanomien* ja *Cityn Ilman*-artikkelien pohjalta syntyneet sananvaihdot, koska olen kiinnostunut mediatekstien roolista teoksen ja keskustelijoiden välillä. *Ilmanista* on keskusteltu myös lehdistön ulkopuolisilla foorumeilla, mistä esimerkkeinä *Suomi24.fi*¹ ja *Plaza.fi*-sivuston *Ellit*², mutta kiinnostukseni journalististen tekstien asemaan debatin kokonaisuudessa johti näiden keskustelujen huomioimatta jättämiseen.

¹ <http://keskustelu.suomi24.fi/node/6832348> (4.10.2010.)

² <http://keskustelu.plaza.fi/ellit/tyo-ja-yhteiskunta/kahvitunnilla/1762186/timo-hannikainen/> (4.10.2010.)

Nimenomaan *Helsingin Sanomien* ja *Cityn* juttujen ja keskusteluketjujen valitseminen tuo tutkimusasetelmaan kulmikkautta, sillä siinä missä ensimmäinen on valtakunnan suurin ja arvostetuin päivälehti, profiloituu toinen viihteellisyyteen ollen myös ilmaisjakelussa. *Ilmania* käsitteleviä keskusteluketjuja olisi näiden kahden ohella ollut tarjolla muitakin, mutta esimerkiksi *Ilta-Sanomien* yli 500 kommenttiin paisunut ketju³ osoittautui toisteisuudessaan tutkimuksen kannalta hedelmättömäksi. *Keskisuomalaisen* sivuston *Ilman*-keskustelu⁴ puolestaan rajautui pois suppeutensa vuoksi. Sisältönsä laajuuden ja tutkimuksessa myöhemmin käsiteltävien laadullisten tekijöiden puolesta valitsemani keskusteluketjut osoittautuivat sopiviksi. *Helsingin Sanomien Ilman*-keskusteluketju pitää sisällään 139 kommenttia, joista ensimmäinen on jätetty 11.2.2009 ja viimeinen 8.9.2009. Koska tätä kirjoitettaessa – lokakuussa 2010 – on viimeisimmästä merkinnästä kulunut jo yli vuosi, katson keskustelun tällä erää päättyneen ja jätän mahdolliset uudet kommentit aineistoni ulkopuolelle. *City*-lehden ketjun suhteen toimin vastaavalla tavalla. Kyseinen keskustelu koostuu 64 kommentista, jotka on jätetty aikavälillä 26.2.2009–14.6.2009.

Ilmanin ja verkkokeskustelujen suhteiden luotaamisessa huomionarvoista on verkkokirjoittamisen olemuksellinen tasa-arvoisuus. Lähtökohtaisesti voi olettaa, että jokaisella internetissä viestivällä henkilöllä on kelvolliset mahdollisuudet ja oikeudet tuoda näkemyksensä julki, oli aihe melkein mikä hyvänsä. Tutkija Risto Niemi-Pynttari myös korostaa tutkimuksessaan *Verkkoproosa* (2007) kuinka verkkotekstissä korostuu painettuun tekstiin verrattuna nimenomaan tapahtumallisuus, näytteille tuleminen, sekä reaktiivisuus (Niemi-Pynttari 2007, 179). Tarkastelen tutkimuksessani kuinka nämä Niemi-Pynttärin hahmottamat piirteet tulevat ilmi käsittelemäni debatin kulussa. Esimerkiksi kommenttien ilmestymisen tempo on etenkin debatin alkuvaiheissa nopea, minuuttitasolla liikkuva, mutta rytmistä olen kiinnostunut vain sen mahdollisten merkitysten vuoksi. Tutkimusaineistoni avulla pyrin porautumaan tämänsuuntaisen impulsiivisuuden luonteeseen ja sen vaikutukseen suhteessa verkkokeskustelijan mielipiteiden asiasisältöihin ja Hännikäisen teokseen. Olennaista on tarkastella kuinka verkkokirjoittamisen keinot palvelevat esimerkiksi *Ilmanin* pamflettimaaisuuteen sisäänkirjoitettua pyrkimystä nousta debatin aiheeksi.

Verkkokirjoittamista tapauskohtaisesti analysoimalla pyrin saamaan lisävälineitä teos/kommentaari-kulun asenne- ja arvotason kysymysten käsittelyyn, joissa tutkimukseni ydin on. Oletan, että teoksen herättämä nära liittyy perustavalla tavalla yksityisen ja yleisen alueen hahmottamiseen.

³ <http://keskustelut.iltasanomat.fi/thread.jspa?threadID=15235> (4.10.2010.)

⁴ <http://www.ksml.fi/uutiset/kulttuuri/puutteessa-ollut-kirjailija-nuoret-naiset-ilotaloihin/358796> (4.10.2010.)

Hännikäisen teoksen mukaan seksielämän, yksityisen asian, taustalta on löydettävissä yhteiskunnallisia, yleisiä, vaikuttimia ja määräytyvyysuhteita. Kärjistäen voi todeta, että keskusteluketjujen närkästynyt enemmistö kieltäytyy allekirjoittamasta tätä väitettä vedoten yksilön omaan kyvykkyyteen tai kyvyttömyyteen parisuhdemarkkinoilla. *Ilman* taas on hahmotettavissa nimenomaisen liberaalin yksilökeskeisen maailmankuvan kritiikiksi. Siksikin reaktioiden lukeminen on perusteltua. Vihastuneisuus tuntuu oikeuttavan teoksen olemassaoloa.

Erityisen merkityksellistä on huomioida, ettei debatti ole syntynyt itse teoksen lukukokemusten perusteella, vaan julkaisun tiimoilta tehtyjen lehtijuttujen innoittamana. Uutisten arvottavaa, kärjistävää ja koko keskustelua vahvasti määrittävää roolia en tutkimuksessani voi sivuttaa. Pyrinkin hahmottamaan mediatekstit eräänlaiseksi suodattimeksi itse teoksen ja keskustelujen välille. *Helsingin Sanomien* ja *City*-lehden artikkelit raivaavat merkittävällä tavalla polkuja verkkokeskustelijoiden näkemyksille sulkien samalla lukemattomia mahdollisia tapoja keskustella, väitellä tai riidellä *Ilmanista*.

Yksityisen ja yleisen eron hahmottamisessa genren kysymyksellä on merkittävä roolinsa. Kirjallisuustieteellisesti tarkasteltuna *Ilman* on lajihybridi, jossa leimallisesti tunnustukselliset, mutta samalla yhteiskuntakriittiset esseet tarjoillaan pamfletin muodossa. Esseistiikan traditioon suhteutettuna siitä löytyy yhtymäkohtia niin yhteiskunnallisesti poleemiseen ilmaisutapaan kuin myös Michel de Montaignen vakiinnuttamaan vetäytyvän tarkkailun perinteeseen (Riikonen 1990, 28–30). Esseekokoelmaksi kutsuttavissa oleva *Ilman* kuitenkin nimittää takakannessa itseään ”2000-luvun seksuaalipoliittiseksi pamfletiksi”. Toisaalta läpi debatin ja uutisoinnin etenkin tunnustuksellisuuden ja paljastavuuden kysymykset nousevat keskeisiksi. Oletettavasti teoksen luokittelu esimerkiksi tunnustuskirjallisuudeksi tai muistelmiksi kannustaisi lukijaa erilaisiin tulkintaratkaisuihin. Lajin merkitystä pohdittaessa kirjailijan ja kustantajan tietoiset painotusratkaisut ovat merkittäviä pyrkimyksissään ohjalla lukijaa haluamiinsa suuntiin (Pettersson 2006, 155). Tarkoituksenani ei kuitenkaan ole nojata tekijän intentioihin eikä pyrkiä asettamaan vastakkain hypoteettisia oikeita ja vääriä lukutapoja. Genrespekulaation avulla erilaiset näkökannat tulevat yksinkertaisesti paremmin ymmärretyiksi. Vastaanotossa korostunut yksilönäkökulma haastaa pohtimaan pamfletin ja esseen toimintamalleja 2000-luvulla.

Paneudun tutkimuksessani lajiteoriaan pääasiassa Alastair Fowlerin modernin genreanalyysin klassikon *Kinds of Literature* avulla. Fowlerin mukaan genreä ei tulisi käsittää instituution määrittämäksi selvärajaiseksi lokeroksi, vaan enemmänkin funktionaaliseksi tekijäksi. Genre palvelee fowlerilaisittain yksittäistä teosta ja lukijaa näiden välisessä kommunikoinnissa. (Fowler 1982, 37 & 38.) *Ilmanin* tapauksessa genrekysymys aukeaa myös voimakkaasti teoksen ulkopuolelle. *Ilmania* voidaan lukea kulttuurikriittisenä pamflettina, jonka lajillisesti merkittävimpiä tehtäviä on yleisen keskustelun herättäminen. Tässä mielessä kiihkeä debatti asettuu jo sivutulla tavalla olennaiseksi osaksi teoksen pamflettimaisuutta, vaikka noussut närkästys hiukan paradoksaalisesti pohjaakin käsityksiin, joiden mukaan kirjailija Timo Hännikäinen liikkuu ensisijaisesti oman puutteen asialla.

Omaehtoaisuuden korostuminen läpi teoksen, mediatekstien ja verkkokeskustelujen tekee *Ilmanin* tarkastelemisen myös suhteessa autobiografisen kirjoittamisen ominaisuuksiin välttämättömäksi. Ulostulon, uhraamisen ja puhdistautumisen kysymyksissä *Ilman* sijoittuu lähelle esimerkiksi Christer Kihlmanin aikanaan kohua herättänyttä teosta *Ihminen joka järkkyy* (1971). Kihlman käsittelee kolmesta esseistisestä proosajaksosta muodostuvassa teoksessaan paljaalla vimmalla homoseksuaalisuuttaan, alkoholismiaan ja avioliittonsa ongelmia. Samoin kuin Hännikäinen teoksessaan, pyrkii myös Kihlman autobiografista ainesta käsittelemällä vaikuttamaan yleisellä ja poliittisella tasolla (ks. Makkonen 1995, 103). Autobiografisuuden kysymykset ovat tutkimusaineistoni kokonaisuuden olennaista polttoainetta, sillä Hännikäisen yhteiskuntakritiikki peilautuu jatkuvasti mitä henkilökohtaisimpiin tuntemuksiin antaen median ja verkkokeskustelijoiden persoonakeskeisyydelle kaikupohjaa.

Lajianalyttista lähestymistapaa tulee soveltaa myös tutkimaani verkkokeskusteluun. Kyseessä on internetkirjoittamisen genre, joka toimii suhteessa lajityypillisiin käytänteisiinsä ja erottuu samalla muista verkkokirjoituksen lukuisista haaroista. Tarkastelen vastuuta, jonka verkkokirjoittamisen genre siihen osaa ottavalle antaa, mutta myös paikoin ikäviksi yltyviä seurauksia, joita ihanteellisten toimintamallien unohtaminen aiheuttaa.

1.2. Timo Hännikäisen tuotannosta

1.2.1. Muun tuotannon esittely

6.9.1979 Padasjoella syntynyt Timo Hännikäinen on *Ilmanin* edustaman pamflettimaisten esseistiikan lisäksi kunnostautunut runoilijana, suomentajana, sekä kulttuurilehti *Kerberoksen* päätoimittajana. Hänen esikoisrunokokoelmansa *Istun vastapäätä* ilmestyi vuonna 2002 WSOY:n kustantamana. Hännikäisen koko tämän jälkeisen tuotannon on julkaissut turkulainen kustantamo Savukeidas. Runoilijana Hännikäinen asettuu 1950-luvun suomalaisen modernismin pelkistetyn perinteen jatkajaksi. ”Hännikäinen on viileän puolueeton havaintojentekijä, ja tässä asenteessa on hänen runojensa voima”, kirjoittaa kriitikko Juha Siro *Kiiltomato.net* -sivustolla arvostelussaan Hännikäisen esikoisesta⁵. Hänen toisessa runoteoksessaan *Kilpailevan lajin muistomerkki* (2005) korostuvat entistä vahvemmin ekologiset kysymykset, joita tarkastellaan synkän apokalyptisella otteella. Hännikäinen määrittelee itsensä linkolalaiseksi syväekologiksi⁶ viimeistään esikoisesseekokoelmassaan *Taantumuksellisen uskontunnustus* (2007). Temaattisesti *Ilmania* hajanaisemmassa teoksessa Hännikäinen käsittelee Pentti Linkolan ohella esimerkiksi arvokonservatismia, luontorunouden mahdollisuuksia, sekä Michael Haneken ja Ridley Scottin elokuvia. *Ilmanin* jälkeen Hännikäinen on julkaissut yhden esseekokoelman, *Ihmisen viheliäisyydestä ja muita esseitä* (2011), jossa hän jatkaa konservatiivisen paatoksellista linjaansa kritisoimalla esimerkiksi nykyvasemmistoa ja suomalaisten taipumusta väheksyä kulttuurinsa saavutuksia.

Suomentajana Hännikäinen on erikoistunut Oscar Wildeen kääntäen tältä tähän mennessä kaksi teosta: *Aristoteles iltapäiväteellä ja muita kirjoituksia* (2006) sekä *Naamioiden totuus ja muita esseitä* (2008). Yhteistyössä runoilija Aki Salmelan kanssa käännetyn Charles Simicin runoista kootun teoksen *Ääni aamulla kello kolme* (2008) sekä itse suomennetun Robert Louis Stevensonin *Itsemurhaklubin* (2010) lisäksi Hännikäisen käännöksiin kuuluu ”Unabomberina” tunnetun Theodore Kazcynskin manifesti *Teollinen yhteiskunta ja sen tulevaisuus* (2005). Omalla tavallaan kyseenalaista julkisuutta Hännikäinen sai jo loppuvuodesta 2007 kun Yleisradion MOT-ohjelma

⁵ Siro havainnollistaa Hännikäisen liitoksia suomalaiseen moderniin runoon esimerkiksi vertauksella Väinö Kirstinän kokoelmaan *Pitkän tähtäyksen LSD-suunnitelma* (Siro 2002).

⁶ Syväekologia on biologinen oppi, joka korostaa ihmisen tasavertaisuutta muihin lajeihin nähden. Ympäristöfilosofi Pentti Linkola on löyhästi kokoavan aatteen tunnetuin täkäläinen edustaja. (esim. Tuomivaara 2008, 22–24.)

haastatteli häntä Jokelan koulusurmien jälkeen tekemäänsä ohjelmaan. Unabomber-käännöksen ja julkisen syväekologisuuden vuoksi Hännikäiseltä pyydettiin näkemyksiä vastaavilla teemoilla repostelleen surmaajan Pekka-Eric Auvisen tapaukseen.

Kirjoitus- ja käännöstöiden ohella Hännikäinen on toimittanut esseekokoomateoksen *Mitä Houellebecq tarkoittaa?* (2010). Teoksessa suomalaiset kirjailijat kuten Juha Seppälä, Antti Nylén, Laura Lindstedt sekä Hännikäinen itse ruotivat suhdettaan ranskalaiseen kirjailijaan Michel Houellebecqiin⁷. Aihe on tutkimuksenikin kannalta relevantti, sillä Houellebecqin tuotanto on selvästi vaikuttanut käsittelyni keskiössä olevaan *Ilman*-esseekokoelmaan. Hännikäinen esimerkiksi siteeraa Houellebecqin *Halujen taistelukenttää* käynnistäessään seksuaalisen kilpailun aiheuttaman epäsuhtaisen tilanteen, koko *Ilmanin* argumentatiivisen kärjen kuvausta (Hännikäinen 2009, 142–145). Lisäksi vuonna 1958 syntyneen Houellebecqin vanhenemisen realiteetit piinallisen tarkasti tiedostavan *Mahdollisen saaren* ikärasismipohdinnat ovat siirtyneet *Ilmaniin* liki sellaisinaan (vrt. Houellebecq 2006, 172–175, 213 ja Hännikäinen 2009, 90–93). Kaikkiaan Houellebecqin tylyn antimoderni asennemaailma yhdistettynä korkeakirjalliseen ilmaisuun on yhdistelmä, joka kuvaa myös Hännikäisen tekstejä.

1.2.2. *Ilman* – seksuaaliliberalismin varjosta

Helmikuussa 2009 ilmestynyt *Ilman* on Hännikäisen neljäs teos. Se koostuu johdannon ja jälkisanojen lisäksi seitsemästä esseestä, jotka kaikki varioivat samaa aihetta. Osittain rakenne aiheuttaa lieviä päällekkäisyyksiä ja toistoja, mutta enimmäkseen kirjoitukset sisältävät oman tulokulmansa päätteeseen, eli seksuaaliseen syrjäytymiseen.

Teoksen perusväittäjä on seuraava: 1900-luvun jälkipuoliskolla tapahtunut seksuaalinen vallankumous ja yleinen arvoliberalisoituminen ovat luoneet illuusion tyydyttävästä ja kauttaaltaan kahleettomasta ilmapiiristä sukupuolielämän alueella. Kyseessä on Hännikäisen mukaan harha, sillä vapautumisen sivutuotteena on päässyt syntymään yhä kasvava syrjäytyneiden luokka.

⁷Ranskalaiskirjailija, jolta on tutkimukseni kirjoitushetkellä suomennettu neljä romaania: *Halujen taistelukenttä* ("Extension du domaine de la lutte", 1994), *Alkeishiukkaset* ("Les Particules Élémentaires", 1998), *Oikeus nautintoon* ("Plateforme", 2001) ja *Mahdollinen saari* ("La Possibilité d'une île", 2005). Houellebecq on läpi uransa ollut kotimaassaan vahvasti mielipiteitä jakava kirjailija, jonka teoksia on luettu ja paheksuttu intohimoisesti. Esimerkiksi *Alkeishiukkasten* pohjalta häntä syytettiin niin pornografisuudesta kuin oikeistopopulismistakin. Toistaiseksi suurimman kohun Houellebecq onnistui syyttämään nimittämällä vuonna 2001 haastattelussa islamia "maailman typerimmäksi uskonnoksi" (Hännikäinen 2010a, 6).

Läpieroituneessa ja seksiä *harrastavassa* länsimaisessa yhteiskunnassa puutteen ja yksinäisyyden kierteeseen ajautuminen on yleistä todellisuutta, mutta samalla suuri häpeä. Kyseessä on hänen mukaansa aikaamme yllättävän voimakkaasti määrittävä tabu, jota *Ilman* pyrkii suorasanaisesti ja henkilökohtaisiin tunteuksiin pohjaten murtamaan.

Johdannossaan Hännikäinen ilmoittaa, ettei ole pyrkinyt kirjoittamaan tunnustus- tai paljastuskirjaa, mutta itsen käyttäminen esimerkkinä tuntuu argumentoinnin ja empiirisen kokemuksen laajuuden kannalta tehokkaalta (Hännikäinen 2009, 13 & 14). Teos siis pohjaa vahvasti kirjoittajan omaan nelivuotiseen pakkoselibaattiin, mutta pyrkii laajentumaan omakohtaisuudesta vallitsevan kulttuurin kritiikiksi.

Esseissä rinnastetaan toistuvasti seksuaalisuhteet ja markkinatalous. 1960-luvun radikalismien nostaminen ainoaksi syylliseksi vallitsevaan ahdinkoon olisi Hännikäisen mukaan historiallisesti ajatellen sokeaa. Kehityksen varsinaiseksi moottoriksi hän hahmottaakin kapitalistisen markkinatalouden, jonka juuret ulottuvat hippiliikettä kauemmas läntiseen menneisyyteemme. Hännikäisen väittämän mukaan nykyistä parinvalintaa määrittävät talouselämälle tyypilliset seikat, kuten voimakas ja likaisia keinoja kaihtamaton kilpailu sekä epätasa-arvo. Samalla kun pieni kansanosa viettää yltäkylläisen aktiivista ja etenkin mieleistään sukupuolielämää, jää osa käytännössä kokonaan ilman. (Hännikäinen 2009, 116, 142–144.)

Omaa syrjäytymistään kuvatessaan Hännikäinen tuo esiin eristäytymisen kumuloituvan luonteen. Epävarmuus johtaa epäonnistumisiin, jotka taas kasvattavat epävarmuutta aiheuttaen katkeruutta lopulta likipitäen kaikkea kohtaan. Sosiaalinen ahdistavuus purkautuu usein alkoholin liikakäyttönä, unettomuutena tai väkivaltana, eikä itsemurhien yhteyksiä syrjäytymiseen ole Hännikäisen mukaan tutkittu riittävän hyvin.

Etenkin esseessä ”Naiset ja minä” viha levittäytyy likipitäen koko vastakkaista sukupuolta koskevaksi. Omakohtaisia kipupisteitä kosketellessa teos tinkii yhteiskunnallisesti rakentavasta näkökulmasta ja kääntyy ahtaaksi misogyniaksi. Toisaalta markkinoita hallitsevat alfaurokset saavat myös jatkuvasti kuulla kunniansa. Ajoittain täysin epäasialliset ja -uskottavat argumentaatiot ovat nähdäkseni merkittävä osa teoksen kiistelevää funktiota, jossa Hännikäinen asettaa itsensä alttiiksi iskuille.

1.2.3. *Ilmanin* vastaanotto kirjallisuuskritiikeissä

Intensiivisen, kärkkään ja kansalaismielipiteille rakentuvan kuohunnan lisäksi *Ilman* sai huomiota myös perinteisen kirjallisuuskritiikin muodossa. Internetin keskusteluketjuista poiketen kritiikit ovat vastaanottoa sanan varsinaisessa merkityksessä. *Ilmanin*, lehtiartikkelien ja verkkodebatin lausuntojen monitahoisista suhteista huolimatta on muistettava, että ainoastaan murto-osa aineistoni puheenvuoroista pohjaa teoksen luennalle, eikä näin edusta puhdasta vastaanottoa. Kriitikkojen näkemykset taas oletettavasti rakentuvat varsinaisille lukukokemuksille ja niistä nousseille ajatuksille. Useat arvostelut kuitenkin ottavat *Ilmanin* synnyttämän mediahuomion ja debatin huomioon suhteuttamalla havaitsemaansa ilmiötä teokseen. Esimerkiksi *Aamulehden* Tero Tähtinen kutsuu mediarumbaa Suomen mittakaavassa poikkeukselliseksi (Tähtinen 2009). *Nuoren Voiman* syksyn 2009 *Kritiikki*-lehdessä Anna Kontula huomauttaa kohun jo laannuttua, että yleisen keskustelun volyyymi oli omiaan todistamaan teoksen käsittelemän aiheen kipeää ajankohtaisuutta (Kontula 2009). Etenkin Kontulan näkemys tukee ajatusta, jonka mukaan pamfletti tai pamflettimainen teos tarvitsee reaktioita elääkseen ja tullakseen täydeksi. Kontula käyttää julkista kuohuntaa yhtenä perusteena *Ilmanin* kehumiselle.

Kysymys pamflettimaaisuudesta nousee kritiikeissä esiin myös negatiivisessa valossa.

Keskisuomalaisen Hannu Waaralan mukaan juuri *Ilmanin* pamflettimuodossa on sen heikkous ja hänen mukaansa romaani olisi lajivalintana voinut mahdollistaa enemmän:

Mutta kun se on subjektiivinen kiistakirjoitus, pamfletti, se jää mielipidekeskustelujen tasolle ja sen jalkoihin (Waarala 2009).

Waaralan ajattelussa pamfletti edustaa romaaniin verrattuna kertakäyttötuotetta, mikä taas on uhka uskottavuudelle. Kuten genren kysymystä tarkemmin käsittelevässä luvussa kaksi tullaan huomaamaan, ei tämän kaltainen näkemys ole millään tavalla poikkeava.⁸

Vaikka Waaralan genrekritiikki poikkeaa muiden arvostelujen linjasta, asettuu hän Hännikäisen kirjallisten taitojen kehumisessa kriitikkojen yhteiseen rintamaan. Waaralankin mukaan

⁸ Waaralaakin suorasanaisemman näkemyksen pamfletin alhaisesta arvosta antaa professori Jarmo Virmavirta sanomalehti *Uuden Suomen* Näkökulmat-osiassa, jossa hän Seppo Konttisen kiistakirjoitusta *Salainen pankkituki* käsittelevässä tekstissään *Pelkkä pamfletti* ilmaisee asiansa näin: ”Hyvä avaus pamflettisarjalle, alansa tyypillinen edustaja: syyllistävä ja asenteellinen, yksisilmäinen ja mustavalkoinen, hyvän puolella pahaa vastaan” ja ”Visio siitä puuttuu.” (Virmavirta 2008.)

Hännikäinen on ”parhaillaan erinomainen kirjoittaja” (Waarala 2009). Samaa mieltä on *Turun Ylioppilaslehden* J. Tuomas Haverinen, jonka mukaan Hännikäinen onnistuu kuvaamaan yksityisiä kokemuksiaan loistavasti (Haverinen 2009). Henkilökeskeiseksi yltäneen mediahuomion keskelläkin kriitikot näkevät olennaiseksi painottaa myös *Ilmanin* esteettisiä puolia, kuten yleisilmaisun sujuvuutta, hallittua avoimuutta ja koskettavuutta. *Parnasson* Tarja Pulli muistuttaa ainoana kriitikkojoukosta tekstin minän olevan rakennettu, eikä luonnollisestikaan identtinen tosielämän Timo Hännikäisen kanssa (Pulli 2009). Nämä teoksen kirjallisuudellisuutta korostavat aspektit puuttuvat myöhemmin käsittelemistäni keskusteluketjuista, jotka keskittyvät yksinomaan pamfletin uutisoinnin kautta välitettyyn asia- ja asennetasoon.

Kritiikeissä *Ilmania* pyritään myös suhteuttamaan sekä Hännikäisen aiempaan tuotantoon että muiden taiteilijoiden töihin. *Kansan Uutisten Verkkolehden* Aleksi Ahtolan mukaan Hännikäinen on kehittynyt ilmaisussaan ja päässyt irti Pentti Linkolan tyylin jäljittelystä (Ahtola 2009). Osittain samoilla linjoilla on *Aamulehden* Tero Tähtinen, joka kiittää Hännikäistä rohkeudesta siirtyä ekologisista aiheista henkilökohtaisempiin. Samalla Tähtinen ylistää teosta koko esseegenren laajentamisesta tunnustukselliseen suuntaan ja nostaa verrokiksi Pentti Saarikosken yksinäisyyskuvauksen *Kirje Vaimolleni* (1968). (Tähtinen 2009.)

Yleisesti kritiikeissä siis vallitsee kiittävä sävy, mutta Hännikäisen ydinajatuksen suhteen ne tuntuvat asettuvan samalle puolelle kuin debatin äänekäs massa. *Ilman* pyrkii olemaan seksuaalipoliittinen teos, ennen kaikkea lähimenneisyyden ja vallitsevan arvomaailman kritiikki. Arvostelijat kyllä mainitsevat kohun ja pyrkimykset yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, mutta teoksen varsinaisten ansioiden nähdään liittyvän henkilökohtaiseen otteeseen. Esimerkiksi kirjailija Matti Mäkelä katsoo *Helsingin Sanomien* kritiikissään *Ilmanin* nousevan myös poliittiseksi puheenvuoroksi, mutta painottaa teoksen yksityisiä ulottuvuuksia liki koomisuuksiin saakka mainiten tämän olevan myös ”menestysekäs kaatokirja” ja näin palvelevan Hännikäisen omia pariutumispyrkimyksiä (Mäkelä 2009). Yhtä lailla *Ilmanin* privaattiluonnetta korostaa J. Tuomas Haverinen, jonka mukaan teos on onnistunut, mutta ainoastaan kirjailijan pakkomielteen raotuksena: ”Yleistettäväksi siitä ei oikeasti ole, vaikka sen pohjalta taatusti yleistyksiä tullaankin tekemään.” (Haverinen 2009.)

1.3. Tutkimusongelmat

Tutkimukseni kantavimman ja merkittävimmän hypoteesin mukaan Hännikäisen teos ja internet-sivustojen keskustelut muodostavat yhdessä lehtiartikkelien kanssa kehämäisen yhteyden, vaikka varsinainen keskinäinen kontakti tekstillisiltä tasoilta usein puuttuukin. Nähdäkseni kommentit asettuvat asenteellisuudessaan ja närkästyneisyydessään oikeuttamaan pamfletin keinoja soveltavan teoksen olemassaoloa ja toteuttavat sen debattia herättelemään pyrkivää olemusta. Toisaalta myös *Ilmanin* vahva autobiografisuus säteilee mediatekstien korostusten kautta verkkokeskusteluihin. Pyrin aineistokokonaisuuttani tarkoin lukemalla avaamaan konstruoimaani kehää, jossa verkkokirjoittajien näkemykset asenteineen palautuvat *Ilmanin* sivuille, joita ne konkreettisesti mielessä eivät ole hipaisseetkaan. Keskusteluketjuja analysoimalla pohdin myös verkkokirjoittamisen tasa-arvon kysymystä ja sitä, kuinka kehittyneen teknologian mahdollistama välitön kommentointi palvelee kirjallista debattia. Mediatekstien – haastattelujen, joiden pohjalta keskusteluketjut ovat syntyneet – tulkinnassa tulen kiinnittämään huomiota journalismin merkitykselliseen rooliin debatin käynnistäjänä ja ohjaajana. On myös syytä ottaa huomioon ristiriitainen asetelma, jossa yksisilmäinen ja kärjistävästä uutisointi toisaalta vääristää *Ilmanin* sanomaa omiin mekanismeihinsa sopivaksi, toisaalta antaa pienen kustantamon varsin tuntemattomalle kirjailijalle palstatilaa ja vauhdittaa näin tämän provosointipyrkimyksiä haalimalla teokselle uusia lukijoita.

Tutkimukseni kysymykset liittyvät myös laajempiin arvotason pohdintoihin: Mistä verkkokeskustelija todella puhuu, mitä maailmankuvaa hän välittää, kun hän tuo julki saamaansa käsitystä Hännikäisen teoksesta? Mitä *Ilmanin* uutisoinnin arvotukset paljastavat median toimintamalleista ja vastuusta? Sekä ennen kaikkea; mitä vastaanoton ja reaktioiden kokonaisuus kertoo teoksesta ja teos tästä kokonaisuudesta, jonka merkittävä osa se itse on?

2. Esseekokoelma lajien rajamailla

2.1 Miksi genrellä on merkitystä?

Kukapa haluaisi olla helposti määriteltävissä. Niinpä minunkin on helpompi sanoa, mitä tämä kirja ei ole kuin mitä se on. (Hännikäinen 2009, 13.)

Tämä kirjailijan lausunto teoksestaan tuo paljaalla tavalla esiin genren kysymyksen merkittävyyttä. Laji on väistämättä läsnä, pyrkii sitä kieltämään tai korostamaan. Hännikäinen kirjoittaa sitaatissa julki suhdettaan genreproblematisointiin, jonka olemassaolon hän myöntää, mutta suhtautuu määrittelyyn taiteellis-romanttisella vastahankaisuudella. Mainittu helposti määriteltävissä oleminen voidaan tekijän näkökulmasta nähdä heikkoudeksi, teoksen subjektiivista arvoa vähentäväksi tekijäksi (Niemi-Pynttari 2007, 94). Toisaalta sitaatti osallistuu itse lajin pohdintaan käyttämällä yhtä genremäärittelyn tyypillisimmistä keinoista. Kuten lajia teoretisoinut Alastair Fowler muistuttaa, teoksen genren tunnistamisessa voi aina lähteä liikkeelle negatiivista; siitä mitä se ei ainakaan edusta (Fowler 1982, 73). Ajatusta tukee myös Anne Freadman, jonka mukaan kielteinen ja poissulkeva lähestymistapa tuottaa genren hahmottamisessa parempia tuloksia kuin positiivinen yhdistävien tekijöiden tavoittelu (Bennett 1990, 92).

Fowlerin *Kinds of Literature* tarjoaa mahdollisuuden ennakkoluuloista ja luutuneista malleista puhdistautumiseen genrekysymyksissä. Hännikäisen autobiografisesti sävyttynyt ja pamflettimainen esseekokoelma on elävä esimerkki dynaamisen genreanalyysin tarpeesta. Fowlerin käsitteistön avulla *Ilmanin* lukutapojen ja -mahdollisuuksien runsaus on käännettävissä sekavuuden uhkasta vahvuudeksi. Ja ennen kaikkea; jos genremäärittelyn herättämää ahdistavuutta halutaan purkaa, onnistutaan siinä vain syvemmillä paneutumisella lajiteoriaan. Silmien ummistaminen johtaa tässäkin vallitsevien käytänteiden pönkittämiseen (Fowler 1982, 24).

Jotta voisimme ymmärtää yhtä lailla luokittelua kammoavaa taiteilijaa kuin sitä avartamaan pyrkivää ja sen välttämättömyyttä korostavaa tutkijaa, täytyy lyhyesti tarkastella mitä lajista on historian saatossa ajateltu. Sana *genre* palautuu latinan muotoon *genus*, joka merkitsee ryhmää, jonka jäsenillä on yhteisiä ominaisuuksia. Elottomista asioista puhuttaessa sanalla tarkoitetaan lajia ja laatua. (Shore & Mäntynen 2006, 13.) Genreen ja lajiin limittyvinä lähikäsitteinä voi nähdä käytettävän esimerkiksi tekstityyppejä, rekisteriä ja diskurssia. Tekstityypistä puhutaan tyypillisesti

kielentutkimuksessa, kun rekisteriä taas sovelletaan poikkitieteellisemmin. Diskurssi laajenee yleisemmin käytänteisiin, tiedon konstruointiin ja valtaan. (Mt. 36–40) Kirjallisuudentutkimuksen kannalta mainitut sukulaiskäsitteet ovat toki relevantteja, mutta peruskäsitteeksi otan tutkimuksessani nimenomaan genren, suomalaisemmin lajin.

Ensimmäisenä varsinaisena lajiteoreetikkona voidaan pitää Aristotelesta, joka suoritti teoksessaan *Runousoppi* runouden lajijaon epiikkaan, tragediaan ja komediaan (Aristoteles 1967, 19–22, Shore & Mäntynen 2006, 13). Aristoteleen lisäksi myös Horatius on säilynyt luettuna antiikin genreajattelijana runotaidetta käsittelevän teoksensa *Ars poetica* ansiosta. Sekä Aristoteles että Horatius säilyivät vaikuttavina hahmoina läpi 1600- ja 1700-luvun klassismin. Itse asiassa *Runousopin* todellinen merkittävyys tunnustettiin toden teolla vasta renessanssin aikana, jolloin pitkään kadoksissa ollut teos löydettiin uudelleen (Lyytikäinen 2006, 167 & 168).

Horatius korostaa lajiajattelussaan normatiivisuutta ja ehdottomuutta. Lähtökohtaisesti jokainen teos kuuluu vain yhteen lajiin, eikä jako jätä sijaa tulkinnalle. Mahdollinen lajien sekoittuminen teoksen sisällä herättää Horatiuksessa koomisia ja sairaiden hourenäkyihin verrattavia mielikuvia. (Lyytikäinen 2006, 168.) Klassismin kaudella, erityisesti 1600-luvun Saksassa ja Ranskassa, luotiin lisää rajaamisesta ja säätelystä ihanteensa ammentavia lajikielioppeja. Esimerkiksi Boileau'n vuonna 1683 julkaistu *L'Art poétique* pyrki määrittelemään järjen ja hyvän maun avulla arvostetuimmat kirjallisuudenlajit muutoksen ulkopuolelle. Saksassa vastaavin tendenssein toimivat 1800-luvun uusklassismin vahvat nimet, kuten Friedrich Schiller ja Johan Wolfgang von Goethe. Heidän teorioissaan palattiin klassismin normatiivisuuteen. Yleisesti ottaen moderni lajinäkemyks alkoi vakiintua 1700-luvun lopussa mukaillen Ranskan vallankumouksen liberaalia arvotaustaa. Ihanteiksi nostettiin ensi kertaa lajien synteettinen sekoittuminen, hybridisyys, sekä uusien muotojen etsiminen. (Mt. 168–170, Shore & Mäntynen 2006, 14.)

Vaikka 1800-lukua hallinnut romantiikka hiukan paradoksaalisesti vakiinnuttikin aristoteelisen kolmijaon epiikkaan, lyriikkaan ja draamaan, kyseenalaisti esimerkiksi Friedrich Schlegel lajipoetiikan mielekkyyden kokonaisuudessaan. Luokittelun katsottiin kuuluvan klassismin jäykkään ajattelutapaan, mitä vasten tarjottiin orgaanisempaa katsantokantaa. Romaani nostettiin ihanteellisimmaksi lajiksi – painotus, jonka vaikutukset ovat yhä nähtävissä. Muotonsa puolesta romaanin katsottiin parhaiten soveltuvan modernin elämäntavan kuvaukseen. Se pystyi myös

parhaiten sisällyttämään itseensä muita lajeja. Schlegelin käsitteistössä ”romanttinen” onkin eräänlainen romaanin adjektiivinen muoto. (Lyytikäinen 2006, 171–176.)

Sovellan siis tutkimuksessani Alastair Fowlerin lajiteoriaa, josta on löydettävissä kaksi pääsuuntaa. Toisaalta hän vastustaa historiallisia genreluokitteluja. Kriittisyydestä kuitenkin nousee arvostus lajin käsitettä kohtaan, sekä tietoisuus ylipäättään jonkinlaisen genrejaon välttämättömyydestä. Fowler vastustaa stabiiliutta ja painottaa toistuvasti sekä lajien sisäisiä muutoksia että niiden dynaamisia suhteita naapurigenreihin (Fowler 1982, 11). Hänen vertauskuvallinen ja käännettäessä tehoaan menettävä ilmauksensa lokeroista ja kyyhkysistä⁹ ilmaisee ajattelumallin ytimen. Fowlerille genre ei hahmotu osastoksi, karsinaksi; ylipäättään joksikin, johon teoksia asetellaan. Hänen mukaansa genren ensisijainen arvo ei ole luokittelussa (mt. 37). *Kinds of Literature*ssa teoksen ja lajin suhdetta luonnehditaan aktiiviseksi sopeutumiseksi passiivisen kuuluvuuden sijaan. Genre on merkityksen instrumentti ja toimii parhaiten silloin kun lukija pystyy saamaan sen tunnistamisesta apua yksittäisen teoksen tulkintaan (mt. 20–22, 38).

Jyrkkien rajanvetojen vastaisuudessaan Fowlerin genreajattelu lähestyy ja sivuaa Ludvig Wittgensteinin tunnetuksi tekemää perheyhtäläisyyden käsitettä. Wittgensteinin mukaan esimerkiksi erilaisten pallopelien välillä vallitsee moninaisten yhteneväisyyksien ja eroavaisuuksien verkosto, jossa monella tapaa läheisilläkin peleillä on erottavia ja jopa päinvastaisia piirteitä, aivan kuten perheenjäsenillä (Wittgenstein 1999, 64–66). Fowlerin mukaan perheyhtäläisyyden lajiteoreettisen soveltamisen kriitikot haukkuvat väärää puuta kritisoidessaan käsitteen väljää konkretisoitumiskykyä. Perheyhtäläisyyden kautta hahmottuvan lajin ei ole tarkoituskaan palautua karsinoituun luokkaan. Kirjallisuuden tapauksessa perheyhtäläisyyksien etsimisessä täytyy Fowlerin mukaan korostaa tradition merkitystä. Wittgensteinin vertauskuvana käyttämäksi langaksi¹⁰ asettuu kirjallisuushistoria ja siinä toisiinsa limittyvät teokset. (Fowler 1982, 40–43.)

Käytännössä Fowlerin projekti rakentuu ainakin osittaiselle paradoksille. Samalla kun hän jatkuvasti ilmaisee pitävänsä lajia elintärkeänä käsitteenä, tuo hän esille uusia sen tavoittamiseen ja määrittelyyn liittyviä ongelmia, joista useat asettavat koko genreajattelun mielekkyyden

⁹ ”Some have concluded that genre theory, being unhelpful in classification, is valueless. But in reality genre is much less of a pigeonhole than a pigeon, and a genre theory has a different use altogether, being concerned with communication and interpretation”. (Fowler 1982, 37)

¹⁰ ”Eikä langan vahvuus ole siinä, että jokin säie kulkee langassa koko pituudellaan, vaan siinä, että monet säikeet ovat langassa päällekkäin” (Wittgenstein 1999, 66).

kyseenalaiseksi. Fowler havainnollistaa ongelmaa vertailemalla kahta tunnettua tragediaa, Sofokleen *Kuningas Oidipusta* ja William Shakespearen *Hamletia*. Molemmista teoksista löytyviä tragediaan viittaavia elementtejä on kriittisesti tarkastellen hankala löytää. Esimerkiksi vakavuus, onneton loppu ja suurmiehen syöksy tuhoon osoittautuvat liian tulkinnanvaraisiksi ja epäselviksi määrittäjiksi. Yksi ratkaisu ongelmaan voisi olla tarkempi jako alalajeihin. Sofokles voisi tällöin edustaa esimerkiksi kreikkalaista ja Shakespeare renessanssin englantilaista tragediaa, sillä molempien asettaminen vaikkapa hypoteettisen ”kostotragedian” alle osoittautuisi jälleen hankalaksi. Fowler huomauttaakin, ettei tarkka alalajijaottelu poista todellista ongelmaa: kuinka löytää riittävästi yhdistäviä elementtejä ja riittävän vähän ristiriitaisuuksia, jotta yleensä voitaisiin puhua genrestä? (Fowler 1982, 39–41)

Ratkaisuksi hän ehdottaa käsitteistön laajentamista. Yksittäisten teosten ulottuvuudet ja piirteet tulevat hänen mukaansa helpommiksi hahmottaa, jos niitä ei pyritä tunkemaan samaan kategoriaan (Fowler 1982, 54). Näin ollen genreä voi pitää kattokäsitteenä, jonka alla toimitaan historiallisen lajin, alalajin, tyylin tai moodin, sekä rakennetyypin käsitteisiin nojaten (mts. 55). Fowler tunnustaa, että yksikään edellä mainituista käsitteistä ei pysty ohittamaan valinnan ja rajanvedon ongelmia. Useamman käsitteen avulla erilaiset lajin tunnistamisen mahdollisuudet tulevat kuitenkin nähdäkseen helpommiksi havaita. Esimerkiksi teoksen historiallista lajia¹¹ voi lähteä etsimään kiinnittämällä huomiota joko kokonaisuuden tasolla havaittaviin tai yksityiskohtaisempiin tuntomerkkeihin. Siinä missä esimerkiksi teoksen koko ja aihe ovat usein relevantteja mittapuita, voidaan huomiota kiinnittää myös siinä esiintyviin henkilöiden nimiin, alluusioihin tai mahdollisten otsikkojen rakenteisiin (mts. 62 - 65, 88 - 92).

Palaan Timo Hännikäisen *Ilmanissa* esiintyviin lajituntomerkkeihin seuraavissa alaluvuissa tarkemmin, mutta esimerkiksi teoksen alaotsikko *Esseitä seksuaalisesta syrjäytymisestä* näyttäisi kiinnittävän sitä Fowlerin ajattelua soveltaen esseiden perinteeseen ilman lajin nimen mainitsemistakin. Tyypillinen ja klassinen nimeämisen tapa on kautta lajin historian ollut esseesanan monikon partitiivin ja käsiteltävän aiheen elatiivin yhdistäminen. Usein pelkkä elatiivi on riittänyt, kuten Ciceron *Velvollisuuksista*, Senecan *Oman ajan rappiotilasta* ja Montaignen *Katumuksesta* antavat ymmärtää (ks. Riikonen 1990, 39, 40 & 45). *Ilmanin* tapauksessa on olennaista pitää mielessä, etteivät tämän kaltaiset tunnisteet sulje toisiaan pois. Kuten jatkossa

¹¹ Fowler kutsuu historiallista lajia (*historical genre*) myös lyhyemmin, yleisemmin ja kriittisyydestään huolimatta vallitsevia käsityksiä mukaillen nimellä *kind*, eikä tee käsitteiden välille merkityseroa (Fowler 1982, 56).

tullaan huomaamaan, pitää teos sisällään useiden lajien piirteitä, joiden leikkauspisteessä sen puhetapa muodostuu.

Moodin, eli tyylin tuominen analyysiin lisää liikkuvuutta ja tulkinnallisuutta. Siinä missä historiallista lajia tyypillisesti kuvataan substantiivilla, määrittäyty tyyli adjektiivein. Fowler tiivistää moodin käsitteen toteamalla, että muukin kuin komedia voi olla koominen. (Fowler 1982, 106.) Tyyli olisi helppo hahmottaa eräänlaiseksi sävyksi tai mausteeksi, joka toimii alisteisessa suhteessa historialliseen lajiin nähden. *Ilmanin* voisi näin ollen pyrkiä määrittämään historialliselta lajiltaan pamfletiksi, jossa käytetään autobiografista tyyliä, tunnustuksellisuutta, yksikön ensimmäistä persoonaa. Alaotsikkonsa ja yhtä lailla myös sisältönsä puolesta Hännikäisen teosta on perusteltua kutsua historialliselta lajiltaan esseekokoelmaksi, joka taas tyylillisesti operoi sekä poleemisen pamflettimaisesti että paljastavan autobiografisesti.

Pyrin kuitenkin välttämään intuitiivista hierarkisuutta ja asettamaan tyylin vähintäänkin samalle viivalle muiden lajia avaavien tekijöiden kanssa. Sen kautta esimerkiksi genren aikasidonnaisuus tulee väistämättä esille. Jos Hännikäisen voi väittää käyttävän hyökkäävää tyyliä, on syytä tarkastella mikä kyseisenä ajankohtana käsitetään poleemiseksi ja kuinka tämä suhteutuu tarjottuihin esseen, pamfletin ja autobiografian käsitteisiin, joilla kaikilla on oma historiallinen taustansa. Sekä Fowlerin jatkuvaan muutoksen tilaan perustuva genrekäsitys, että Tony Bennettin kriittiset ajatukset genren sosiologiasta avautuvat kiintoisalla tavalla nimenomaan suhteessa tyyliin (mt. 11, Bennett 1990, 86).

Systemaattisempi lähestymistapa lajiin on löydettävissä subgenren, eli alalajin kautta. Käsite on Fowlerilla suoraviivaisessa suhteessa historialliseen lajiin, josta se muodostaa eräänlaisia tarkennuksia. (Fowler 1982, 112–114) Historialliselta lajiltaan esseeksi asettuvaa *Ilmania* voisi alalajiltaan nimittää esimerkiksi kanta-aottavaksi tai kulttuurikriittiseksi esseeksi. Jos taas historialliseksi lajiksi hahmottaa pamfletin, voi sille etsiä eksaktimpaa alalajia esimerkiksi autobiografisesta pamfletista. Fowler huomauttaa kuitenkin trivialiteetin ja loputtomien jakojen uhasta ja korostaa, että myös alalajin suhteen tulisi muistaa liikkuvuus, luovuus, sekä etenkin yksittäisen teoksen ja lukijan palveleminen (mts. 114). Alalajijaon ilmeisin kompastuskivi onkin systemaattisuuden vaade; äärimmilleen viedyssä tarkkuudessa jokainen teos vaatisi oman

subgenrensä. Lisäksi alalajit saavat usein moniosaisia nimihirviöitä, joiden käytännön anti uhkaa jäädä minimaaliseksi.

Muodollisimmin genrekysymystä Fowlerin jaossa avaa rakennetyypin (*constructional type*) käsite, jolla tarkoitetaan tekstin teknistä asettelua. Sama rakennetyyppi voi esiintyä lukuisien lajien yhteydessä. Rakennetyypin piiriin voi laskea kuuluviksi esimerkiksi viitteiden ja lähteiden asettelun, sisällysluettelot, sekä laajemmin ajateltuna kokoelmamuodon, joka voi koostua runoista, novelleista, esseistä tai käytännöllisesti katsoen mistä hyvänsä lajista. (Fowler 1982, 56 & Brax 2003, 119.) *Ilmanin* suhteen rakennetyypin huomioon ottaminen tarjoaa ainakin yhden ilmeisen mahdollisuuden. Teknisesti ottaen Hännikäisen teos on tyyli puhdas esseekokoelma, joka koostuu limittyneisyyksistä huolimatta itsenäisesti otsikoiduista esseistä. Kokoelmaksi sitä voi rakennetyypiltään kutsua, mutta Fowlerin teknisiä painotuksia laventaen myös itse esseeseen voisi nähdä nimenomaan rakenteellisenä ratkaisuna. Halusi sitten painottaa pamflettimaisuutta tai autobiografisuutta, asettuisi esseeseen ikään kuin kummankin merkityksestä vapaaksi tekniseksi ratkaisuksi.

Tällainen näkökulma voi kuitenkin olla ongelmallinen. Etymologisesti termi *essee* pohjaa myöhäislatinan painoa tarkoittavaan muotoon *exagium*, jonka pohjalla on punnitsemista merkitsevä verbi *exagiare*. Tästä johdetuissa muodoissa – esimerkiksi ranskan *essai*, englannin *essay*, italian *saggio* – mukana on kokeilemisen ja yrittämisen painotuksia. Itse asiassa suomen kieleenkin yritettiin 1900-luvun alussa vakiinnuttaa vierasperäisen esseeseen sijaan ilmausta *koelma*. (Riikonen 1990, 17.) Esseeseen hahmottuu perinteisesti pohdiskelevaksi lajiksi, jolle on mahdollista liikkua fiktion ja ei-fiktion rajamailla tavoittaen muille lajeille tavoittamattomia kulmia asioihin ja ilmiöihin. Se on nähty toisaalta nopeasti reagoivana ja käyttökirjallisenä, toisaalta vetäytyvän tarkkailija-intellektuellin harjoittamana kirjallisuuden muotona, jolle on tyypillistä vahva intertekstuaalisuus (mt. 28–33).

On siis löydettävissä lukuisia perusteita hahmottaa esseeseen Fowlerin käsitteitä edelleen hyödyntäen omaksi historialliseksi lajikseen, jolle voidaan löytää tuntomerkkejä siinä missä romaanille, draamalle ja lyriikallekin. Ensimmäisistä rakenteelliseksi ratkaisuksi se ei asetu, mutta nähdäkseni esseeseen yhdistäminen moodin käsitteeseen on Hännikäisen teoksen kannalta tarkoituksenmukaista. Vaikka *Ilman* koostuu rakenteellisestikin tarkastellen esseistä, on ratkaisevampaa tyyllinen

esseistisyys, punnitsevuus, asian käsittely. Kun esseistisyyden hahmottaa tyyliksi, pystyy selvimmän näkemään esimerkiksi Hännikäisen yhteyden ranskalaiskirjailija Michel Houellebecqin, jonka esseistisyys löytää rakenteellisen kotinsa proosasta. Samalla lajin tuottava ja luova funktio käy ilmeisemmäksi.

Mikä lopulta tekee teoksesta pamflettimaisten? Autobiografisen? Esseistisen? Fowlerin käsitteistä moodi mahdollistaa epähierarkisuudessaan *Ilmanin* moninaisen luonteen tarkastelun rajoja vetämättä. Pelkästään adjektiiviseen muotoon ei kuitenkaan ole syytä takertua. Teosta on pystyttävä lukemaan esseekokoelmana, pamflettina ja autobiografiana, mikä mahdollistuu ainoastaan rajausvimmasta luopumalla. Mikään mainituista lajeista ei sulje toistaan pois. Näen Fowlerin puheen tyylistä todella hedelmällisenä vasta kun sen vapaata ja horisontaalista henkeä voidaan käyttää ilman kattokäsitteitä.

Lisäksi lajiin kiinnittyvät ilmaisumuodot ovat kiintoisalla tavalla yhteen sovitettavissa aineistoni toisen puolen, internetkeskusteluketjujen lausuntojen kanssa. Jos verkkokeskustelijan närkästys kumpuaa yksilökeskeisestä arvomaailmasta, on perusteltua tarkastella Hännikäisen teoksessa ja sen markkinoinnissa ilmeneviä individualistisia piirteitä. Yksilökeskeisesti virittyneen reaktion voi nähdä ponnistavan teoksen yksilökeskeisyyden ja autobiografisuuden korostamisesta mediassa, mainoksissa ja takakansissa. Toisaalta teoksen ilmeisen yhteiskunnallisesti orientoituvan pamflettimaisuuden ohittaminen kielii vallitsevista asenteista ja sokeudesta Hännikäisen vaikuttamispyrkimyksille. Lajilla todellakin on merkitystä.

2.2 Pamfletilla ulos

Ilmanin takakannen julistava määritelmä ”2000-luvun seksuaalipoliittinen pamfletti” kehottaa lukijaa tarkastelemaan teosta suhteessa ympäröivään kulttuuriin. Millaisena aikana teoksen nimittämistä poliittisesti virittyneeksi pamfletiksi voidaan käyttää houkutteena? Olisiko vastaava ollut mahdollista esimerkiksi 1990-luvun puolivälissä? Lähihistoriallinen kontekstointi on *Ilmanin* tapauksessa välttämätöntä. David Perkinsin mukaan kirjallisuuden retrospektiivinen tarkastelu on väistämättä kontekstisidonnaista; huomio onkin kiinnitettävä valitun kontekstin laajuuteen (Perkins 1992, 122). Monilajisen teoksen profiloituminen vuonna 2009 juuri pamfletiksi on ymmärrettävissä

paitsi puhtaan sisällöllisesti, myös viimeisen vuosikymmenen aikana vallinneen pamfletin uuden nousun kautta. Tarkastelukontekstin on näin ollen oltava laaja.

Jotta *Ilmanin* lukeminen pamflettina tuntuisi uskottavalta, on yksinkertaisesti tarkasteltava pamflettia lajina, sen toimintatapoja ja historiaa. Suomessa pamflettiin perehtynyt professori Pertti Hemánus huomauttaa artikkeleissaan toistuvasti, kuinka aiheesta ei ole tehty perusteellista akateemista tutkimusta. Selittäväksi tekijäksi tälle Hemánus ehdottaa pamfletin tiettyä väliinpuotoajan asemaa, jossa kirjallisuudentutkimus syrjii sitä ei-fiktiivisyyden vuoksi, kun taas lehdistöoppi ei mielellään tartu ”kirjamuotoiseen journalismiin”, jollaiseksi Hemánus pamflettia kutsuu. (Hemánus 1974, 169 & Hemánus 1991, 147.)

Etymologisesti orientoituneemman määritelmän mukaan pamfletti juontaa juurensa 1100-luvun latinankieliseen eroottiseen runoelmaan *Pamphilus*. Nimi pohjaa kreikan sanaan *Pamphilos*, jolla tarkoitetaan ”kaikkien rakastamaa”. Teknisesti ottaen pamfletilla viitataan lentolehtisen tapaiseen ohuesti sidottuun kirjaseen, jolle tyypillistä on pieni sivumäärä. Sisällöllisiksi ominaisuuksiksi sille on tarjottu ainakin arvostelevuutta, vastustavuutta, sekä provosoivaa tyyliä. (Hosiaisuus 2003, 674.) Kuten essee, myös pamfletti käsittelee tiettyä valitsemaansa aihetta, joka tyypillisimmillään löytyy politiikan, uskonnon tai taiteen alueelta (mt. 674 & 675).

Tässä mielessä *Ilmanin* pamflettimaiset piirteet ovat ilmeisiä. Se on laajuudeltaan verraten lyhyt, noin 200 sivua. Painoteknisiltä ratkaisuiltaan teos on kevyt ja pehmeäkantinen pokkari, jonka pieni koko (16,5 x 10,7 cm) mahdollistaa sen helpon kuljetettavuuden. Tekniset seikat eivät toki tee teoksesta sen enempää pamflettia kuin runokokoelmaa tai romaania. Ratkaiseviksi tekijöiksi nousevat tyylin ja aiheen valinnan alueet, joilla molemmilla Hännikäinen liikkuu pamflettimaisella otteella.

Pertti Hemánuksen 36 vuotta vanhaa artikkelia *Pamflettikirjallisuus* voi pitää monessa suhteessa vanhentuneena, mutta myös relevanttina peilauskohteena uuden vuosituhannen kiistakirjoitusta tarkasteltaessa. Osin kirjoituksen säilyminen käyttökelpoisena johtuu pamfletin katkonaisesta lähihistoriasta maassamme. Yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta 1900-luvun viimeinen neljännes merkitsi pamflettien suhteen hiljaiseloa ennen uuden vuosituhannen renessanssia.

Hemánus erottaa vuoden 1974 analyysissään pamflettikirjallisuuden kolme aaltoa, joista ensimmäisen hän sijoittaa sosialistisen ideologian kehitysvaiheeseen 1800- ja 1900-lukujen taitteeseen, toisen äärioikeistolaiseen hegemoniaan 1920- ja 30-luvuille, sekä kolmannen vasemmistolaisuuden 1960-luvun lopulla tapahtuneeseen uuteen nousuun (Hemánus 1974, 176). Hemánus täydentää näkemystään 17 vuotta myöhemmin artikkelissaan *Pamflettien 80-luku – hiljaiseloa ja ääntelyä* korostaen etenkin kolmannen aallon merkitystä. 60-luvun lopun kysyntä esimerkiksi toi mukanaan pamflettisarjat, joista tunnetuimmaksi nousi vuonna 1968 perustettu Tammen Huutomerkki. Vaikka myös ruotsalaisia ja englantilaisia pamfletteja käännettiin kiihtyvään tahtiin, oli paino nimenomaan kotimaisessa pamflettituotannossa. Suurimmaksi kaupalliseksi menestykseksi – noin 20 000 myytyä kappaletta – nousi Terho Pursiaisen radikaaliteologinen *Uusin testamentti* (Tammi 1969), josta otettiin kaikkiaan seitsemän painosta. (Hemánus 1991, 148–150.)

Tammen ohella myös muut suuret kustantamot käynnistivät 60-luvun lopulla omia pamflettisarjojaan. Gummeruksen Sipulin, Kariston Näkökulman, Kirjayhtymän Omegan, Weilin Göösin Ärrän, sekä Otavan Suunta-sarjan lisäksi julkaistiin paljon varsinaisten sarjojen ulkopuolisia, sekä omakustanteisia pamfletteja (Hemánus 1991, 149). Yhteistä kaikille mainituille julkaisukanaville on niiden lyhyeksi jäänyt elinkaari¹². Vaikka Huutomerkki-sarja jatkoikin toimintaansa aina vuoteen 1983 saakka, hiipui julkaisutahti merkittävästi 1970-luvun mittaan (mts. 150). Näin ollen Hemánus pystyy tarkastelemaan suomalaisen pamfletin kolmatta aaltoa osin jo vuonna 1974 – etenkin vuonna 1991 – menneenä ilmiönä. On myös selvää, ettei 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolelle sijoittunutta eräänlaista pamfletin uutta nousua voida käsittää ilman 60-lukulaisen pamfletin nousun ja tuhon taustojen tarkastelua.

Hemánuksen mukaan kolmas aalto institutionalisoi pamfletin. Se vakiintui nimenomaan tarkasti valikoitunutta aihealuetta käsitteleväksi täsmäiskuksi, siinä missä 1900-luvun alkupuolella pamfletit vielä usein liikkuivat yleisemmällä tasolla harjoittaen esimerkiksi paljon kansallista itsetutkiskelua. Usein propagandistiseksi yltyneestä vimmast huolimatta 1960-luvun vasemmistolainen pamfletti pyrki yhteiskunnalliseen rationaalisuuteen poikien myös keskusta-oikeistolaisia vastapamfletteja. (Hemánus 1974, 182–183.)

¹² Sipuli, Näkökulma, Omega, Ärrä ja Suunta lakkautettiin kaikki vuosien 1971, 1972 ja 1973 aikana. Myös esimerkiksi WSOY:n sarja Polttopisteessä näki loppunsa vain seitsemän julkaistun niteen jälkeen vuonna 1968. (*Pamfletti* – artikkeli Wikipediassa.)

60-luvun pamfletti-ilmion näivettymisen taustalla voi nähdä yleistä kyllästystä ja turtumusta asioiden puolesta taistelemiseen. Hemánus kutsuu tapahtunutta rationalismin kriisiksi, pettymykseksi siihen, ettei maailma ollutkaan muutettavissa järjellä ja reaalipolitiikalla. Ideologisen optimismin sirpaloitumisen lisäksi myös muut mediat veivät pamfletilta elintilaa.

Sanomalehtikolumnistiikka kehittyi 80-lukua kohti edettäessä entistä runsaammaksi ja monimuotoisemmaksi tavaksi julkaista punnittuja mielipiteitä. Lehtikirjoitus myös tavoittaa moninkertaisen yleisön kirjamuotoiseen niteeseen verrattuna. Myös television roolin paisuminen saattoi Hemánuksen mukaan nakertaa kirjallisten käsittelyjen suosiota. (Hemánus 1991, 151–153.)

Toki olisi liioiteltua väittää suomalaisen pamfletin vaipuneen täyteen koomaan 1980- ja 90-luvuilla. Yleisen hegemonian kadottua pinnalle nousi muutamia luonteeltaan itsenäisempiä puheenvuoroja, kuten Jan Blomstedtin ja Esa Saarisen *Punk-akatemia* (1980) sekä Saarisen ja M.A. Nummisen *Terässinfonia* vuotta myöhemmin. Oma lukunsa kotimaisen pamfletin historiassa on Markku Eskelisen ja Jyrki Lehtolan vuonna 1987 julkaistu *Jälkisanat/Sianhoito-opas*, jota voi suomalaisessa kontekstissa pitää erityisen hyökkäävänä ja pitkälle vietyinä kulttuurikritiikkinä. Joka tapauksessa pamfletteja julkaistiin vuosituhannen lopulla verraten vähän: Hemánuksen arvion mukaan esimerkiksi 80-luvulla määrä jäi muutamiin kymmeneen (Hemánus 1991, 154). Tarkka laskeminen on kuitenkin mahdotonta rajatapausten vuoksi.

Ilmanin ilmestyessä helmikuussa 2009 pamfletin uusi tuleminen oli jo hyvän aikaa noteerattu. Lisääntyneiden julkaisujen hahmottamista 60-luvun lopun kaltaiseksi ilmiöksi helpotti useiden sarjojen perustaminen. Tammi elvytti Huutomerkkinsä alkuvuodesta 2008 päättäen 25 vuoden julkaisutauon. Like alkoi vuonna 2006 julkaista alkujaan Tutkijaliiton ja General Intellectin yhteistä pamflettisarjaa nimeltä Polemos. Vuonna 2008 Like käynnisti kokonaan oman Into-sarjansa. Myös Multikustannuksen Erottaja ja Teoksen Teesi ovat laskettavissa pamfletin uuteen aaltoon kuuluviksi vuosikymmenen puolivälin jälkeen perustetuiksi sarjoiksi. Myös WSOY lanseerasi oman pamflettisarjansa, Barrikadin, jonka tarpeellisuutta kustannuspäällikkö Harri Haanpää kommentoi näin: ”Ajassa on selvästi tilausta uudenlaiselle, ajankohtaiselle pamflettikirjallisuudelle, koville aiheille” (Stenbäck 2007). Samassa artikkelissa Barrikadia tuottamaan ryhtynyt toimittaja Jouni Tervo ilmoittaa sarjan tulevan modernisoimaan käsitykset pamfletista. Pää tavoitteeksi asetetaan

yhteiskunnallisen keskustelun herättäminen, keskusteluareenaksi hahmotetaan internet. (Stenbäck 2007)

Ylen Radio 1 -kanavan kulttuuriuutisten haastattelema Jyväskylän yliopiston kulttuurisen sosiologian dosentti Maaria Linko kommentoi pamfletin nousukiitoa toukokuussa 2008 samansuuntaisesti kuin kustantajien edustajatkin. Linko selittää kysyntää 1960- ja 70-lukujen aiheuttaman poliittisen krapulan hellittämisellä, mutta perustelee väitteensä ainoastaan toteamalla riittävästi aikaa kuluneen (*Pamflettien nousu kertoo poliittisen krapulan hellittämisestä* – Yle Radio 1). Internet mainitaan kyllä uutisjutun loppupuolella uuden vuosituhannen pamfletin lietsoman keskustelun kanavaksi, mutta toisaalta sitä pidetään pamfletin pahimpana kilpailijana väljätköä painotuote vs. verkko -vastakkainasettelua mukaillen.

Olisi houkuttelevaa, mutta samalla yksinkertaistavaa liittää Hännikäisen *Ilman* tiiviisti osaksi pamfletin renessanssia. Liberaalia kulttuuria kritisoiva teos tarvitsee ponnistusalustakseen liberaalin kulttuurin, mutta sinänsä spekulatiot siitä, olisiko teos voinut tulla julkaistuksi ilman pamfletin yleisen suosion nousua, ovat epäolennaisia. *Ilman* ei kuulu mihinkään perustetuista tai elvytetyistä pamflettisarjoista. Sen on kustantanut esseistiikkaan, matkakertomuksiin, runouteen sekä klassikkosuomennoksiin erikoistunut turkulainen Savukeidas. Pamfletin uuden heräämisen ohella se asettuukin kriittisenä asiaproosana saman kustantamon julkaisemien esseekokoelmien, kuten Antti Nylénin *Vihan ja katkeruuden esseet* (2007), Ville-Juhani Sutisen *Taikuri joka sai yleisönsä katoamaan* (2009) tai Tero Tähtisen *Aurinko laskee Aleksandriassa* (2010), viitekehukseen.

Esseistisydessään *Ilman* erottuu lajin käyttökirjallisemmasta ja ensisijaisesti ajankohtaisuuteen suuntaavasta laidasta. Rajanveto voidaan tulkita arvottavaksi, mutta on otettava huomioon, että pamfletin tapauksessa journalismia lähestyvä ote hahmotetaan usein hyveeksi ja lajille tyypilliseksi piirteeksi. Päivän polttavan aiheen käsittelyä painotetaan usein kirjallisten ansioiden kustannuksella. Siinä missä pamfletti usein jo aiheensa puolesta pyrkii kiinnittymään esimerkiksi vaalirahoituksen tai Kemijärven sellutehtaan alasajon¹³ kaltaisiin tarkkarajaisiin tapauksiin, levittäytyy *Ilmanin* liberalismikritiikki laajemmalle. Siinä on havaittavissa pyrkimystä ajankohtaisuuden yli astuvaksi suureksi puheenvuoroksi.

¹³ Viittaan seuraaviin pamfletteihin: Petri Koikkalainen ja Esko Riepula: *Näin valta ostetaan* (WSOY / Barrikadi 2009) sekä Juha Pikkarainen: *Kapinakenraalin päiväkirja - kertomus Kemijärven sellutehtaan alasajosta* (Like / Into 2008).

Olisi kuitenkin perusteetonta ja myös Fowlerin painottaman liikkuvuuden vastaista pitää aihetta sinänsä hyvän tai huonon pamfletin määreenä. Esimerkiksi pamfletin aiheelta ahkerasti vaadittu ajankohtaisuus on hyvin vaikeasti määriteltävissä. Fowler muistuttaakin, että vaikka tiettyjen historiallisten lajien voi nähdä suosivan tiettyjä aiheita, ei karsinointi johda tässäkään mihinkään (Fowler 1982, 66). Jälleen houkuttelevimmalta vaihtoehdolta tuntuu kääntyminen tyyllisiin seikkoihin. Aiheesta riippumatta teoksen pamflettimaisuus voi toimia niin journalistista kuin kaunokirjallistakin tyyliä käyttäen.

Pertti Hemánus avaa kysymystä puhumalla niin sanotusta kirjallisen ambition asteesta. Vähäisintä ambitiota edustaa hänen mukaansa pelkän asiasisällön voimaan luottava sanomalehtimäistä tyyliä lähestyvä teksti, kun taas vastakohdaksi asettuvat korkeakirjallisempia keinoja käyttävät pamfletit. (Hemánus 1974, 170–171.) Hännikäisen tapaukseen sopii Hemánuksen huomautus, jonka mukaan korkea kirjallista ambitiota edustavat ja esimerkiksi satiirin tyylikeinoja hyödyntävät pamfletit ovat useimmiten lähtöisin ”entisten kaunokirjailijoiden kynästä” (mt. 171).

Argumentoinnissaan *Ilman* on usein enemmänkin räiskyvä ja runollinen kuin faktoihin vetoava. Hännikäinen esimerkiksi kuvaa inhonsa kohteita usein mielikuvituksellisin adjektiivivalinnoin: ”kolkko ja kuolemalta lemahtava minänpalvonta” (Hännikäinen 2009, 111) tai ”pitäisi luopua saatanallisesta poliittisen korrektiuden etiketistä ” (mt. 81). Hyperbolisiin mittoihin yltyvät aforistiset tiivistykset ovat myös teokselle tyypillisiä tehokeinoja: ”Ne, jotka uskovat ihmisen pohjimmaiseen hyvyyteen, ovat unohtaneet yläasteaikansa.” (mt. 61 & 62) tai ”Vihaan heitä, silloinkin kun he ovat ystäviäni” (mt. 143). *Ilman* käynnistyy Dostojevski-sitaatilla, minkä lisäksi esseiden alkuihin on pitkin teosta poimittu tekstikatkelmia esimerkiksi Leonard Cohenilta ja Knut Andersenilta. Hännikäinen käyttää muutenkin argumenttiensa tukena runsaasti ajatuslainoja muodostaen esseiden perinnettä vaalien intertekstuaalista verkostoa, jossa Roman Polanskin ja Charles Baudelairin kaltaiset hahmot asetetaan *Ilmanin* teesien taakse.

Ilmanin kaltaista kaunokirjallisesti orientoitunutta tyyliä käyttävää teosta voidaan siis lukea pamflettina samoin kuin laajennetun lehtiartikkelin omaista kiistakirjoitusta. Kun pamfletin aiheet voivat ajankohtaisuuden määrittelyvaikeuksissa piehtaroinnin vuoksi vaihdella kovastikin, mikä lopulta tekee pamfletin? Nähdäkseni voisimme puhua eräänlaisesta ydintyylistä, pamflettimaisesta perusorientoitumisesta, jota ei ole olemassa ilman kriittisyyttä, vastustavuutta ja jonkinlaista

vaikuttamispyrkimystä. Lajiteoreettinen ongelma suhteessa muihin genreihin ei tietenkään ratkea tällä tavoin. Tutkimukseni kannalta on kuitenkin olennaista nähdä lukuisten erojen ohella *Ilmanin* pohjimmainen asenteellinen kuuluvuus pamfletin perinteeseen.

Tässä mielessä pamflettimaista pamflettimaaisuutta Hännikäisen teoksessa edustaa sen aiheen ympärille muotoutuva perusasetelma: nostetaan esille ongelma, paneudutaan sen taustoihin ja oireisiin, etsitään syyllisiä sekä pyritään hahmottelemaan ratkaisuvaihtoehtoja. Viimeistä tuntomerkkiä lukuun ottamatta *Ilmanin* avaava ”Johdanto” muodostaa jo itsessään yhdeksän sivun mittaisen pienoispamfletin. Toiselta varsinaiselta tekstisivulta alkaen edetään korostetun hyökkäävästi ja asia edellä. Primaari syyllinen – seksuaaliliberalismi – kytketään suoraviivaisesti laajempaan asiayhteyteen – markkinatalous ja sen arvot – eräänlaiseksi käyttöohjeeksi lopputeosta varten (Hännikäinen 2009, 8–13). Perusteet toistuvat lukuisia kertoja pitkin teosta. Toisteista argumentaatiota voi pitää esteettisenä heikkoutena, mutta pamfletin tyyliä se on tyypillistä ja jopa välttämätöntä sanoman tehokkaan välittymisen kannalta. Hännikäinen huomioi seikan johdannossaan kutsuessaan teostaan freskomaisesti rakentuneeksi ja teemoja musiikin tavoin varioivaksi kokonaisuudeksi (mts. 13). Nähdäkseni tietty jankkaavuus ja paasaavuus liittyvät kuitenkin selkeimmin *Ilmanin* vaikuttamispyrkimykseen, sen pamflettimaaiseen ytimeen.

2.3 Autobiografisuudella sisään

Jos yksikin lukija uskoo näitä sivuja lukiessaan tuntevansa lohdullisen hehkun, en ole ponnistellut turhaan. (Hännikäinen 2009, 16)

Tällä kirjalla olen omasta vapaasta tahdostani rikkonut yksityiselämän pyhityksen, olen vapaaehtoisesti avannut minäni ovet joillekin sen ”häpeällisistä” salaisuuksista. Mikäli minä sillä olen onnistunut vähentämään jonkun yksityisen ihmisen irrationaalista, tarpeetonta pelkoa, ja sitä tietä myös tarpeettoman pelon ja ahdistuksen koko valtavaa yhteissummaa maailmassa, on kirja saavuttanut erään tavoitteistaan, täyttänyt yhden sille asettamistani tarkoituksiperistä. (Kihlman 2000, 9)

Uskallan väittää, että Timo Hännikäisen *Ilmanin* nostattamat reaktiot perustuvat suurilta osin teoksen autobiografisuuteen. *Ilman* provosoi ja ylipäättään esittelee yhden aikakautemme suuriksi edistysaskeleiksi hahmotetun ilmiön, seksuaalisen vapautumisen, negatiivisessa valossa, mutta erityisen kivuliasta, kiihottavaa ja sietämätöntä Hännikäisen argumentoinnissa on hänen paljas omakohtaisuutensa. Omaelämäkerrallisen, eli autobiografisen kirjoittamisen problematiikan

käsittely on *Ilmanin* tapauksessa välttämätöntä paitsi lajiteoreettisen rehellisyyden, myös laajempien yhteyksien vuoksi. Ylipäättään tutkimaani verkkokeskustelua ei voi ymmärtää ilman yksityisen ja julkisen pohdintaa. *Helsingin Sanomien* ja *City*-lehden sivuilta aineistokseni poimimat keskusteluketjut kertovat närkästyneisyydessään paljon vallitsevista ongelmista suhtautumisessa autobiografiseen esitystapaan.

Samalla kun Hännikäinen esimerkiksi kappaleen aloittavan sitaatin tavoin ilmoittaa käsittelevänsä omaa elämäänsä lievittääkseen seksuaalisen syrjäytymisen aiheuttamaa tabuhäpeää ja auttaakseen ongelmiin uponneita, hahmotetaan *Ilmanin* ulostulo keskusteluissa usein korostetun henkilökohtaiseksi puheenvuoroksi, jolla kirjailijan väitetään keskittyvän ensisijaisesti omaan tragediaansa. Asetelma ei ole yksinkertainen. Olisi älyllisesti epärehellistä ummistaa silmänsä *Ilmanin* vahvalle yksilökeskeisyydelle ja väittää sen todellisen arvon piilevään ainoastaan yleisemmälle tasolle nousevassa pamflettimaaisessa kulttuurikriittisyydessä. Philippe Lejeunen määritelmän mukaan autobiografiaksi voidaan luokitella retrospektiivisesti orientoitunut teos, jossa kirjoittaja käsittelee omaa olemassaoloaan, elämänsä tapahtumia, persoonallisuutensa tarinaa (Lejeune 1989, 4). Oma elämä, muistelemine, subjektiivisuuden kautta nouseva puolueellisuus, itsen idealisointi tai vastaavasti ironisointi painottuvat toistuvasti autobiografian määritelmässä (Mattila 1984, 12 & Hosiaisuus 2003, 654–656). *Ilmanin* suhteen todellinen lajiteoreettinenkaan kysymys ei liity siihen onko teos autobiografinen vai ei. Olennaisempaa on ymmärtää mitä autobiografisuudella tarkoitetaan, minkä kautta voidaan paneutua siihen mitä metodilla on saavutettavissa.

Lejeune painottaa systemaattisuuteen pyrkivässä teoriassaan niin sanotun omaelämäkerrallisen sopimuksen roolia. Hänen avainkäsitteensä on identtisyys, jonka autobiografian tapauksessa täytyy vallita kirjailijan, kertojan ja päähenkilön välillä. Lejeune näkee tälle identtisyydelle pohjaavan sopimuksen muodostuvan teoksen ja lukijan välille – kun teos täyttää tuntomerkit, voidaan sitä lukea autobiografiana. Olisikin naiivia ja mahdotonta pitää hypoteettista todenmukaisuutta autobiografian määreenä. Lejeunen mukaan omaelämäkerrallisessa sopimuksessa lukija joutuu tyytymään kirjailijan muistikuviin, joiden tosin oletetaan kaikessa subjektiivisuudessaan pyrkivän kohti ”totuutta”. Hän konstruoi kirjailijan, kertojan ja päähenkilön oheen neljänneksi käsitteeksi mallin, todellisuudesta rajatun kuvan itsestä, jota teoksessa pyritään kuvaamaan. (Lejeune 1989, 5, 16–25.)

Hännikäisen teos on sovitettavissa Lejeunen sopimusteoriaan. *Ilman* ei harrasta kerronnallista kokeilua, eikä esimerkiksi rakennu eri näkökulmien taakse asettumiselle. Tehdessään eroa tekniikoita sekoittaviin omaelämäkerrallisiin romaaneihin Lejeune muistuttaa, ettei puhdas autobiografia voi sisältää tällaisia tasoja – sen identtisyys on ”kaikki tai ei mitään” -tyylistä (Lejeune 1989, 13). Tässä mielessä *Ilman* on suoraviivainen tapaus. Se irtoaa tämän tästä yhteiskunnalliseen pohdintaan ja laajoihinkin siteerauksiin, mutta peruskerronta tapahtuu yksikön ensimmäisessä persoonassa. Lisäksi teos suorasanaisesti solmii lukijansa kanssa lejeunelaisen sopimuksen johdannossaan. Kirjailija, kertoja ja päähenkilö lankeavat yhteen kun Hännikäinen ilmoittaa olevansa yksi seksuaaliliberalismin väliinpuotoajista ja tulevansa teoksessaan ruotimaan omaa elämäänsä avoimesti (Hännikäinen 2009, 12 & 13).

Samaan hengenvetoon Hännikäinen kuitenkin huomauttaa, ettei *Ilman* ole tunnustus- tai paljastuskirja (Hännikäinen 2009, 13). Ele on liki kirjaimellisesti yhtenevä Christer Kihlmanin alun perin vuonna 1971 julkaistun teoksen *Ihminen joka järkkyy* aloituksen kanssa. Johdantonsa ensimmäisillä riveillä Kihlman toteaa, ettei hänen teostaan tule pitää sen enempää romaanina kuin tunnustuksenakaan (Kihlman 2000, 5). Nostan Kihlmanin teoksen esiin useastakin syystä. Lajiteoreettisesti ajatellen se toteuttaa *Ilmanin* tapaan eri tyylejä sekoittavaa hybridisyyttä. *Ihminen joka järkkyy* koostuu johdannon lisäksi kolmesta pienoisoromaanin, esseen ja pamfletin välimaastoon sijoittuvasta jaksosta, joista kukin käsittelee omaa aihealuettaan otsikoiden *Alkoholisti*, *Homoseksualisti* ja *Eräs avioliitto* alla. Kuten Hännikäinen, pyrkii Kihlmanin käsittelemään aihettaan kiihdytetyn avoimen itsetutkiskelun kautta. Toisistaan poikkeavista aihealueistaan ja päämäärästään huolimatta molemmat teokset kritisoivat läntisen kulttuurin yksilökeskeistä porvarillisuutta ja pyrkivät selittämään yksityisiä ongelmia yhteiskunnallisesti.

Individualismin kritisoiminen autobiografian keinoin luo sekä Hännikäisen että Kihlmanin teokseen paradoksaalista jännitettä. Kirjallisuuden lajina omaelämäkerta on korostetun itsekeskeinen. Lejeunelaisen sopimuksen voi yrittää sopia kuka hyvänsä, mutta autobiografian kiinnostavuus perustuu käytännössä aina jossain määrin tunnetulle ja tunnustetulle yksilölle, joka tiedostaa itsetutkiskelunsa relevanssin. Vaikka kirjailijoiden esikoisteokset usein sisältävät runsaasti omaelämäkerrallista ainesta, ei toimivaa autobiografista tilaa pääse Lejeunen mukaan syntymään, mikäli taustalla ei ole tunnettavuutta ja muita julkaistuja tekstejä (Lejeune 1989, 11 & 12).

Omaelämäkerrallisen kirjallisuuden klassikot ovatkin usein olleet eräänlaisia syrjähyppyjä kirjoittajan päätoimen ohella. Kirkkoisä Augustinuksen *Confessiones* (396–400, suom. *Augustinuksen tunnustukset*), valistusfilosofi Jean-Jacques Rousseau'n *Les Confessions* (1781-1788, suom. *Tunnustuksia*) ja evoluutioteoreetikko Charles Darwinin *Life and Letters of Charles Darwin* (1887) lienevät tunnetuimpia esimerkkejä (Hosiaislouma 2003, 654 & 655).

1900-luvulla individualististen arvojen edelleen vahvistuessa myös autobiografioiden määrä kasvoi huomattavasti. Suurmiehen statuksesta ponnistavien teosten lisäksi myös Virginia Woolfin ja Simone de Beauvoirin kaltaisten naiskirjailijoiden autobiografisia kirjoituksia julkaistiin kasvavissa määrin. (Hosiaislouma 2003, 655.) Lajin läntisen yleisyyden, kehityksen ja toimintatavan huomioon ottaen on siis perusteltua todeta, että *Ilman* rakentuu kulttuurille jota se vimmaisimmin kritisoi. Teos tiedostaa asetelman itsekin korostamalla olevansa muuta kuin tunnustus tai paljastus. Anna Makkosen mukaan tällainen ”nöyryyden retoriikka” on autobiografialle varsin tyypillistä – narsistiselle itsetutkiskelulle täytyy löytää yksilöä painavampia syitä (Makkonen 1995, 104 & 105).

Niin Hännikäinen kuin Kihlmankin vetoavat luvun aloittavien sitaattien tyyliin auttamispyrkimyksiin. Teosten manifestimaisissa johdannoissa kirjailijat sanoutuvat irti nimenomaan tunnustamisesta, jolla on oikeuslaitoksen käytäntöjen ohella vahva uskonnollinen pohjakaiku. Vaikka kristillisen kirkon historiassa syntejä on tunnustettu myös julkisesti, tapahtuu ripittäytyminen ensisijaisesti suljetusti, juuri kyseisen syntisen ja jumalan välillä (Makkonen 1995, 103 & 104). On ymmärrettävää että kulttuurikriittinen pamfletti haluaa rikkoa vaikutelman tämänkaltaisesta henkilökohtaisuudesta. Hännikäinen mainitseekin kirjoitusmotiiviansa pohdiskelussa käsittelevänsä itseään ”käytännön syistä” ja että teoksen aihe vaatii omakohtaisuutta (Hännikäinen 2009, 14). Tietenkään tämä ei pidä paikkaansa. Seksuaalista syrjäytymistä olisi täysin mahdollista käsitellä objektiivisemmin ja tempaamatta kirjailija-kertoja-pähenkilöä teoksen polttopisteeseen. Jos Hännikäisen aiheen käsittely ei sinänsä edellytä autobiografista moodia, sen kiinnostavuus, kyseenalaisuus, poleemisuus, ristiriitaisuus ja uhrautuvuus ovat kuitenkin suuresti sen ansiota.

Ilmanin johdanto päättyy autobiografisen kirjoittamisen luonnetta koskevaan vertaukseen. Hännikäinen korostaa useaan otteeseen omakohtaisen käsittelyn rehellisyysvaadetta, kivuliaidenkin yksityisten seikkojen kylmäpäistä julkituomista suuremman kokonaisuuden hyväksi.

Vertauksessaan hän pohtii voisiko osaava kirurgi suorittaa itse itselleen esimerkiksi umpilisäkkeen poiston tukahduttamalla omien sisälmysten näkemisen herättämän kuvotuksen tunteen (Hännikäinen 2009, 15). Ajatusleikin hän liittää omaan missioonsa näin:

Suunnilleen samalla tavalla toimii rehellisyyteen pyrkivä kirjoittaja. Hänen täytyy kuolettaa itsensä tutkimisen aiheuttama kipu ja häpeä tavalla tai toisella. Hän ei saa kauhistua löydöksistään niin, että alkaa sensuroida ja kaunistella niitä. Hänen on vietävä leikkaus loppuun paatuneena, leppymättömänä ja etäisenä. (Mt. 15.)

Vertaus korostaa autobiografisen metodin vaativuutta. Rehellisyyden tavoittamiseksi ja vertaisten auttamiseksi kirjailija joutuu tekemään likaista työtä ja hankkimaan samalla liudan vihamiehiä. Siinä missä Kihlmanin *Ihminen joka järkkyy* onnistui 1960- ja 70-luvun vaihteen yhteiskunnallisesti orientoituneen paradigman vallitessa tulemaan suorasukaisessa avoimuudessaankin ymmärretyksi ja kiitetyksi nimenomaan laajana puheenvuorona (Makkonen 1995, 110 & 111), on *Ilman* etenkin analysoimani verkkoaineiston perusteella kohdannut enimmäkseen vääristävää ja närkästyntä kritiikkiä. Voisi jopa väittää, että sen omakohtainen argumentaatio olisi ollut enemmän kotonaan 40 vuoden takaisessa Suomessa. Kihlmanin lisäksi valtakunnan johtavat kirjalliset hahmot kuten Pentti Saarikoski, Hannu Salama ja Henrik Tikkanen julkaisivat tuolloin menestyneitä omaelämäkerrallisia teoksia. Vaikka 60- ja 70-luvun tunnustuksellisen kirjoitustavan kaikki teokset eivät pyrkineet yhtä vahvaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen kuin *Ihminen joka järkkyy*, tuli avoin ja rehellisyyteen pyrkivä ilmaisutapa niiden kautta joka tapauksessa laajasti tunnetuksi. Yksityisen ja yleisen yhteen näittämisen suosion tuotteistettuna muistomerkkinä mainitulta ajalta säilyy WSOY:n sarja *Ihmisen ääni*, jossa tunnetut kirjailijat käsittelevät formaatin mukaisesti elämänsä ydinkysymyksiä (mt. 112 & 113).

Ilmanin autobiografinen ääni taas kohtaa 2000-luvun henkisen ympäristön. En väitä, että teoksen kohtaama vastustus selittyisi pelkästään ajalla tai että 1970-luvun alussa Hännikäisen tyyliä olisi ehdottomasti ymmärretty. Tämä kaikki on hypoteettista ja enemmän yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen alueelle asettuvaa. Kirjallisuudentutkimuksen kannalta onkin mielekkäämpää kiinnittää huomio autobiografisen minän hahmottamiseen ja pyrkiä selvittämään kuinka toisistaan poikkeavin tavoin analysoimani debatin saatossa sen rooli ja sanoma tulevat ymmärretyksi.

Analysoin *Ilmania* käsitteleviä lehtiartikkeleja tarkemmin pääluvussa kolme, mutta autobiografisuuden problematiikan kannalta muutama huomio on jo tässä vaiheessa paikallaan.

Helsingin Sanomien Jaana Laitinen tuo artikkelinsa kärjessä esille kuinka Hännikäisen teos pohjautuu kirjailijan henkilökohtaiseen pakkoselibaattiin. *Ilmanin* ymmärtämisen kannalta olennaisen taustoittamisen jälkeen Laitinen toteaa: ”Mutta oli hänellä aiheesta muutakin sanottavaa kuin oma kokemuksensa”(Laitinen 2009a). Hännikäinen saa tämän jälkeen luetella ydintesejään, eikä *Helsingin Sanomien* artikkelia voikaan syyttää yhteiskuntakriittisen näkökulman unohtamisesta. Sen sijaan toimittajan intuitiivisesti ajatellen luontevahko muotoilu tuo esiin debatissa toistuvan vastakkainasettelun yksityisen ja yleisen välillä. Yhteiskuntakriittisen autobiografisuuden nähdäkseni olennaisin tavoite olisi tutun sananlaskun ”yksityinen on yleistä” osoittaminen todeksi. Niin kauan kuin *Ilmanin* tai *Ihmisen joka järkkyy* kaltaisista teoksista erotellaan omakohtaisuus ja yhteiskunnallisuus eikä nähdä edellä mainittujen tasojen perusteellista limittymistä toisiinsa, voidaan autobiografista pamflettia kritisoida toisaalta narsistisesta paljastelusta, toisaalta perusteettomasta yksilön ulkopuolisten selitysten etsimisestä.

Helsingin Sanomien artikkelin päätöskysymys vahvistaa dikotomiaa ja ikään kuin asettaa lähtötason tulevalle verkkokeskustelulle: ”Paljastetaan vielä, kun kaikkia kuitenkin kiinnostaa, mitä kuuluu Hännikäisen naisasioihin?”. Näin liikutaan jo mahdollisimman etäälle omakohtaisuuden ulkoisista motiiveista kohti keltaisesta lehdistöstä tuttua kohupaljastustyylä. Kaikkiaan *Ilmanin* herättämät reaktiot suistuvat mitä irvokkaimmille sivuraiteille juuri autobiografisen moodin aiheuttaman hämmennyksen vuoksi. Kun voimakkaan subjektiivinen ja avoin teos pyrkii individualistisessa kulttuurissa kritisoimaan tämän omia rakenteita, nousee sekaannusten uhka huomattaviin mittoihin.

2.4 Huomioita hybridisyydestä

Edellä olen pyrkinyt hahmottamaan *Ilmania* suhteessa lajiin keskittyen kolmeen pääsuuntaan, esseehen, pamflettiin ja autobiografiaan. Rakenteellisessa ja taiteellisia keinoja hyödyntävässä asiaprosaistisessa mielessä teos on mitä ilmeisin esseekokoelma. Pamflettina markkinoitu kulttuurikritiikki sisältää poleemiset piirteensä, joiden valossa sen lukeminen pamflettina on perusteltua. Samalla kyseessä on paikoin varsin oikeaoppinen autobiografia, joka kautta linjan argumentoi omakohtaisuudesta käsin ja ansaitsee myös tulla luetuksi sellaisin ehdoin. Mitä kolmen erilaisen lukutavan ja lajimääritelmän vaikuttaminen yhdessä kokonaisuudessa käytännön tasolla tarkoittaa? Onko *Ilmania* mahdollista lukea yhtenä?

Kysymykset vievät jo edellä esille nousseen hybridin, adjektiivisesti ilmaisten hybridisyyden, käsitteen luo. Sanalla on pohjansa luonnontieteessä, jonka yhteydessä latinan muoto *hybrida* tarkoittaa sekasikiötä, risteymää, erirotuisten yksilöiden jälkeläistä (Hosisaisluoma 2003, 322 & Valpola 2000, 454). Kirjallisuuteen sovellettaessa hybridillä voidaan nähdä tarkoitettavan tekstiä, joka organismin tavoin on syntynyt kahden eriparisen tekstin yhteenliittymästä (Hosiasluoma 2003, 322). Määritelmä on jäykkä eikä tarjoa juurikaan apua esimerkiksi *Ilmanin* luonteen ymmärtämiseen. Ensiksikin on epäolennaista rajoittaa hybridisessä tekstissä sekoittuvien elementtien määrä kahteen, vaikka sanan luonnontieteellinen pohja sitä tuntuu edellyttävän. Toiseksi olisi olennaista huomioda, että teksteillä on lukuisia erilaisia tapoja toteuttaa hybridisyyttä. Hosiasluoman malli tuntuu hakevan hybridisyyden korostunutta ja ilmeisintä muotoa, jossa sama teksti pitää sisällään toisiinsa limittymättömiä ja selvärajaisia eri genren piiriin kuuluvia jaksoja. Anna Solinin mukaan esimerkiksi 2000-luvun mainosten retoriikassa tällainen *genre mixing* on tyypillistä (Solin 2006, 90–91).

Kaunokirjallisuudessa esimerkiksi postmodernin romaanin ja kokeellisen runouden kentältä voi löytää näkyvää hybridisyyttä. Usein hybridi kuitenkin muodostuu ikään kuin huomaamatta, eikä eri elementtien sekoittumista voida havaita suoraviivaisesti (Solin 2006, 91). Diskurssiteoreetikko Norman Fairclough käsittelee genreanalyysissään mediatekstejä, mutta hänen sekoittuneen intertekstuaalisuuden (engl. *mixed intertextuality*) käsitteensä soveltuu myös kirjallisuuden kentälle sijoittuvan hybridin yhteyteen. Samalla kun tekstistä voi olla löydettävissä selvärajaisia erilaisia jaksoja, voivat genret sekoittua toisiinsa esimerkiksi puhetapojen, sanavalintojen ja äänenpainojen tasolla. Fairclough'n esimerkissä tuodaan esille kuinka jutustelunomaiset ja viihteelliset käytännöt pesiytyvät asiaohjelmiin. Hän myös muistuttaa mainitunkaltaisen hybridisyyden jatkuvasta yleistymisestä ja ilmiön tunnistamisen tärkeydestä. (Fairclough 1997, 117–119.)

Ilmanin mahdollinen hybridisyys on enemmän Fairclough'n esittämää sekoittunutta ja huomaamatonta tyyppiä kuin näkyvää. Hännikäisen esseistiseen asia edellä kulkemiseen ei mahdu korostettuja genrekokeiluja – pikemminkin teos pyrkii johdantonsa raskaan mission julistusta mukaillen minimoimaan kielipelin ja toimimaan rehellisyyden ja välttämättömiksi katsomiensa provokaatioiden ehdoilla (Hännikäinen 2009, 13–16). Myöskään yksittäisten virkkeiden tasolla *Ilmanista* ei juuri löydy avaamista edellyttävää sekoittumista. Persoonat ja puhujat nimetään kautta linjan selvästi, provokatiivinen ja paljas tyyli säilyy läpi teoksen.

Onkin suhteutettava teoksen mikrotaso, virkkeet rakenteineen ja sanavalintoineen, teoksen makrotasoon, sen tavoitteisiin ja arvoihin. Anne Mäntynen ja Susanna Shore ovat tutkineet tekstilajien risteymiä ja todenneet, että olennaista itse tekstin nimeämisen sijaan voikin olla tekstin toiminnan nimeäminen (Mäntynen & Shore 2006, 289). Mitä *Ilmanin* kertoja itse asiassa tekee? Mikrotasolla tarkastellen hän tunnustaa, paljastaa, kertoo itsestään, mutta toisaalta myös kritisoi, provosoi, vihaa ja luottavaisimmillaan jopa toivoo. Mikroskooppinen ja kontekstin sivuttava katsantokanta paljastaa teoksesta kuin teoksesta tekemisen runsauden. Sekoittumisesta, hybridisyydestä ja *Ilmanin* tapauksessa myös useita hämmäntäneistä ristiriitaisuuksista voidaan puhua kun elementtejä suhteutetaan kokonaisuuteen. Pyrin valaisemaan asiaa esimerkillä:

Estyneisyys ja eristyneisyys ovat saaneet minut kehittämään runsaan ja monipuolisen fantasiamaailman. Olen viettänyt lukemattomia öitä lukemattomien mielikuvitusrakastajattarien kanssa. (Hännikäinen 2009, 87.)

Katkelma on kaikin puolin omakohtainen eikä tippaakaan monitulkintainen. Tekeminen on nimettävissä vaivaannuttavan suoraviivaiseksi itsestä kertomiseksi, yleisesti häpeällisenä pidetyn seikan julkituomiseksi. Hännikäinen käyttää esimerkissä teokselleen tyypillisen paljasta yksikön ensimmäistä persoonaa. Juuri hän itse on sattuneista syistä tehnyt tai jättänyt tekemättä jotain, juuri hän on epäonnistunut ja kärsinyt.

Ilmanin hybridisyys jännittyy tällaisten mahdollisimman omakohtaisten muotoilujen ja teoksen kulttuurikriittisyyden välille. Teoksen minä kasvaa kokonaisuuden huomioon ottaen esimerkinomaiseksi, yleisemmäksi minäksi. Fairclough'n analyysia seuraten ja soveltaen: autobiografiset puhetavat limittyvät pamfletin keinoihin ja päinvastoin. Kieli ja puhetapa ovat yksityisiä pyrkiessään kohti yleistä (vrt. Mäntynen & Shore 2006, 300).

Halusi limittymisessä sitten nähdä hybridisyyttä tai arkisemmin teoksen kokonaistavoitteiden huomioonottamista, on kysymys tuiki tärkeä suhteessa teoksen ja sen uutisoinnin herättämiin reaktioihin. Esimerkiksi nimimerkki ”Apukäpälä” kirjoittaa *HS.fi*-sivuston keskusteluketjussa näin:

”*Se ei pane joka valkkaa*, kuuluu vanha sanonta. Jos Hännikäinen laskisi rimaa, Hännikäinen saisi. Se on vissi ja varma.” (Neljä vuotta ilman – keskusteluketju *HS.fi*-sivustolla (jatkossa *HS.fi*) 11.2.2009 klo 17.55.)

Sitaatin kaltaiset näkökulmat mahdollistuvat jos lukija keskittyy ainoastaan *Ilmanin* hävyttömän suorapuheiseen yksikön ensimmäiseen persoonaan. Tällöin itsestään kertovan minän voidaan katsoa liikkuvan vain itsensä asialla ja olevan ylipäätään kiinnostunut teoksen esille nostamasta ongelmasta oman tragediansa vuoksi.

Hännikäinen helpottaa lukijan ja tutkijan työtä selvittämällä teoksessa lyhyesti miksi hän käyttää tiettyjä persoonapronomineja ja mitä hän niillä ajaa takaa. Yksikön ensimmäisen persoonan lisäksi *Ilmanissa* puhutaan paljon monikon ensimmäisessä persoonassa. Hännikäisen *me* hahmottuu yksilöistä koostuvan joukon sijaan persoonattomaksi kulttuuriseksi massaksi, jonka olemuksen hän tiivistää seuraavasti käsiteltyään valitsemiensa internetin seuranhakuilmoitusten piirteitä:

Käytän monikon ensimmäistä muotoa, koska olen yhtä lailla kuvailemani ajatusmallin vanki kuin mainitut ilmoittajat tai kuka tahansa. Haluan naisen, jota en voi saada tai jota ei edes ole olemassa. Siksi en syytä ketään yksilöä, en edes itseäni. Syytän tätä kulttuuria, jonka tuote olen ja jonka tuotteena pysyn kuolemaani saakka. (Hännikäinen 2009, 111–112.)

Ilmanin me ja minä ovat kulttuurinsa ohjaamia osasia. Näiden yhteiskunnallisten painotusten liukuminen pinnallisesti yksilön ympärillä pyöriviin muotoiluihin on teoksen hybridisyyttä, jota ymmärtämättä sen päämäärät saattavat jäädä hämäräksi tai suorastaan kyseenalaisiksi. Mikrotason paljastaminen on makrotason kulttuurikriittisyyttä.

3 Media debatin suuntaajana

Tutkimani keskusteluketjut ovat syntyneet journalististen tekstien jatkeiksi, niiden pohjalta ja innoittamina. Vaikka suurin mielenkiintoni kohdistuukin verkkodebatin ja teoksen pinnallisesti olemattomaan, mutta lopulta merkitykselliseen yhteyteen, on *Helsingin Sanomien* ja *City*-lehden artikkeleihin paneutuminen kokonaisuuden kannalta välttämätöntä. Media toimii *Ilman*-debatissa sekä käytännöllisesti tarkastellen keskustelutilan tarjoajana että myös merkittävänä debatin sisällön määrittäjänä. On myös olennaista selvittää mitä valitsemani lehtiartikkelit mahdollisesti kertovat lehdistössä vallitsevista käytänteistä käsitellä kirjoja ja kirjailijoita. Mistä ylipäätään kertoo tarve nostaa *Ilmanin* kaltainen teos ja etenkin teoksen tekijä esiin tällaisella voimakkuudella?

3.1 Tunteellinen *Helsingin Sanomat*

”Miltä tuntuu olla neljä vuotta ilman seksiä?” *Helsingin Sanomissa Ilmanin* ilmestymispäivänä 11.2.2009 julkaistun artikkelin avausvirke pitää sisällään koko tekstiä hallitsevat teemat ja toimintamallit. Toimittaja Jaana Laitinen käsittelee yksilöllisiä tuntemuksia, tarjoaa lukijalle samaistumisen mahdollisuuksia luoden samalla haastateltavastaan hienovaraisen sympaattista kuvaa. Artikkelin rakentuu sekä *Ilmanin* esittelylle että kirjailija Timo Hännikäisen haastattelulle. Laitinen ei juuri esitä kriittisiä tai arvottavia huomioita¹⁴ tekstistä, vaan keskittyy kuvaamaan ilmiötä, seksuaalista syrjäytymistä, kirjailijan henkilön kautta. Toimintamalli painottaa selvästi teoksen autobiografista moodia. On perusteltua väittää, ettei teoksen sisältöjä käsittelevä henkilökuvamainen juttu olisi edes mahdollinen ilman kulkemista persoona edellä.

Otsikon ”Neljä vuotta ilman”, alaotsikon ja ingressin lisäksi artikkeli koostuu seitsemästä tekstikappaleesta (Laitinen 2009a). Lehden painetussa versiossa mukana on myös kainalojuttumainen osio ”Keskiviikkona”, joka etenee kysymys-vastaus -periaatteella ottaen esimerkiksi selvää siitä, mikä on Hännikäisen hiustyylin salaisuus ja mikä automerkki hän mieluiten olisi (Laitinen 2009b). Koska käsittelemäni debatti kuitenkin pohjautuu *HS.fi*-sivuston artikkeliin, joka ”Keskiviikkona”-osiota lukuun ottamatta on kuvaa myöten identtinen painetun aineiston kanssa, keskityn ensisijaisesti verkkoversioon.

Persoonakeskeisen näkökulman dominanssia voi havainnollistaa kiinnittämällä huomiota artikkelin kokonaisrakenteeseen. Seitsemästä tekstikappaleesta kaksi ensimmäistä keskittyy avauskysymyksen pohjalta luettelemaan seksittömyyden aiheuttamia tuntemuksia yksilössä. Ensimmäisessä kappaleessa oireet on poimittu *Ilmanin* autobiografisimmista esseistä ”Kausia helvetissä” ja ”Naiset ja minä”, toisessa mukaan tulee Hännikäisen haastatteleminen. Kolmannessa ja neljännessä kappaleessa painopiste siirretään subjektiivisista tuntemuksista *Ilmanin* yhteiskunta- ja kulttuurikritiikkiin, jota käydään läpi kirjan referoinnin ja Hännikäisen haastattelu- ja vuorottelun kautta. Viides ja kuudes kappale palauttavat fokuksen Hännikäiseen käymällä tuoreeltaan läpi hänen kokemuksiaan *Ilmanin* vastaanotosta, sekä tuomalla lyhyesti esiin hänen

¹⁴ Artikkelissa mainitaan Hännikäisen ”maalaavan nykyajan parisuhdemarkkinoista raa’an kuvan” ja että ”kirja on hyvin provokatiivinen” (Laitinen 2009a). Ilmaisut muistuttavat teoksen takakannessa ja ylipäätään sen markkinoinnissa toisteltuja fraaseja ja toimivat joko lähtökohtina neutraalimmin kuvaileville jaksoille tai pohjustuksina Hännikäiselle esitettyihin kysymyksiin.

aiempaa tuotantoaan. Seitsemäs kappale sulkee yksilöstä käynnistyneen artikkelin kehäksi loppukevennysmäisellä utelulla Hännikäisen naisasioista (ks. luku 2.3).

Henkilökohtaisuuden ja sentimentaalisuuden korostumisen voi huomata myös jutun sijoittumisesta lehden sisäiseen rakenteeseen. Ennen *Ilmania* Timo Hännikäinen oli suurelle yleisölle tuntematon kirjailija, joka kolme kaunokirjallista teosta julkaisseena *Kerberoksen* päätoimittajana oli kuitenkin suomalaisessa kirjallisessa elämässä noteerattu tekijä. Kotimaisen esseiden nousseen arvostuksen¹⁵ huomioon ottaen olisi ollut oletettua, että *Ilmanista* olisi kirjoitettu *Helsingin Sanomiin* ainoastaan kritiikki¹⁶. Kulttuurisivujen kirjailijahenkilökuvat taas perinteisesti tehdään valtakunnan myyvimmistä ja suurimmista tekijöistä kuten Jari Tervosta tai Sofi Oksasesta. Laitisen artikkeli julkaistiinkin nimeä ”Oma elämä” kantavassa osiossa, jossa käsitellään esimerkiksi perheeseen, parisuhteeseen, kotiin ja terveyteen liittyviä aiheita. Tällaista teemasivustoa voi pitää tyypillisenä esimerkkinä 2000-luvulla voimistuneesta elämäntapa- ja palvelujournalismin ilmiöstä (Hujanen 2009, 121).

Helsingin Sanomat esittelee *Ilmanin* teemoja tavalla, joka kannustaa lukijaa samaistumaan ongelmasta kärsivään subjektiin. Myöhäismodernilla individualistisella ajalla tunteisiin vetoaminen on vakiintunut journalismille tyypilliseksi strategiaksi tarjota jokaiselle otollisia peilauskohteita (Pantti 2009, 194). Uhrimentaliteetti on toki erottamaton osa Hännikäisen teosta, eikä Jaana Laitisen artikkeli tässä mielessä vääristele totuutta. Kyse on painotuksista. Henkilökeskeisen puhutavan ohella *Ilman* harjoittaa mainitunlaisen individualismin jatkuvaa kritiikkiä ja pyrkii ponnekkaasti vierittämään yksilöllisiltä vaikuttavien ongelmien syitä vallitsevan kulttuurin niskoille (esim. Hännikäinen 2009, 111 & 112). Yhtä lailla teoksen sanomaa vääristelemätöntä *Helsingin Sanomilta* olisi ollut viitata artikkelin otsikossa kulttuurisiin rakenteisiin ja tuoda yksilöllinen tapaus mukaan vasta jutun puolivälissä yhteiskunnallista analyysia tukevaksi esimerkiksi.

Tunne- ja yksilökeskeisessä konsensuksessa valtakunnan suurin päivälehti ei kuitenkaan toimi näin. Heikki Hellman ja Maarit Jaakkola ovat kulttuurijournalismin muutoksia tutkiessaan huomanneet,

¹⁵ Antti Nylén, Hännikäisen tavoin Savukeidas-kustantamon esseisti, on kerännyt viime vuosien suurimman esseehuomion teoksillaan *Vihan ja katkeruuden esseet* (2007), jolle myönnettiin Kalevi Jäntin palkinto ja ehdokkuus *Helsingin Sanomien* esikoiskirjakilpailussa vuonna 2008, sekä *Halun ja epäluulon esseet* (2010). 12.5.2010 *Helsingin Sanomat* kertoi kulttuurisivustonsa pääjutussa suomalaisen esseiden kukoistuksesta ja huomautti, että nykytilanteessa pelkästään esseellä voi nousta kirjallisuuden eturiviin (Sinivaara 2010).

¹⁶ Matti Mäkelän kirjoittama arvostelu julkaistiin 22.2.2009, eli 11 vuorokautta käsittelemäni artikkelin jälkeen. Verkkodebatissa Mäkelän kritiikkiä ei sivuta kertaakaan.

että 2000-luvulla sivistyksellinen näkökulma on saanut väistyä asiakkaan palvelemisen tieltä (Hellman & Jaakkola 2009, 29). Vaikka Laitisen artikkeli sijoittuukin ”Oma elämä” -sivustolle, on se kirjallista teosta käsittelevänä tekstinä luettavissa kuuluvaksi kulttuurijournalismin löyhärajaiseen piiriin. *Ilmanin* käsitteleminen ensisijaisesti kenen tahansa yksityistä elämää koskevana ilmiönä kiinnittää epäilemättä useamman lukijan huomion kuin rakennelähtöinen toimintamalli tekisi. Tunne on demokraattinen asia, eikä sen markkina-arvoa ole lukijoista kilvoittelevalla journalismin kentällä vara väheksyä (Hujanen 2009, 119).

Artikkelin perään sijoitetun vapaan kommentointimahdollisuuden myötä syntyneen debatin voi rönsyilyistään huolimatta katsoa olevan sidoksissa journalistisen tekstin painotuksiin. Autobiografisen moodin korostumisen lisäksi tämän huomaa konkreettisemmin muutamien kontekstistaan irrotettujen lausahdusten kohdalla. Monella tavalla kohtalokkain artikkelin poiminnoista koskee Hännikäisen mainintaa naisille säädettävästä pakollisesta seksipalvelusta valtiollisissa ilotaloissa. Toisin kuin *Helsingin Sanomien* perusteella voisi päätellä¹⁷, sijoittuu mainittu ääriprovokatiivinen heitto *Ilmanin* esseen ”Kausia helvetissä” sivulausemaiseksi osaksi, jatkeeksi aiemmassa virkkeessä esiteltyyn Pentti Linkolan pohdintaan koskien mahdollisuutta sijoittaa terveyskeskusten oheen yleisiä bordelleja (Hännikäinen 2009, 24–30). Ajatusta ei kehitellä, eikä kukaan esseen tai teoksen kokonaisuudessaan lukenut mitä todennäköisimmin näe sillä muuta kuin kuriositeettimaista painoarvoa.

Kyse on jälleen painotuksista. Kirjaimellisella tasolla *Helsingin Sanomat* ei ilotaloehdotuksesta puhumalla vääristele teoksen totuutta, sillä ajatuskulku on löydettävissä teoksen sivuilta. Viimeistään verkkodebattia tarkastellessa tietyltä sivuraiteille johtamisen vaikutelmalta ei kuitenkaan voi välttyä. Esimerkiksi keskusteluketjun kahdestakymmenestä ensimmäisestä puheenvuorosta 11 käsittelee tavalla tai toisella ilotalovelvollisuuden uhkaa. Jos vertauskuvallisesti ilmaisten media toimiikin kuin kättilö tarjotessaan välttämätöntä apua debatin syntymisessä, tulee kyseinen hyväntekijä myös pysyvästi vammauttaneeksi vastasyntyntä. Ilotalospekulointia painottamalla väittely saadaan varmuudella käyntiin, mutta myös sen kokonaistason suhteen tehdään tällöin merkittäviä linjauksia.

¹⁷ ”Hän ehdottaa, että kaikille 18–30-vuotiaille naisille pitäisi säätää asevelvollisuuden kaltainen pakollinen seksipalvelus valtion ylläpitämissä ilotaloissa” (Laitinen 2009a). Anekdootti toistuu käytännössä jokaisessa *Ilmania* ja Timo Hännikäistä *Ilmanin* kirjoittajana käsittelevässä lehtiartikkelissa ja TV-ohjelmassa. Esimerkiksi *Ilta-Sanomat* otsikoi 11.2.2009: ”Kirjailija: Nuoret naiset pakotettava ilotaloihin”. Myös television keskusteluohjelmissa *Voimalla* (Yle TV1 2.2.2009) ja *Maria, Maria* (Nelonen 25.2.2009) lausahdusta käsitellään.

On syytä muistaa, että samansuuntaisesti toimii myös Timo Hännikäinen. Debatissa pitkin matkaa poltteleva ilotalovelvollisuus on *Ilmanissa* olemattomassa roolissa, mutta teos sisältää myös painokkaampia ja yhtä lailla kyseenalaisia pohdintoja. Esimerkiksi kritisoidessaan feminismiä Hännikäinen etenee tyypittelemään humanististen tiedekuntien naisopiskelijoita karkean vihamielisiin yleistyksiin nojaten (Hännikäinen 2009, 70–72). Kautta linjan kohtuuton retoriikka antaa medialle erinomaisia mahdollisuuksia tarttua mitä pöyristyttävimpiin detaljeihin kokonaiskuvan hämärtyessä.

Itse asiassa *Ilmanin* johdannossa ilmoitetaan suorasanaisesti, ettei tekijä edes pyri keskustelemaan rakentavasti (Hännikäinen 2009, 14). Raivokkaan kertojaminän voikin yhtä lailla nähdä tekevän kovakouraisen kättilön työtä; provokaatiot houkuttavat lukemaan ja muodostamaan näkemyksiä, mutta uhkaavat jumittaa syntyvän dialogisuuden omalla pisteliäisyydellään. Teoksen maailmassa huutavat¹⁸ raivopiikit ovat kuitenkin retorisia tehokeinoja ja alati suhteutettavissa kokonaisuuteen. Sen sijaan mediatekstissä teokseen tutustumaton lukija uhkaa jäädä yksittäisten poimintojen ja yleisen henkilökeskeisen näkökulman armoille.

3.2 Kärkevä *City*-lehti

”Timo ei saanut pillua, siispä hän kirjoitti kirjan” (Pettersson 2009). Käsittelemäni *City*-lehden artikkelin avausvirke kuvaa vähintään yhtä osuvasti koko jutun sisältöä kuin edellä eritellyn *Helsingin Sanomien* tunne-eetosta paljastava kärki. Sittemmin *Ylioppilaslehden* päätoimittajaksi siirtynyt Maria Pettersson esittää *Ilmanin* kehityksen äärimmilleen pelkistetyssä ja kärjistetyssä muodossa. Yhteisenä piirteenä *Helsingin Sanomien* kanssa voi pitää korosteista henkilökeskeisyyttä, mutta siinä missä edellä mainittu pyrkii operoimaan sympatisoivalla

---

¹⁸ Häädystä ponnistava rehellisyys ja kohtuuttomuus on useissa yhteyksissä liitetty tyylillisesti huutoon, huutamiseen. Aiemmin sivuamassani Christer Kihlmanin teoksessa *Ihminen joka järkkyy* tehdään analogioita tunnustuksellisen kirjoitustyylin ja Edward Munchin ikonisen *Huuto*-maalauksen välille (Kihlman 2000, 17 & 18). Myös esimerkiksi omakohtaisista aiheistaan muistetun Teuvo Saavalaisen tuotannosta löytyy teos nimeltä *Minä huudan* (1980). Hännikäinen päättää *Ilmanin* toteamalla ettei tyyni ja objektiivinen käsittely yksinkertaisesti riitä jos todellista muutosta halutaan saada aikaan: ”Ehkä täytyy jopa huutaa. Olen ainakin yrittänyt” (Hännikäinen 2009, 201). Variaatio tästä löytyy myös *Helsingin Sanomien* artikkelin alaotsikkoon nostetusta Hännikäisen repliikistä: ”Ei kuulla jos kuiskaat. Pitää huutaa” (Laitinen 2009a).

samaistumismallilla, keskittyy *City*-lehti kuvaamaan Timo Hännikäistä eräänlaisena häiriötekijänä, perverssinä poikkeustapauksena.

Alaotsikoksi asemoidun avausrivin yllä *City*-lehden artikkelin otsikkona lukee yksinkertaisesti ”Timo Hännikäinen”. Leipäteksti käynnistyy osiolla ”Hännikäisen väittämät”, jossa Pettersson luettelee 13 numeroitua *Ilmanista* tulkittua teesiä. Toimintatapa mahdollistaa teoskontekstin täyden sivuuttamisen. Asiayhteyksistään irti leikatut lausahdukset tarjoillaan lukijalle sarjatulena, jonka vaikutuksesta tämän oletetaan närkästyvän. Jälleen tulee huomata, että vaikka Pettersson käsittelee *Ilmanin* sisältöä väkivaltaisesti riuhtoen, ovat teesien ainekset löydettävissä teoksen sivuilta. Toisaalta riittävän ahkeralla leikkaamisella ja liimaamisella tekstistä kuin tekstistä saa uutettua pomminrakennusohjeen. Paikoin *City*-lehden teesiluettelo tulee kontekstin vaimentamisen lisäksi harjoittaneeksi selkeää vääristelyä, mitä hahmotan seuraavalla esimerkillä:

”8. On loogista, luonnollista ja oikein, että vanhat miehet ja nuoret naiset muodostavat pareja” (Pettersson 2009).

Poiminta viitanee *Ilmanin* kohtaan, jossa pohditaan läntisessä kulttuurissa vallitsevaa nuoruuden ylivaltaa. Ennen siirtymistään pitkään Michel Houellebecq -sitaattiin Hännikäinen muistuttaa, että 1900-luvun puolivälin Suomessa 30–40-vuotiaiden miesten ja 20-vuotiaiden naisten avioliitot olivat tavallisia, kun taas nykytilanteessa vastaavan asetelman yhteydessä puhutaan helposti ”ällöttävistä vanhoista pukeista” (Hännikäinen 2009, 90–93). Petterssonin käyttämä adjektiivivyöry ”loogista, luonnollista ja oikein” sen sijaan luo kuvaa painokkaasta ikäerolle perustuvien parisuhteiden ylistyksestä.

City-lehden artikkeli pyrkii kärjistämään jo valmiiksi kärkeviä lausuntoja ja marginalisoimaan Hännikäisen typeräksi, mutta sinänsä vaarattomaksi häiriköksi. Strategialle on löydettävissä perusteita *City*-lehden profiilista ja sen kohtisuorasta yhteentörmäyksestä *Ilmanin* kritiikin kärjen kanssa. Sloganissaan *City* ilmoittaa olevansa ”kasvavan aikuisen asialla” (*City.fi*-sivuston etusivu). Lehden lukijatutkimuksesta käy ilmi, että sitä lukevat eniten 15–34-vuotiaat, suurissa kaupungeissa asuvat, opiskelijat, ylemmät toimihenkilöt ja johtajat. Tutkimuksessa esitetyn tiivistyksen mukaan *City*-lehden lukijaprofiilissa korostuvat korkeasti koulutetut kulutus- ja kokeilunhaluiset nuoret

aikuiset. Lisäksi *City* ilmoittaa olevansa uskollinen kohderyhmälleen, jonka keskellä se elää ja jonka intressejä se keskittyy palvelemaan. (*City*-lehden lukijatutkimus 2010.)

Tutkimuksessa *City*-lehden omakseen tunnistama ihmissegmentti vastaa suurilta osin *Ilmanin* sivuilla luonnosteltua suurinta vihollista. Hännikäisen mukaan seksuaaliliberalismin voittajat, tätä kautta heikompiensa sortajat, ovat juuri pääkaupunkiseudulla tai keskisuurissa kaupungeissa vapaata sinkkuelämää viettäviä ostovoimaisia yökerhomagneetteja. Niin kutsutun ”pelimiehen” arkkityyppiä hahmotellessaan Hännikäinen käyttää ohuesti lukijatutkimusmaista puhetapaa ilmaistessaan halveksuntaansa 15–24-vuotiaita raakalaismaisia uroksia kohtaan (Hännikäinen 2009, 76 & 77). Naisten emotionaalista viehätysvoimaa ja siihen liittyviä vallankäyttötapoja havainnollistetaan yökerhomaailmaan sijoittuvien esimerkein (mt. 64–65). *Cityn* lukijatutkimuksen mukaan lehden lukijat ovat taas ravintola- ja yökerhopalvelujen ”heavy-usereita”.

Maria Petterssonin artikkeli huokuu räjähdysherkkää vastakkainasettelua, jota *Ilman City*-lehden silmissä myös kerjää. 13 teesin luettelemisen jälkeen siirrytään lyhyehköön haastatteluosuuteen, jossa myös teoksen ilmeisin provokaatio, ilotalovelvollisuus, nousee esiin. Artikkelin loppupuoli etenee Hännikäisen lausuntojen ja Petterssonin suoraviivaisten kommenttien vuoropuheluna. Ivaava ja karkäs ilmaisu kääntyy myös paikoin puhuttelemaan suoraan lehden lukijoita: ”Naiset huomio. Hännikäinen etsii parisuhdetta, mutta panokin kelpaa” (Pettersson 2009).

City-lehden ja *Helsingin Sanomien* pohjimmiltaan samansuuntaisen individualistisen kerronnan huomaa konkreettisesti artikkelien loppujen yhteneväisyyksistä. Molemmat lehdet ovat kiinnostuneita tietämään kuinka kirjailijan naisasiat ovat viime aikoina sujuneet. Suurimman päivälehdessä ja kohderyhmäuskollisen ilmaisjakelujulkaisun puhetavoista löytyy silti eroja. Siinä missä *Helsingin Sanomien* Jaana Laitinen verhoilee paljastushalun puolittain asialliseen kainouteen, esittää Pettersson kysymyksen arvotuksia kaihtamatta: ”Timo, olet nyt neljännessä kirjassasi ilmoittanut olevasi mies, joka ei vaan saa. Oletko kirjan julkaisun jälkeen saanut säälistä?” (Pettersson 2009.)

Petterssonin artikkelin linjoilla liikkuu myös *City*-lehden 5/2009 osuus ”Toim.huom.”, joka vastaa sijainniltaan ja funktioltaan perinteistä pääkirjoitusta. Arvottavan ja lehden linjaa välittävän tekstilajin edustajana se ilmaisee vielä pääjuttua selvemmin näkemyksensä *Ilmanista* ja etenkin

teoksen tekijästä. Otsikon ”Hyvä Selibaattimo” alla toimittaja Heini Larros tulee luoneeksi lyhyehkön vihakirjeen ja pääkirjoituksen yhdistelmän. Teksti on kirjoitettu yksikön toista persoonaa käyttäen suorasukaiseen puhuttelumuotoon. Avausvirke ”Voi-voi Timo, sinä et ole saanut” (Larros 2009) tulee puhekielisyydessään jo varsin lähelle myöhemmässä verkkodebatissa esiin nousseita ilmaisutapoja (ks. luku neljä). Myös tekstin lopun aggressiivinen huudahdus ennakoii väittelyn kiivautta tehden samalla lopullisen selväksi *City*-lehden mielipiteen: ”Vedä käteen! Ai hitsi, senhän olet tainnut tehdä jo.” (Larros 2009.)

On syytä olettaa, että *City*-lehden verkkosivuille syntynyt *Ilman*-debatti kiinnittyy vielä *Helsingin Sanomien* vastaavaa tiukemmin artikkelin painotuksiin ja puhetapoihin. *Cityn* voimakas profiloituminen tietyn kansanosan palvelijaksi tarkoittaa väistämättä sitä, ettei hyvin merkittävä osa suomalaisista katso julkaisulla olevan paljontaan painoarvoa, eikä lue lehteä lainkaan. Vaikka analysoimassani keskusteluketjussa puhutaan vapaasti nimimerkkien takaa – tietoa esimerkiksi keskustelijoiden sosioekonomisesta asemasta ei siis voi saada – täytyy keskustelijan ylipäättään olla etsiytynyt *Cityn* verkkosivuille jakaakseen näkemyksiään. Lehden omien tietojen mukaan *City.fi* -sivustolla on 140 000 eri viikkokävijää (*City.fi*-sivuston mediatiedot). *Helsingin Sanomien* vastaaviin tilastoihin suhteutettuna määrä on pieni, sillä esimerkiksi huhtikuun 2010 mittauksen perusteella *HS.fi*-sivustolla eri viikkokävijöitä kertyi 1 330 000 kappaletta (*Helsingin Sanomien* medianetti – huhtikuun 2010 kävijämäärät).

Runsaaslukuisemmasta täyden palvelun päivälehdessä verkkosivujen lukijakunnasta on syytä olettaa valikoituvan myös heterogeenisempää verkkokeskustelijoiden joukkoa kuin tarkasti profiloituvan *Cityn* vastaavasta. *Ilmanin* ja *City*-lehden keskusteluketjun välillä vallitseekin suorasukaisempi vihollis-asetelma, jonka Petterssonin artikkeli päästää valloilleen.

4 Verkkodebatti hälinän, keskustelun ja riitelyn ristitulessa

4.1 Kohti katkonaista yhteyttä

4.1.1 Ymmärryksen tapahtumapaikka kriisissä

Verkkokeskustelu käyttää polttoaineenaan tunteita, joita se myös herättää. Vapaa internet-viestintä on suosittua ja arkistunutta, mutta samalla yleinen mielipide tuntuu kääntyneen sitä vastaan korostaen verkkokeskustelujen heikkoa tasoa¹⁹. Tyypillisin kritiikki koskee sananvaihdon kaaosmaista luonnetta, mölyämistä ja totaalista luopumista sivistyneen viestinnän tuntomerkeistä. Verkkodebatin tutkimuksen kannalta on olennaista pyrkiä tunteikkaiden kieltoreaktioiden taakse ja yläpuolelle, jotta keskittyminen itse verkkokeskusteluun mahdollistuisi. Ennen kaikkea tämän parjatun lajin olemus vaatii kehyksiä. On pohdittava mikä ylipäätään tekee verkkokeskusteluksi kutsutusta sananvaihdosta keskustelua vai voiko sanaa käyttää lainkaan. Verkkokeskustelun suhteuttaminen traditionaalisempiin keskustelutapoihin auttaa myös näkemään verkon suomat edut ja poikkeavuudet.

Tutkija Risto Niemi-Pynttärin mukaan verkossa tapahtuva viestien lähettäminen on tulkittavissa keskusteluksi vasta kun se avaa horisontin itse keskusteluun, kun osanottajat ovat kiinnostuneita huolehtimaan sen hyvinvoinnista (Niemi-Pynttäre 2007, 426). Saksalaisfilosofi Hans-Georg Gadamerin näkemyksiin vedoten Niemi-Pynttäre nimittää keskustelua ”ymmärtämisen tapahtumapaikaksi”, eikä näin ollen pelkkä vuorotellen tapahtuva omien näkemysten julkituonti täytä keskustelun kriteerejä (mts. 172 & 426). *Ilman*-debatin tutkimuksessa päähuomioni ei kiinnity verkkokeskustelijoiden väliseen kommunikaation, vaikka myös tätä ilmeisen dialogisuuden tasoa on syytä tarkastella. Ensisijaisesti olen kiinnostunut *Ilmanin* ja sen mediarepresentaatioiden kautta siinnee kommenttivyöryn välisiin suhteisiin. Mahdollisen keskustelun osapuoliksi asetankin teoksen ja verkkoon suodattuneet puheenvuorot; yksittäislausuntoina ja yleisemmin. Näiden kahden tekstillisen tahon suoran kommunikoinnin haasteellisuus on ilmeistä: verkkokeskustelija ei

¹⁹ Verkkokeskustelun rappiota ruotii voimallisesti esimerkiksi tietokirjailija Tommi Uschanov yhteiskunnallista tietämättömyyttä käsittelevässä teoksessaan *Suuri kaalihuijaus* (2010). Uschanov päätyy vertamaan verkkodebattia Fritz Langin elokuvan *M – kaupunki etsii murhaajaa* (1931) kohtaukseen, jossa ”rääkyvät ja kirkuvat pikkurikolliset ovat maanalaisessa lynkkauskokouksessa tuomitsemassa kiinni ottamaansa mielisairasta lapsenmurhaajaa” (Uschanov 2010, 182). *Helsingin Sanomien* NYT-liite taas puhui hiljattain verkkokeskustelua käsittelevässä jutussaan ”sukelluksesta mielen viemäriin” ja ”vihaa ja pelkoa pursuavista likasangoista” (Koskinen 2011).

muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ole lukenut kommentoimaansa teosta ja toimii pääasiassa median luoman mielikuvan innoittamana, kun Hännikäisen teos taas luonnostelee omakohtaisuuden pohjalta pelimiehistä ja yökerhokuningattarista stereotyyppisiä vihollisia vedoten samalla laajempiin rakenteisiin. *Ilman* demonisoi ja kieltäytyy yhteistyöstä, verkkokeskustelija raivostuu itselleen tuntemattoman teoksen kannanotoista.

Provokatiivinen teos, asenteellinen uutisointi ja verkkokeskustelun käytänteet luovat haasteelliset, mutta yhtä kaikki olemassa olevat puitteet gadamerilaiselle ymmärtämisen tapahtumapaikalle. Nimittäessäni keskustelun osapuoliksi teosta ja kommentoijaa tulen jo siirtyneeksi hermeneutiikan²⁰ alueelle, jossa tekstin ja vastaanottajan välinen vuorovaikutus ja tulkinta asettuvat keskiöön. Esimerkiksi italialaisfilosofi Gianni Vattimon tyyppillisen hermeneuttisen määritelmän mukaan totuutta tulisi ajatella tapahtumana, viestien lähettämisenä ja tulkintana (Vattimo 1999, 24 & 25). Gadamerin hermeneutiikassa kaikkea kirjoittamista ohjaa ennakoiva silmäys tekstin tulevaa vastaanottajaa kohti (Gadamer 2004, 225). *Ilmanin* vaikuttamishaluisessa retoriikassa tämä on korosteista. Teos pitää sisällään kosolti kohdennettuja sivalluksia, joista suurin osa tähtää jatkuvasti läntiseen seksuaaliliberalismiin. Tarkennuksia esimerkiksi yläasteikäisiin poikiin ja jopa yksittäisiin henkilöihin, esimerkiksi feministisen *Tulva*-lehden tuolloiseen päätoimittajaan Anne Moilaseen, tarjotaan kuitenkin myös lakkaamatta. (Hännikäinen 2009, 61 & 62, 74 & 75.) *Ilmanin* herättämää närkästystä voi pitää elävänä todisteena siitä, että argumentit ovat onnistuneet ainakin jossain määrin tavoittamaan kohteidensa vaikutuspiirit.

Gadamerin tekstilähtöinen hermeneutiikka on luonteeltaan sopuisaa. Kirjoitettu ja julkaistu teksti pitää lähtökohtaisesti sisällään toisen, vastaanottajan, mutta tekstin on Gadamerin mukaan myös tähdittävä yhteisymmärrykseen (Gadamer 2004, 226). *Ilman* sanoutuu provokatiivisella, säädyttömällä ja tuskallisen omakohtaisella puhetavallaan irti harmonian luomisesta²¹. Näin ollen olisi kohtuutonta edellyttää sitä ruotivalta debatiltakaan sopusointuista asennetta. Tämän ei kuitenkaan tarvitse merkitä keskustelun käsitteestä luopumista ja verkkokirjoittamisen barbarian edessä antautumista. Yhteisymmärryksen horisontin voi katsoa olevan läsnä, kriisiytyneenäkin.

²⁰ Hermeneutiikka on ymmärtämistä ja tulkintaa korostava tieteenfilosofinen suuntaus. Hermeneuttinen tiedon tuottaminen on jatkuvasti uusiutuva tulkintojen prosessi. (*Hermeneutiikka* – artikkeli Jyväskylän yliopiston Koppa-tietokannassa.)

²¹ Sivuan Hännikäisen metapohdintaa luvussa 2.4, mutta siteeraan virkkeen kokonaisuudessaan yhteyteen, johon se olennaisimmin kuuluu: ”Vaikka aika ajoin päädynkin pohdinnoissani jonkinlaisten vaihtoehtojen esittämiseen, en tunne vähäisintäkään tarvetta politikoida tai keskustella rakentavasti” (Hännikäinen 2009, 14).

Hallitsemattoman riitelyn ja kiivaankin asiadebatin ero on Niemi-Pynttärin mukaan siinä, että riitaisassa yhteenotossa osapuolet puhuvat ikään kuin eri kieltä (Niemi-Pynttäre 2007, 424 & 425). Tutkimissani verkkokeskusteluissa tällainen kielellis-maailmankatsomuksellinen katkos *Ilmanin* ja verkkokeskustelijoiden välillä on tämän tästä läsnä. Esimerkiksi jo *HS.fi*-sivuston keskustelun toinen repliikki käynnistyy näin: ”Hännikäinen näyttää sälyttävän vastuun oman elämänsä seksittömyydestä muiden (ihanteellisen partnerinsa?) harteille.” (*HS.fi* 11.2.2009 klo 13.17) Nimimerkki ”ginger” siis esittää omana tulkintanaan *Ilmanin* argumentatiivisen kärjen, jonka mukaan seksuaalinen syrjäytyminen kaikessa yksityisyydessään on kaikkea muuta kuin yksityinen asia. Lausunto pyrkii ikään kuin paljastamaan ja avaamaan *Ilmanin* todellisen luonteen, joka itse asiassa on jo paljas ja avattu.

Vinoutunut asetus on tutkimukseni kannalta mitä hedelmällisin. Merkittävän, jopa merkittävimmän, linkin *Ilmanin* ja verkkokeskustelun välille luo tapa, jolla Hännikäinen tulee teoksessaan ennalta kuvanneeksi verkkodebatin äärimmäisimmät hahmot näkemyksineen. Esimerkiksi edellä siteerattu ”ginger” paheksuu Hännikäistä, joka ”näyttää sälyttävän vastuun oman elämänsä seksittömyydestä” (*HS.fi* 11.2.2009 klo 13.17) ulos itsestään. Näin ”ginger” kirjoittaa julki individualistista katsantoaan, jossa yksinomaan yksilö on vastuussa omasta pariutumismenestyksestään. Laajemman kulttuurisen rakenteen vaikutusta hän ei tunnusta. *City.fi*-sivuston nimimerkki ”la tortura” taas muotoilee vastarintansa näin:

Kuvaavinta lienee se, että Hra Hänninen yrittää muuttaa koko maailman sen sijaan että muuttaisi itsessään mitään, henkisesti tai fyysisesti. Vastenmielisempää jauhosäkkiä saa hakea. (Timo Hännikäinen – keskusteluketju *City.fi*-sivustolla (jatkossa *City.fi*) 27.2.2009 klo 15.27)

Puheenvuoro huokuu inhoa Hännikäisen yhteiskunnallisesti syyttävää seksuaalianalysoinnin yritystä kohtaan. Juuri tällaiset lausunnot puhuvat teokseen nähden selkeimmin eri kieltä, eikä niiden ja *Ilmanin* välisen kuilun tapauksessa käydä lähelläkään gadamerilaista yhteisymmärrystä. Samalla raivostuneimmat repliikit kuitenkin antavat suoria perusteita teoksen olemassaololle. Syntyy kehä, jossa sinänsä relevantti reaktiolähtöinen näkökulma ei yksin riitä. On luettava sekä teosta suhteessa debattiin että debattia suhteessa teokseen. *Ilman* ja siihen lehtiartikkelin välityksellä tutustunut verkkokirjoittaja eivät kohtaa toisiaan, mutta ovat olemassa toistensa vuoksi.

Analysoin seuraavissa alaluvuissa *HS.fi*- ja *City.fi*-sivustojen *Ilman*-keskusteluketjuja lähiluvun kautta syntyneisiin jaotteluihin pohjaten. Pyrin hahmottamaan kommentteissa vallitsevia asenteita, ihmiskäsityksiä ja ylipäättään arvomaailmaa. Koska molempien ketjujen enemmistö asettuu tavalla tai toisella kritisoimaan *Ilmanista* ja teoksen kirjoittajasta saamaansa kuvaa, on tehtävänäni porautua dominoivan närkästyksen rakenteisiin: Mikä *Ilmanin* sanomassa todella ärsyttää ja ketä? Löytämiäni puhetapoja ja positioita pyrin suhteuttamaan verkkokeskustelun toimintamalleihin, sillä kuten luvussa kaksi todettiin teoksen suhteen, on debatissakin lajilla oma huomattava merkityksensä. *Ilman*-kuohunta on leimallisesti verkkoajan tapaus, eikä internetiä voida käsittää ainoastaan keskustelutilan tarjoajaksi. Verkkokeskustelu on hahmotettavissa oman sisältönsä luomista edistäväksi elementiksi, Alastair Fowlerin lajiteorian mukaisesti aktiiviseksi genreksi (Fowler 1982, 20–22). Etenkin käsittelemässäni reaktiivisessa muodossa verkkokirjoittamista voidaan pitää lajina, jossa kirjalliset ja puheenomaiset elementit sekoittuvat (Niemi-Pynttari 2007, 108). Kiinnitänkin huomiota myös kommenttien kielellisiin muotoiluihin, joiden näennäinen epäpuhtaus ponnistaa usein juuri puhetta lähestyvistä tyylistä, joka debatin ja keskustelun ylläpitämisen näkökulmasta osoittautuu heikkouden sijaan hyveeksi.

4.1.2 Verkkokeskustelun genrestä

Käytän siis tutkimusaineistonani verkkokeskusteluja. Internetin äärettömyyden ja sisäisen lajillisen moneuden vuoksi käsitteellinen selventäminen on paikallaan. Sanalla *keskustelu* en pyri arvottamaan. Ilmaisuu on vakiintunut kuvaamaan verkkomediassa artikkelin jatkeeksi ketjumaisesti kasaantuneita kommentteja, samoin myös vailla lähtökohtaa tarjoavaa tekstiä eteneviä kronologisia sananvaihtoja. Laadullisesti ajatellen käsittelemieni keskusteluketjujen keskustelumaisuus ei ole lainkaan selvää. Käyttöliittymä itsessään ei tietoverkottuneessa maailmassa aiheuta ongelmaa. Pystymme intuitiivisesti nimittämään näyttöpäätteiden välityksellä tapahtuvaa kommunikointia keskusteluksi erilaisten chat-sovelluksien ollessa arkipäiväämme. Mitä pienimuotoisempaa ja intiimimpää verkkokommunikointi on, sitä vaivattomammin tapahtuma on mielletävissä keskusteluksi.

Kun kontekstia laajennetaan esimerkiksi Facebookissa kahden tuttavien välillä käydystä online-chatista julkisemmille forumeille, muuttuu määrittelemisen hankalammaksi. Molemmat tutkimistani ketjuista ovat syntyneet avoimiin verkkotiloihin, jonne kenellä hyvänsä on vapaa

pääsy. Yhtä lailla ketjuja yhdistää niiden liittyminen journalistisiin teksteihin; ne ovat artikkelien jatkeita ja olemassa niiden vuoksi. Selkeämmin tämä on huomattavissa *City*-lehden sivustolla, jossa Petterssonin artikkelin alta käynnistyy osio ”Kommentit” (*City.fi*). Lukijaa siis kannustetaan kommentoimaan, ilmaisemaan näkemyksensä, ei niinkään ryhtymään dialogiin muiden sivuston käyttäjien kanssa.

HS.fi puhuu kommentoinnin sijaan keskustelusta. Debatti käydään otsikon ”keskustelua aiheesta” alla (*HS.fi*). Vaikka sivustonsa ”Keskustelu”-osion etusivulla *Helsingin Sanomat* kehottaakin tulemaan mukaan ”kommentoimaan ajankohtaisia asioita”, on oheen lisätty myös seikkaperäiset ”Verkkokeskustelun ohjeet” (*Helsingin Sanomien* Keskustelu-osion etusivu). Säännöstössä korostetaan ajankohtaisuutta ja asioiden kommentoimista, mutta myös keskustelun tapakulttuurillisia ulottuvuuksia, kuten: ”Mitä et sanoisi kasvokkain, älä kirjoita myöskään palstalle” (mt.). Asiallisuutta ja kansakeskustelijoiden huomioimista korostamalla *Helsingin Sanomien* voi nähdä paitsi pyrkivän noudattamaan Julkisen sanan neuvoston ohjeita journalistisesta etiikasta myös antavan arvoa keskustelulle itsessään.

Kommentoinnille, keskustelulle ja mielipiteenilmaisulle perustuvia palstoja löytyy verkosta lukemattomia ja ne eroavat toisistaan lukemattomin eri tavoin. Tyypittely-yrityksessään tutkija Robert Arpo jakaa verkon keskustelupalvelut synkronisiin ja asynkronisiin. Synkronista keskustelua edustavat puhtaimmillaan erilaiset chat-sovellukset, joissa keskusteluun osallistuvien tulee olla yhtä aikaa päätteidensä äärellä ja reagoida kansakeskustelijan tai -keskustelijoiden puheenvuoroihin nopeasti, liki reaaliaikaisesti. Tutkimani verkkokeskustelut ovat kuitenkin luonteeltaan asynkronisia. Debatti voi olla kiivasta ja nopeatempoista, mutta synkronisen replikoinnin sijaan asynkronisen verkkokeskustelun kommentit ovat luonteeltaan pysyvämpiä ja kirjoitetumpia. (Arpo 2005, 20 & 34)

Teknologinen kehitys ja sosiaalinen tilaus kulkevat useimmiten käsi kädessä. Innovaatioiden leviäminen, panostukset sen tuotantoon, on aina sidoksissa sille olemassa olevaan ja ennustettuun kysyntään (Arpo 2005, 33). 1990-luvulla internet viestintämahdollisuuksineen oli levinnyt harrastajapiirejä laajemmalle luoden painetta perinteisen lehdistönkin suuntaan. Suomessa suuret lehtitalot – esimerkiksi tutkimani ketjun ylläpitäjän *Helsingin Sanomien* julkaisija Sanoma Oyj – pohtivat verkon leviämisen tuomia haasteita ja perustivat lehdilleen ensimmäisiä kotisivuja

(Suominen 2009, 125). Yleisesti ottaen niin sanottu vanha media pyrki hitaista liikkeistään huolimatta näkemään verkossa uudenslaisia mahdollisuuksia toteuttaa kansalaisjournalismia ja vuorovaikutteisuutta (mt. 126). Toisaalta läpi verkkoviestinnän historian mukana on kulkenut paikoin dystooppiselle tasolle edenneitä kauhukuvia ja moraalista huolta vapaan sensuroimattomasta keskustelusta (Arpo 2005, 33).

Vuosituhanen vaihteeseen tultaessa käytännössä kaikilla suurilla päivä- ja iltapäivälehdillä oli kotisivustonsa. Tutkimusaineistoni toisen keskusteluketjun ylläpitäjä, ilmaisjakelulehti *City*, siirtyi verkkoon vuonna 1994 nimellä *SurfCity*. Nykyisen kaltaiseksi *City.fi*-sivustoksi muuttuminen käynnistettiin vuonna 2001. Verkkokeskustelun kehittämisessä iltapäivälehdet olivat nopeampia, sillä jo vuonna 2000 *Iltä-Sanomien* verkkopalvelussa oli kymmeniätuhansia lukijoiden kirjoituksia ja kommentteja. Samana vuonna perustettiin myös *Suomi24*-keskustelualue, *Soneraplazan* keskustelu oli jo toiminnassa ja suosittu. (Hellman 2010) *Helsingin Sanomat* avasi oman verkkokeskustelunsa vasta viisi vuotta myöhemmin kesäkuussa 2005. Päätoimittaja Reetta Meriläisen mukaan keskustelualueen perustamisen tavoitteena oli lisätä vuoropuhelua lehden ja lukijoiden välillä, sekä tarjota lukijoille mahdollisuuksia keskinäisiin keskusteluihin. (Markkola 2010)

Seuraavien alalukujen aikana pyrin *Ilman*-debatin avulla tarkastelemaan tämänsuuntaisen aktivointiprojektin nykytilaa. Mitä vuoropuhelun ideaalin ja joskus kaoottiselta vaikuttavan kilpahuudon pinnan alta onkaan löydettävissä?

4.2 Kärjistynyt individualismi

Olemme perverssillä, hysterisellä tavalla keskittyneitä omiin oikeuksiimme: ihmisoikeuksiin, kansalaisoikeuksiin, jokamiehenoikeuksiin, naisten oikeuksiin. Koska olemme ainutlaatuisia ja erityisiä, meillä on oikeus täydelliseen kumppaniin, täydelliseen seksiin ja täydelliseen rakkauteen. (Hännikäinen 2009, 111.)

Kuten autobiografisuutta käsittelevässä luvusta 2.3 käy ilmi, on *Ilman* kulttuurikriittisyydessäänkin itsekeskeinen teos käsitellessään aihealuettaan omakohtaisen kärsimyksen kautta. Median roolia selvittävässä luvussa kolme taas tuodaan esille sekä *Helsingin Sanomien* että *City*-lehden henkilökeskeistä lähestymistapaa aiheeseen. Verkkodebatissa teoksen ja mediatekstien Hännikäisen

persoonaa korostava vaikutus on tiiviisti läsnä, mutta paikoin henkilökeskeiset tulkinnat viedään keskusteluissa sekä pidemmälle että toisaalle.

Individualistinen asennemaailma on kärkevimmillään, kun verkkokeskustelija ottaa suorasti kantaa kirjailijan persoonaan esimerkiksi solvaten tai alentavasti neuvoen. *City.fi*-ketjun nimimerkki ”fgt” käyttää Timo Hännikäisen henkilöön menevää formulaa sen pinnallisimmassa muodossa: ”Miten olis jos Hännikäinen vaikka ensiksi muuttais kampausta ja heittäisi rillit pois?” (*City.fi* 27.2.2009 klo. 10.26). Kommentti pitää sisällään käsityksen siitä, että *Ilman* on yksittäisen ihmisen avunpyyntö, pyrkimys ratkaista yksilöllinen ongelmatilanne. Useasti kommentoijat käyttävät myös henkilöä kohti suunnattua huumoria: ”Hännikäisen horoskooppi näyttäisi olevan neitsyt” (*City.fi* 10.3.2009 klo. 18.26). Debattia dominoiva viittaus bordellivelvollisuuteen on myös liitettävissä ”Hännikäisen ongelmaksi” kutsuttuun tilaan: ”Eikö Hännikäisen ongelma ratkeaisi parhaiten siten, että hän itse menisi bordelliin päivittäistä hyväksikäyttöä kokemaan?” (*HS.fi* 11.2.2009 klo 19.42).

Neuvovan asenteen runsas esiintyminen kertoo paitsi kirjailijan kaltaisen auktoriteetin vähäisestä painoarvosta, myös verkkokeskustelun perusluonteesta. Vaikka tutkin debattia tekstianalyttisesti, en voi sivuttaa aineistoni alkuperäistä reaktiivista funktiota. Pysyvän julkaisemisen sijaan kaikessa verkkokirjoittamisessa on kyse performanssin kaltaisesta julkisesta esiintymisestä (Niemi-Pynttari 2007, 179). Näyttäytymislunne koskee niin blogeja kuin verkkolehtiäkin mutta etenkin aineistoni kaltaisia keskustelufoorumia, jotka toimivat jatkuvan esille tulemisen kautta. Foorumille kirjoittaminen on foorumilla näkymistä, mikä taas pelkän lukemisen ohella on ainut tapa ylipäättään olla kyseisessä verkkotilassa.

Ilman-debatissa neuvovuus ja jokaisen kyky asettua asiantuntijan rooliin ponnistaneet verkkotilan ohella teoksen teemoista. Aiheena sukupuolielämä koskettaa muodossa tai toisessa käytännössä jokaista sukukypsää ihmislajin edustajaa. Tässä mielessä seksuaalisuutta käsittelevää kirjailijaa ei ole syytäkään pitää ketään muuta suurempana auktoriteettina. Aiheen yleismaailmallisuus, väitetyt vapaamielinen seksuaalikulttuuri ja sen synkeämmän kääntöpuolen käsittely tuntuvat yhdistyessään kääntävän kirjailijan mahdollisen auktoriteettiaseman pääläelleen. Kärjistetyimmän omakohtaisuuden kautta operoivat näkemykset turvautuvatkin usein vähättelevään pilkkaan: ”Tällä pojalla (Hännikäinen) taitaa vain olla liian suuret fantasiat” (*HS.fi* 11.2.2009 klo 14.26).

Teoksen ja kommentoijan välinen kielellis-maailmankatsomuksellinen katkos yhdistettynä molemminpuoliseen riitaisuuteen näkyy esimerkiksi seuraavanlaisessa ulostulossa: ”Sori vaan Hände, mutta tuollaisella asenteella ei ole mitään saumaa” (*HS.fi* 12.2.2009 klo 7.54). Jälleen kommentti rakentaa kuvaa *Ilmanista* tekijänsä omana välillisenä pyrkimyksenä vihdoinkin onnistua pariutumisessa. Kun nimimerkki ”Sivustakatsoja” toteaa, ettei Hännikäisellä ole asenteellaan ”mitään saumaa”, tulee hän samalla asemoineeksi itsensä jonkinlaiseksi pariutumismarkkinoiden asiantuntijaksi, jolla on kokemuksen tuomaa valtaa todeta kuka menestyy ja kuka ei. Samalla kuitenkin ohitetaan teoksen ydin, jonka ohittaminen on käynnistynyt jo omakohtaisuutta korostavassa *Helsingin Sanomien* artikkelissa. *Ilmanin* perusväittämän mukaan yksityisen kärsimyksen syitä etsittäessä on käännettävä katseet myös kohti yleisestä ja julkista. Katkos tapahtuu kun kulttuurisia käytänteitä kritisoiva teos nähdään näiden alaisuudessa toimivaksi avaukseksi, tässä tapauksessa Timo Hännikäisen rujuksi avunhuudoksi omien ongelmiensa korjaamiseksi.

Yksityisen alueella liikkuva autobiografinen teksti hämärtää jo itsessään rajaa suhteessa julkiseen. Vaikka *Ilmanissa* on vahva ulostulon ja vaietusta puhumisen eetos, kurkottelee se kohti suljettua ja selkeämmin säädelyä yhteiskuntamallia. Kattavan liberalismi-inhon lisäksi Hännikäinen esimerkiksi julistautuu niin sanotun perinteisen ydinperhemallin puolustajaksi ja siteeraa ihannoivaan sävyyn Pentti Linkolan yhtä lailla ihannoivia näkemyksiä 1930-luvun suomalaisen sivistyneistön pidättyneisyydestä (Hännikäinen 2009, 169 & 170, 33 & 34). Kuvio on jälleen paradoksaalinen: vapaamielisyyttä ja liberalismia vastustava Hännikäinen tuomassa esille vaiettuja kipupisteitä, tekemässä nurinkurista emansipaatiota. Paljastaminen, piilottaminen, yksityinen ja julkinen muodostavat *Ilmanissa* kaikkea muuta kuin yksiselitteisen verkoston.

Internetin keskustelufoorumit ikään kuin lisäävät tehoja kontekstien sekoittumisen suhteen. Verkossa tapahtuvaa räjähdysenomaista riitelyä – eli niin kutsuttua *fleimausta* (engl. *flaming*) – tutkineen Anthi Avgerinakoun mukaan perustava syy ilmiölle on löydettävissä verkkotilan monikontekstisuudesta. Fyysinen paikka on verkkoviestinnässä menettänyt merkitystään liuetessaan langattomuuteen ja paikattomuuteen, mutta samalla esimerkiksi tutkimani *HS.fi*- ja *City.fi*-palstat muodostavat omanlaisiaan tiloja. Verkkotila paikattomana paikkana on omiaan kiihdyttämään hämmennystä esimerkiksi selvärajaisempien paikkakäsitysten parissa varttuneiden iäkkäämpien verkkokäyttäjien joukossa. Jo sivuamani puhutun ja kirjoitetun kielen sekoittuminen on myös osa

rajalinjojen hämärtymisprosessia. Risteävät odotukset kirjoitetun kielen asiallisuudesta ja puhemaisten ilmausten asiattomuudesta ovat varteenotettavia verkkoriitojen sytyttäjiä. Kolmanneksi suureksi linjaksi Avgerinakou nostaa yksityisen ja julkisen käsitteiden muuttumisen. (Avgerinakou 2003, 277–279.)

Ilman-debatin suhteen viimeisimmäksi mainittu kontekstisekoittuma on erityisen huomionarvoinen. Palatkaamme nimimerkin ”Sivustakatsoja” puheenvuoroon:

Hieno provosointi kirjailija-toimittaja Hännikäiseltä. Eikö aikuisella miehellä ole muuta tekemistä kuin itkeä sen perään ettei saa naista? Händen onneksi on vielä niitä naisia, jotka antavat säälistä, ja siitä ilmeisesti haastattelun viimeiset virkkeet kertovat. Händeltä meni kuitenkin neljä vuotta tajuta tämä(kin) kikka, toiset tosiaan tajuavat nämä kuviot jo yläasteella, kuten eräs kommentoija aiemmin totesi. Sori vaan Hände, mutta tuollaisella asenteella ei ole mitään saumaa. Luulisi, että boheemilla runoilija-renttu-asenteella lohkeaisi helpostikin, mutta ilmeisesti sanan säilässä on vielä hiomista eivätkä aloitusrepliikit ole hallussa. (*HS.fi* 12.2.2009 klo 7.54)

Katkelma edustaa verkkokommunikaatiolle tyypillistä mallia, jossa puhtaasti yksityistä ja julkista ei ole olemassa. Tila on muodollisesti avoin ja rajoitukseton, jokaisen tavoitettavissa.

Keskustelunaiheena on kirjallinen teos, jollaisen julkisessa käsittelyssä on perinteisesti ollut tapana noudattaa perusteltua ja sivistyksellistä argumentaatiota, mistä ylipäätään on vastannut asemansa puolesta valtuutettu henkilö tai taho²². Tämä koskee tietenkin vain kirjoitettua taidekommentointia, jollaisen piiriin ”Sivustakatsojan” näkemys puheenomaisuudessaankin kuuluu. Kirjoista, näytelmistä ja tauluista on toki kautta aikain käyty paljon käsittelemääni debattia sapekaampaakin keskustelua, mutta ensisijaisesti puheen keinoin, salongeissa, juottoloissa, turuilla ja toreilla. ”Sivustakatsoja” puhuu julkisessa tilassa, kirjoittamalla ja yksityisen alueelle kuuluvien ilmauksien, kuten: ”Sori vaan Hände”, ”Luulisi, että boheemilla runoilija-renttu-asenteella lohkeaisi helpostikin” tai ”Hesarin jutun ansiosta Händeltäkin uskalletaan kysellä, että saitko” (*HS.fi* 12.2.2009 klo 7.54). Tyyllillisesti ”Sivustakatsojan” puheenvuoro lähestyy juttutuokiota hyvän

²² Taiteen julkisessa käsittelyssä elää toki vahvasti mukana sivistyneistön ja alan ammattilaisten harjoittama puoli, eikä verkkoaika missään tapauksessa ole vesittänyt kritiikki-instituutiota. Tietoista tai ei, mutta *Helsingin Sanomien* toimintamalli *Ilmanin* suhteen vahvistaa erottelua massan käymän verkkodebatin ja itse teosta käsittelevän ammattilaiskritiikin välillä. ”Oma elämä” -sivustolle sijoitettu henkilö- ja ilmiökeskeinen artikkeli sai aikaan käsittelemäni kuohunnan, jonka jo laannuttua (22.2.2009) julkaistiin verraten tunnetun kirjailijan (Matti Mäkelä) *Ilman*-arvostelu sunnuntain ”Kulttuuri”-sivustolla. Mäkelän kritiikkiä ei myöskään julkaistu *Helsingin Sanomien* verkkosivuilla, mikä jo itsessään tekee toisaalla korostuneen kommentoinnin vaikeaksi.

ystävän seurassa; rentoa ja kevyen humoristista näkemyksen esilletuontia. Käytännössä jutustelumaisuus kuitenkin asettuu verkkotilaan, jossa se ei voi paeta julkista ja kirjoitettua olemustaan. Liikutaan rajamailla, mutta yhtäkaikki näkyvillä ja luettavissa.

Ensisijaisesti näyttöpäätteen ja sen käyttötilan muodostaman reaalisen kontekstin ohella verkkokirjoittaminen aktivoi kaiken kirjoittamisen lailla sisäisiä konteksteja, esimerkiksi päiväkirjamaista ja paljastavaa puhetapaa (Niemi-Pynttari 2007, 419 & 420).

Verkkokommunikaatiossa toimitaan näin ollen henkilökohtaisesti hallittavasta tilasta käsin, mutta tekstiä tuotetaan toinen toistaan avoimemmille foorumeille (Avgerinakou 2003, 282). Tässä suhteessa kasvokkainen ja verkossa käyty keskustelu eroavat toisistaan eniten. Avgerinakou käyttää esimerkkinään tapausta, jossa opiskelija ja häntä ohjaava tutor ajautuvat kiivaaseen sanaharkkaan eräänlaisella koulun yhteisellä verkkofoorumilla. Opiskelija, joka arkitodellisuuden valtahierarkiassa sijoittuu ainakin hiukan tutorin alapuolelle, esittää foorumilla kärkeviä näkemyksiä keskustelunaiheeseen liittyen. Tutor on asiasta päinvastaista mieltä ja tarjoaa suorasukaisia vastaväitteitä. Fleimauksen keskellä opiskelija esimerkiksi tivaa tutoriltaan kuka hän on kertomaan miten asiasta tulisi ajatella. (Avgerinakou 2003, 281 & 282.)

Vaikka juuri opiskelijan ja tutorin välillä ei voidakaan nähdä vallitsevan ehdottoman pystysuuntaista valtasuhdetta, havainnollistaa esimerkki verkkokommunikaation lähtökohtaista tasa-arvoisuutta. Robert Arpon mukaan taas on naiivia ja tutkimustulosten vastaista väittää todellisuuden rajoitteiden vakiintuneine käytöstapoineen ja sosiaalisine hierarkioineen pyyhkiytyvän pois verkkotilaan astuttaessa (Arpo 2005, 18). Verkkokommunikaatiota ei olekaan perusteltua hahmottaa reaalisen viestinnän utopistiseksi vastakohtaksi, jossa kuka hyvänsä voi ilmaista itseään kuinka hyvänsä. Tietyssä määrin kontekstit kuitenkin sekoittuvat tuottaen liikkumatilaa ei rajattomalle, vaan joustavammin rajoittuneelle ilmaisulle. Näin ollen esimerkiksi ”Sivustakatsojan” ylimielisen vivahteen sisältävä tyyli ei tunnu erityisen riitaisalta tai kumoukselliselta. Hänen muotoilunsa ”Händeltä meni kuitenkin neljä vuotta tajuta tämä(kin) kikka” lisäksi debatti pitää sisällään muitakin vastaavalla tavalla itsevarmoja ja asiantuntevia lausuntoja, kuten esimerkiksi nimimerkin ”veepee-54” pohdinnan:

Narisee tyyppi turhaan kuin ladon oven saranat. Kukapa noita narisevia ovia viitsisi kovin availla. Tunnen hyvin juuri samanlaisen tyyppin ja kyllä saa toistuvasti mennä yksinään peiton alle. (HS.fi 11.2.2009 klo 14.26.)

Pitkin debattia varioidussa henkilökohtaisen asiantuntijuuden voimaa korostavassa formulassa vedotaan yleisesti tunnettuihin tosiasioihin. *City*-lehden ketjun nimimerkki ”stomp” katsoo ilmoittavansa totuuden tavalla, jonka tietävää rentoutta verkkoviestinnän yksityinen helppous palvelee oivallisesti:

Se nyt vaan on niin että joskus saa, joskus ei ja siihen on tyydyttävä. Näissä valitusvirissä on aina se sama juoni että vika löytyy aina kaikkialta muualta kuin itsestä. (*City.fi* 28.2.2009 klo 10.06.)

Aiemmin siteeratun ”la torturan” tavoin ”stomp” ilmaisee tunnistavansa Hännikäisen ”valitusvirren” ja olevansa liki kyllästynyt reagoimaan tällaisiin ulostuloihin. Silti ”stomp” asettaa sormensa näppäimistölle tehden sen välittömällä rentoudella, joka mahdollistuu nimenomaan verkkoviestinnän yksityisten lähtökohtien kautta. On helppo nojata taakse ja antaa argumenttien tulla.

Suhteeton omiin kantoihin kiinnittyminen on myös *Ilmanin* strategia. Silti Hännikäisen ja verkkokeskustelijoiden individualistiset ilmaisutavat eroavat toisistaan merkittävästi. *Ilman* on kirjallinen teos, joka on toimitettu ja julkaistu ja jonka on ainakin syytä olettaa sitoutuvan näkemyksiinsä. Esseitä, pamflettia ja autobiografiaa sekoittavaa lajillista hybridisyyttä ei tässä mielessä tule sekoittaa verkkokeskustelun monikontekstisuuteen. Horjunta puhutun, kirjoitetun, yksityisen, julkisen, paikallisen ja paikattoman välillä muodostuu verkkokirjoittamisessa ongelmaksi keskusteluun sitoutumisen ja tilanteen tiedostamisen vähyyden vuoksi. Sitoutumattomuus uhkaa useassa kohdin johtaa sopeutumattomuuteen (Arpo 2005, 91). Verkossa kirjoittamalla tapahtuva kohtaaminen rakentuukin sitä hedelmällisemmäksi mitä itse verkkokirjoittamiselle omistautuneemmista ja kirjoittamalla ajattelevaisemmista kirjoittajista kulloinkin on kyse (Niemi-Pynttari 2007, 420).

Tutkimieni keskustelupalstojen osanottajien kokeneisuudesta tai sitoutuneisuudesta ei voi sanoa sen enempää kuin itse kommentaareista on tulkittavissa. Paneudun ketjuissa esiintyvään ketjujen kritiikkiin tarkemmin luvussa 4.5, mutta esimerkiksi *HS.fi*-sivuston nimimerkin ”lillukanvarsi” ulostulosta voi havaita hämmennyksen suhteessa verkkokirjoittamiseen itsessään:

Kyllä naurattaa tämä pajatus! Herranen aika eikö nyt tämä pullamössö sukupolvi osaa edes hakeutua toisen läheisyyteen??? (*HS.fi* 11.2.2009 klo 20.34.)

Tästä avoimen ihmettelevästä avauksesta kommentoija etenee luettelemaan neuvojaan naisen hurmaamistapoihin. ”lillukanvarsi” siis sekä kritisoi ketjun ja Hännikäisen puhetapoja että ottaa yhtä lailla osaa persoonakeskeiseen kilpahuutoon tarjoamalla omat vinkkinsä. *City.fi*-sivuston ketjussa nimimerkki ”elukka_2009” taas purkaa hämmennystään keskustelun kontekstin huomioon ottaen erikoisella suunnatulla puhetavalla:

No enpä yhtään ihmettele miksei herra saa pesää kun ajatukset on tota luokkaa. Totta on, että epätoivo loistaa kauas. Vai että 10 naista oot onnistunu kellistämään. Moniko niistä on ollut maksullinen? (*City.fi* 27.2.2009 klo 14.49.)

Merkintänsä kolmannessa virkkeessä ”elukka_2009” siirtyy aiheen kommentoinnista puhuttelemaan suoraan Timo Hännikäistä. Muotoilu sopii tahattoman osuvasti teoksen ja verkkokirjoittajan väliseen vuorovaikutuskenttään, mutta keskustelupalstalle kirjoitettuna lausuntona se juuttuu harhailemaan oudon huudahduksen asemaan, jossa päämäärät ovat vaikeasti hahmotettavissa. Vastaavaa muotoa varioi myös *HS.fi*:n ketjun nimimerkki ”Ninna72”:

Hei, Hänninen, eikö sulla ole terveet kädet, jolla hoitaa ”ongelmasi”? Mulla on ainakin terveet kädet..... (*HS.fi* 12.2.2009 klo 17.32.)

Tahaton puhuttelumuotoon vaihtaminen luo kuvaa kaikkivoipuuteen nojaavasta verkkokirjoittajasta, joka voi lausunnollaan samanaikaisesti olla mieltä, keskustella ja antaa henkilökohtaista palautetta kirjailijalle. Aiheen uutisoinnin lukijassa ja tulevassa kommentoijassa aiheuttama vihainen hämmennys kumuloituu kun sitä käsitellään huolimattomaksi tulkittavissa olevalla tavalla, mahdollisesti hyvinkin vierain välinein.

Nimimerkkien ”lillukanvarsi”, ”elukka_2009” ja ”Ninna72” puheenvuorot viittaavat harhailevuudessaan tiettyyn kyvyttömyyteen hallita verkkokeskustelun genreä. Ollaan uhatta ajautua kohti keskustelun nolla-astetta, monologista huutokauppaa, koska osallistujat eivät ole valmiita tai kykeneviä sitoutumaan reaaliaikaiseen ja kirjoittamalla tapahtuvaan kommunikointiin. Foorumeilla käydyssä viestien vaihdossa sosiaalista kontekstia, keskustelun edellytyksiä, tulisi vaalia puhuttuun kommunikointiin verrattuna aktiivisemmin (Niemi-Pynttari 2007, 418–421). Kun

esimerkiksi nonverbaaliset eleet ja käsitys keskustelukumppanin sosiaalisesta statuksesta puuttuvat, olisi tilalle suotavaa saada tietoisuutta puheenomaisen kirjoittamisen käytänteistä, ei verbaalista lonkalta ampumista. Verkkokeskustelujen kaoottisuuden voikin suurelta osin nähdä pohjautuvan osanottajien tottumattomuuteen tai silkkään haluttomuuteen sitoutua harjoittamansa lajityypin moniäänisyyteen. Kaaos on ennen kaikkea hahmottamisen poissaoloa (mt. 421).

”lillukanvarsi” ja kumppanit ovat aidosti tuhtuneita ja halukkaita olemaan oikeassa, mutta tämä ei sulje pois kommunikaatiopaikkaan ja -tilanteeseen liittyvää epävarmuutta.

Ilmanin ja verkkokeskustelijan lausunnot voivat jääräpäisyydessään olla hyvinkin samanlaisia.

Yhdistäväksi tekijäksi hahmottuu myös Hännikäisen *Ilmanin* johdantoon auki kirjoittama ja useiden verkkokeskustelijoiden implikoima haluttomuus hedelmällisen keskustelun luomiseen.

Keskusteluketjun kommentteihin verrattuna kirjallinen teos on kuitenkin vapaampi dialogisuuden ylläpidon vastuusta²³. *Ilmanin* herättämien reaktioiden analysoinnin keskelläkään ei saa unohtaa teoksella olevan muitakin funktioita kuin keskustelun nostattelu. Ainoastaan teoksen tiukka lokeroiminen käyttökirjalliseksi pamfletiksi (aihepiiriä käsitelty luvussa 2.2) antaisi perusteet tällaiselle pragmaattisuudelle. Hybridisyyden nimissä *Ilmanin* kaunokirjallisten piirteiden läsnäoloa ei voi missään vaiheessa sivuttaa. Kohtuuttomuus ei ole ainoastaan väline ajaa asiaa ja suututtaa kuviteltua vastapuolta.

Taiteellinen orientaatio ei tee teoksesta syyntakeetonta. Pikemminkin esteettisen näkökulman vaaliminen auttaa ymmärtämään teoksen ja verkkokommentoijan välillä vallitsevaa eroa. *HS.fi*:n ja *City*-lehden foorumeille kirjoittavat harjoittavat vaihtelevan tietoista esille tulemisen performanssia, mutta eivät kirjalliseen teokseen rinnastettavassa mielessä. Monen osanottajan polyfonisessa debatissa kiivainkaan näkemystensä puolesta taisteleva ei voi unohtaa itse keskustelua; ei ainakaan jos sen laadusta ja jatkomahdollisuuksista ollaan kiinnostuneita.

---

²³ Hanna Oksanen ja Lauri Myllymäki liittävät Hännikäisen tyylin kirjoitelmaansa *Esseekonetta purkamassa: Antti Nylénin tekijä poleemiseen ja keskustelemattomaan ”vihan retoriikkaan”*. Oksanen ja Myllymäen mukaan Nylénin ja Hännikäisen hyökkäävä ja konsensusta välttelevä puhetapa on suomalaisessa kulttuurissa outo, mikä voi osin selittää molempien kirjailijoiden osakseen saamaa hämmäntynyttä vastaanottoa. (Oksanen & Myllymäki 2010.)

4.3 Radikaalin vähättelyn retoriikka

And we don't care! (Sex Pistols: Pretty Vacant)

Helsingin Sanomien ja *City*-lehden sivustoilta löytyvien julkisten keskustelufoorumien olemassaolo nojaa suhteellisen matalaan osallistumiskynnykseen. Kirjoittamaan ryhtymisen on oltava riittävän vaivatonta, mistä käyttöliittymän tasolla huolehditaan asettamalla kommentointimahdollisuus tiiviisti kunkin artikkelin yhteyteen, liki osaksi leipätekstiä. Rekisteröitymiskäytännöt pidetään yksinkertaisina ja yleisesti ottaen keskusteluun voi osallistua joko anonyymina tai nimimerkillä. Käytännössä tämä ei kuitenkaan johda tilanteeseen, jossa kuka tahansa osallistuu esteettä mihin tahansa keskusteluun. Helsingin yliopiston viestintäpolitiikan professorin Hannu Niemisen mukaan verkossa keskustelevat näennäisestä vapaudesta huolimatta lähinnä ne, joilla on asioista valmiita mielipiteitä ja riittävää äänekkyyttä (Hellman 2010).

Keskustelu verkkofoorumien tasosta kiinnittyy usein kysymykseen anonymiteetistä; tulisiko nimetöntä osallistumista sallia vai olisiko syytä edellyttää omalla nimellä esiintymistä? Taustalla piilee intuitiivinen käsitys anonyymien osallistumisen ja häiriköinnin tiiviistä yhteydestä. Verkkokirjoittamisen tutkimuksessakin muistetaan valitettavan usein painottaa nimettömyyden riskejä unohtaen samalla käsitellä saavutettuja hyötyjä (esim. Turtiainen 2009, 216). Tämän tutkielman kirjoittamishetkellä (25.10.2010) suomalaisten päivälehtien verkkosivustoista ainoastaan *Karjalainen* ja *Savon Sanomat* edellyttävät oman nimen käyttämistä (Malin 2010). *Savon Sanomien* vastaava päätoimittaja Jari Tourunen perustelee kesäkuussa 2010 suoritettua uudistusta keskustelujen laadun parantamispyrkimyksillä ja kansalaisten kannustamisella rohkeampaan osallistumiseen (Miksi nimellä? *Savon Sanomien* Keskustelu-palstan etusivu).

Verkkokirjoittamisen identiteetikysymystä ei kuitenkaan voida typistää nimen ja nimettömyyden dikotomiaan. Esimerkiksi kummallekaan käsittelemilleni keskustelufoorumeille ei ole mahdollista kirjoittaa ilman nimimerkkiä eikä vaihtoehtoa ”anonyymi” ole olemassa. Vakiintuneinkaan nimimerkki ei vastaa väestörekisteristä löytyvää todellista nimeä, mutta viittaussuhde verkkoidentiteettiin ja -persoonallisuuteen voi joissain tapauksissa olla vahva. Foorumin sisäisessä kontekstissa nimimerkki on usein moniulotteinen ja tunnistettava tekijä (Niemi-Pynttari 2007, 421 & 422). Pienemmillä foorumeilla, esimerkiksi aiheensa tarkasti rajaavilla fanisivustoilla, nimimerkit

oppivat tuntemaan toisensa ja pystyvät suhteuttamaan repliikkejä kommentoijan yleiseen tyyliin. Mikään muu kuin uskollisuus yhteisöä kohtaan ei kuitenkaan estä vaihtamasta nimimerkkiä tämän tästä ja vaikkapa keskustelemista useilla nimillä yhtä aikaa. Kaikkiaan verkon ulkopuolisesta persoonasta radikaalisti eroavien virtuaalihenkilöllisyyden luominen on jo silkan haasteellisuutensa vuoksi luultua harvinaisempaa (Turtiainen 2009, 205 & 206).

HS.fi:n ja *City*-lehden verkkosivuston kaltaisilla laajoilla julkisilla foorumeilla nimimerkkikäytännöt sekoittuvat perusteellisesti, sillä mukana on yleensä vakiintuneita nimimerkkejä, omilla nimillään kirjoitettavia, sekä jatkuvasti nimimerkkiään vaihtavia henkilöitä (ks. Niemi-Pynttari 2007, 422). Tutkimissani ketjuissa lähimmäs nimettömyyttä asettuvat selkeästi tilannetta ja kyseistä keskustelua varten luodut nimimerkit, kuten *HS.fi* -sivuston ”saanko sanoa?” tai *Cityn* ”Hännikäisfani”. *Helsingin Sanomien* tapauksessa myös kommentin otsikon ja nimimerkin sijoitteluun perustuva pelaaminen on tyypillistä. Esimerkiksi nimimerkki ”kaikkea mahdollista” selittyy yläpuolelle asettuvan otsikkonsa ”Neljä vuotta on pitkä aika ajatella” kautta muodostaen kirjoittajan puheenvuorolle avauksen ”Neljä vuotta on pitkä aika ajatella kaikkea mahdollista” (*HS.fi* 11.2.2009 klo 16.12). Mainitunkaltaisten nimimerkkien tapauksessa viittaussuhdetta keskustelun ulkopuolelle, mahdolliseen kirjoittavaan subjektiin, ei synny. Henkilöt esiintyvät nimettöminä epähenkilöinä nimimerkkien sulautuessa osaksi kommentin sisältöä.

Selvästi aiheen pohjalta nousseiden nimimerkkien ohella kumpikin ketju pitää sisällään runsaasti nimiä, joiden käyttöasteen vakiintuneisuutta on mahdotonta arvioida. Esimerkiksi *Cityn* debattiin pitkästi ja useaan otteeseen kirjoitettava ”Poikalapsi tulevaisuudesta” viittaa nimenä ohuesti käsiteltävään aiheeseen, muttei sulje pois saman nimimerkin käyttömahdollisuutta muissakin keskusteluketjuissa. Nimimerkkeihin omistautumiseen liittyvä epätietoisuus on omiaan lisäämään foorumilla vallitsevaa sekaannusta. Jos olettaisimme ”Poikalapsen tulevaisuudesta” olevan *Cityn* keskustelupalstoilla vakiintunut hahmo, olisi myös mahdollista että *Ilman*-debatin osanottajien joukosta löytyisi henkilö tai useampia, jotka kykenisivät tulkitsemaan hänen lausuntojaan suhteessa muissa yhteyksissä käytettyihin puheenvuoroihin. Tällöin konteksti laajenisi yhteydet tiedostavien keskustelijoiden keskuudessa yli välittömän aihealueen.

Cityn sivustolla nimimerkilleen omistautumisen voi ilmaista rekisteröitymisen kautta, jolloin nimi muuttuu linkiksi kyseisen henkilön käyttäjäprofiliin. Itsestään tietoja tarjoavat nimimerkit kuten

”Suvisanna” ja ”Matiel” luovat suoran yhteyden kommenttiensa ja verkkopersonansa välille, mutta ovat debatissa selkeässä vähemmistössä tilanneorientoituneempiin osallistujiin nähden. Vielä harvemmassa ovat koko nimellään esiintyvät; *Cityn* ketjusta etu- ja sukunimen kombinaatioita ei löydy ainuttakaan, *Helsingin Sanomistakin* vain kaksi. Kahden keskusteluketjun empiirinen aineisto on toki suppea, mutta omalta osaltaan se osoittaa kuinka harvinaista ja verkkokirjoittamisen käytänteille epätyypillistä *Savon Sanomien* ja *Karjalaisen* edellyttämä virallinen nimeäminen on. Nimimerkki, pysyvä tai aihetta mukaileva, on elimellinen osa mahdollisimman vapaata argumentaatiota kohti kurottelevaa internet-ajan debattia.

Nimimerkin käyttöön liittyvä huojunta on kuitenkin vain yksi osatekijä foorumeille kirjoittamisen kynnyksessä tai kynnyksettömyydessä. Ainoastaan ehdottomien kieltojen tapauksessa sitä voi pitää ratkaisevasti sisältöä määrittävänä tekijänä. Koska tutkimani keskusteluketjut noudattavat vapaata nimeämispolitiikkaa, on osallistumisaktiivisuutta ja sen vaikutusta debattiin lähestyttävä pääasiallisesti kommentteista itsestään käsin. Käytän alaluvun otsikossa termiä ”radikaalin vähättelyn retoriikka”. Pyrin näin havainnollistamaan keskustelijoiden taajaan varioimaa puhetapaa, jossa keskustelunaiheen täysin mitättömänä pitäminen ja innokas osanottaminen yhdistyvät huomiota herättävällä tavalla. Nähdäkseni keskusteltavan aiheen kokonaisvaltainen halveksunta edustaa kaikessa yleisyydessään eräänlaista verkkoajan radikalismia, jossa äärimmäinen näkemys on vaivatta julkistettavissa. Mutta mistä lopulta on kyse kun henkilö vaatii päästä ilmoittamaan, kuinka naurettavaa aiheesta keskusteleminen ylipäättään on?

Olisi virheellistä väittää kuvaamani puhettavan liittyvän ainoastaan verkkoilmaisuuksiin, mutta paljon perusteita on löydettävissä nimenomaan internetin rajattomuudesta. Informaation ja kommunikaation runsaudessa löpöttelevän kvasikommunikaation, painavuudeltaan olemattomien argumenttien määrä kasvaa väistämättä (Niemi-Pynttäre 2007, 420). *Ilman*-debatin tapauksessa on olennaista huomata, kuinka teoksen kantoja vastustavat lausunnot verhoutuvat usein eräänlaiseen kirjoittamalla voivotteluun, tuskaan siitä että ilmiselvyyksiin on otettava kantaa: ”tää on varmaan keskustelujen aiheitten pohjanoteeraus; apuva, en saa, muut saavat!” (*HS.fi* 11.2.2009 klo 21.40).

Niemi-Pynttäre ja julkista keskustelua teoretisoinut Alphonso Lingis viittaavat löpöttelyn yhteydessä saksalaisfilosofi Martin Heideggerin termiin *gerede*, jolla tarkoitetaan jo puhutun toistamista, fraaseihin tukeutumista, kauttaaltaan banaalia ilmaisua. Hämärästi määrittävään

yleisesti tunnettuun nojaava *gerede* nähdään luovan kielenkäytön vastakohtana. (Lingis 2002, 20 & 21; Niemi-Pynttari 2007, 330 & 331). *Ilman*-keskustelussa aiheen joutavuutta väljän kielteisesti ihmettelevät lausunnot ovat läheistä sukua tyhjän puhumiselle: ”Aina ei mee elämässä nallekarkit tasan. Se on voi voi” (*HS.fi* 14.2.2009 klo 16.23). ”Jaska”-nimimerkillä esiintyvä kirjoittaja tukeutuu kyllästyneen väheksynnän ilmaisussaan kansankielisestä fraseologiasta tuttuun tokaisuun ”Se on voi voi”, jolla yleisesti viitataan käsiteltävän asian väistämättömyyteen ja vaikutusmahdollisuuksien vähäisyyteen. ”Jaska” osallistuu siis debattiin tuomalla ilmi debattiin osallistumisen ja sen käynnistämisen hyödyttömyyden. Samalta suunnalta ammentaa *City*-lehden ketjun ”tietäjä iänikuinen”:

En ymmärrä mikä nöissä kyseisen kukkakepin väittämissä on niin ihmeellistä?
Nehän ovat yleisesti tunnettuja tosiasioita. (*City* 11.3.2009 klo 16.24.)

”Jaskan” tavoin ”tietäjä iänikuinen” muistuttaa sementoituneiden totuuksien olemassaolosta. Heidän katsantokannassaan kirjailija voi rauhassa kirjoittaa, lehti uutisoida ja keskustelija keskustella – mikään ei tule muuttumaan. Nähdäkseni edellä siteerattujen kirjoittajien huokaava itsevarmuus edustaa keskustelun- ja mielipiteenilmaisun vastaisuudessaan hyvinkin radikaaliksi kivettyntä vähättelyä.

Erityisen kuvaavia vähättelyn elkeitä ovat viittaukset väsymykseen ja haukotukseen. Kun henkilö kirjaa nimimerkikseen ”Hoh hoi jaa” (*HS.fi* 11.2.2009 klo 23.30.), ilmaisee hän näin halukkuuttaan ylenkatsoa keskustelun aihetta ja keskustelijoita esittäen omat ilmiselvinä pitämänsä teesit ikään kuin varmuuden vuoksi. Tässä on *Ilman*-debatille tyypillisen radikaalin, löpöttelevän vähättelyn ydin. Ensisijaiseksi kohteekseen se valitsee median suodattamat Hännikäisen lausunnot, joiden mitättömyyden osoittamisen kautta vähätellään myös kansakeskustelijoita ja keskustelua ylipäätään. Nimimerkki ”Hoh hoi jaa” ei ole ainoa haukotusta paradoksaalisen mielenkiinnottomuuden osoittamisen tehokeinona käytävä keskustelija. ”Eowyn” -nimimerkki päättää otsikolla ”O tempore o morales”²⁴ käynnistyvän puheenvuoronsa toistamalla jo esille tuomaansa välinpitämättömyyttä näin: ”Voi voi, pikkupoika ei saa naista. Cry to ya mom, please. Eowyn.” (*HS.fi* 11.2.2009 klo 23.25).

²⁴ Virheellisestä kirjoitusmuodosta huolimatta keskustelija viittaa latinankieliseen fraasiin ”*O tempora, o mores*” (suom. *Oi aikoja, oi tapoja*). Ciceron lanseeraama lausahdus lienee kuuluisimpia ja tavanomaisimpia heideggrilaisen *gereden* ilmenemismuotoja. Sisällöltään likipitään tyhjänä huudahduksena se on kuin tehty tutkimusaineistoni kaltaista verkkokeskustelua varten.

Haukotus argumentin pääsisältönä johdattaa ristiriitaisuuksien sarjan luo. Ensiksi se edellä kuvatulla tavalla vaivautuu osallistumaan keskusteluun, jota sen oma puhetapa väheksyy. Debatissa haukottelu kantaa mukanaan myös aiheeseen tylsistymisen konnotaatiota, joka taas asettuu ristiriitaan mediateksteissä ja keskustelijoiden reaktioissakin vallitsevaan kielletyn aiheen käsittelystä seuranneeseen kuohuntaan nähden. Paitsi että Hännikäinen itse pyrkii oikeuttamaan teostaan tabujen murskaamisella ja vaietusta puhumisella (esim. Hännikäinen 2009, 10–12.), perustuvat sekä *Helsingin Sanomien* että *City*-lehden artikkelit juuri ilmiön epätyypillisyydelle. Keskusteluun ryhtyneiden julkinen haukottelu taas antaa ymmärtää aiheesta, seksuaalisesta syrjäytymisestä, puhuttavan kyllästymiseen saakka. Väsymisen ja todellisen mielenkiinnon puutteen ilmauksena haukotusta ei tässä yhteydessä voikaan pitää. Enemmänkin se on tulkittavissa kvasikommunikatiiviseksi verkko-olemiseksi, vaivattoman osallistumisen mahdollistamaksi ohimeneväksi heitoksi, joka *gerede*-luonteestaan huolimatta toimii myös vasta-argumenttina Hännikäisen näkökulmille.

Epäsuorasti kriittisen vähättelyn ohella keskusteluketjuissa harjoitetaan myös mutkattomampia tapoja olla eri mieltä. Nimimerkki ”Mies, 31” yltyy voimakkaaseen vastustukseen: ”Tällaisella huuhaaruikutuksella ei ole tasan mitään merkitystä sukupuolten välisestä tasa-arvosta keskusteltaessa” (*HS.fi* 11.2.2009 klo 18.49). ”Mies 31” ja ”Eowyn” ajavat käytännössä samaa asiaa. Molemmat pyrkivät väheksymään *Ilmanista* artikkeleissa välittynyttä kuvaa, osoittamaan sen falskiutta, mutta ensin mainitun suoraviivaisen raivokas puhetapa ikään kuin kirjoittaa julki sen mitä jälkimmäisen muka-välinpitämätön haukotus pitää sisällään. Aggressiivisen mitätöinnin keinoja käyttää myös nimimerkki ”Suuz”:

Hännikäisen tapa hankkia mediahuomiota ja markkinoida ”teostansa” on varsin provokatiivinen. En voi arvostaa moisten älyttömien ajatusten viljelyä, en itse julkaisua enkä Hännikäisen ilmaan heittämiä ajatuksia. Onko julkisuudenkiipeys kirjailijoiden keskuudessa ja kustannusalalla näin kovaa? En voi tuntea muuta kuin myötähäpeää, samanlaista jota tunnetaan Big Brother-julkkiksista.

Ehdotan, että joukolla käänämme kirjakauppojen myyntilaareissa Hännikäisen väännöksen ylösalaisin ilmaistaksemme mielipiteemme moisesta pamfletista. (*HS.fi* 12.2.2009 klo 11.11.)

Merkintä lienee tutkimusaineistoni selkein esimerkki vähäpätöisenä pitämisen ja kärkkään reagoinnin välille jännittymisestä. Kirjoittaja tuo aluksi esille kuinka hän pitää konstruoimaansa Hännikäisen markkinointistrategiaa provokatiivisena, mutta tiedostamisen ja omaan arvoonsa jättämisen sijaan provosoituu itse. ”Suuz” tehostaa asenteensa välittymistä kutsumalla *Ilmania* ensin sitaateissa ”teokseksi” ja myöhemmin ”väännökseksi”. Edellä siteerattujen retorisesti passiivisten haukottelijoiden sijaan ”Suuz” etenee merkinnässään suoran toiminnan kehotukseen agitoidessaan kansakeskustelijoitaan kääntämään kirjakauppojen *Ilmanit* ylösalaisin. Pitkälle viety tuohtuminen ei voi välttää antamasta halventamalleen teokselle arvoa ja tuo paljaimmin esiin ketjuissa toistuvan teoksen vähättelyn pohjimmaisena paradoksin: hölmönä ja mitättömänä pidetty *Ilman* kirjoittaa vuoroin väsyneeksi naamioitua, vuoroin paljaan kärkästä ylenkatsetta.

4.4 Absoluuttiset sivuraiteet

Kutsun *HS:n* ja *Cityn* sivustojen keskusteluista koostuvia aineistojani nimenomaan keskusteluketjuiksi jättäen käyttämättä verkkokeskustelun yhteydessä usein toistuvia ryhmään ja yhteisöllisyyteen liittyviä nimityksiä. *Yhteisö* ja *ryhmä* ovatkin käsitteitä, jotka kuvaavat huonosti käsittelemäni kommentointimahdollisuudelle rakentuvan viestikasauman rakennetta. Vaikka teknisesti ottaen keskusteluketjut muodostavat vapaarajaisia yhteisöjä, puuttuu useassa kohdin yhteisöille tyypillisiä piirteitä, kuten kansakeskustelijoiden huomioiminen, odotushorisonttien muokkaaminen ja tietty tavoitteellisuus (ks. luku 4.1 & Arpo 2005, 83–87).

Internetissä tapahtuvan kommunikaation yhteisöllisyydessä on nähty sekoittuvan kaksi suurta linjaa: kommunitarisimi ja libertarisimi. Robert Arpon mukaan etenkin 1990-luvun alkupuolella virtuaaliseen viestintään oli tapana ladata paljon odotuksia toisistaan vieraantuneiden ja yhteisöttömien ihmisten saattamisesta jälleen yhteen. Toisaalta internet keskustelumahdolluuksineen hahmottuu libertaristisen ihanteen tyysijaksi, vapaan argumentaation ja rajattomuuden paikattomaksi paikaksi. Verkkoyhteisöllisyys onkin vapauden säilyttämiseksi perustuvaa yhteisöllisyyttä, mikä taas altistaa yhteisön sisäisen kommunikaation luvussa 4.2 esitellyille vähäisen sitoutumisen aiheuttamille ongelmille. (ks. Arpo 2005, 88.)

Yhteisön sijaan tutkimieni keskusteluketjujen yhteydessä on relevantimpaa puhua tilallisesta ulottuvuudesta. Arpon mukaan kaikki internetissä tapahtuvat keskustelut eivät täytä yhteisön

kriteerejä mutta tarjoavat tästä huolimatta osallistujilleen kommunikaation tilan (Arpo 2005, 89). *Helsingin Sanomien* ja *City*-lehden palvelimet tekevät juuri tätä; mahdollistavat viestinnän. Kommentointi näissä tiloissa on aiheorientoitunutta, ei niinkään kanssakeskustelijoista kiinnostunutta. Tässä mielessä myöskään termiä *keskusteluketju* ei voi pitää onnistuneena kuvauksena. Tosiinsa ketjuuntumisen sijaan viestit kiinnittyvät pääasiassa mediatekstiin ja sen luomiin kuviin Timo Hännikäisestä. Tutkimiani aiheeseen suuntautuvia ja keskustelun keskustelumaisuudesta vähemmän välittäviä viestikasaumia voisi metaforisesti nimittää neulatyynyiksi. Lehtiartikkelin representaatiot aiheestaan luovat epämuotoisen alustan, johon itse kukin saattaa kiinnittää piikkinsä. Lausunnot voivat risteytyä ja mennä yhdensuuntaisesti, mutta kärki löytyy pääasiassa muualta kuin toisista lausunnoista.

Yhteisessä tilassa jaettu yhteinen aihe pitää moniaallekin sinkoilevat kommentit kokonaisuuden rajoissa. Tutkimiini keskusteluihin mahtuu kuitenkin mukaan myös seuraavanlaisia puheenvuoroja:

Toinen asia, jota olen jo pitkään ihmetellyt, on se, että häpeääkö Halla-Aho kirjoituksiaan niin paljon, että posket punottaa vai onko poskipunan käyttö hänen tavaramerkkinsä? (*City.fi* 8.3.2009 klo 15.46.)

Nimimerkki ”nainen!” käynnistää kommenttinsa keskustelunaiheeseen liittyen, mutta siirtyy perustelematta tai johdattelematta puhumaan Perussuomalaisten kaupunginvaltuutetun Jussi Halla-ahon²⁵ poskista. Ketjun metaforaa soveltaen voi tällaisen ulostulon nähdä todennäköisesti tiedostamattomaksi yritykseksi katkaista ketjumaista rakentumista. Ihmisten välisen kommunikaation perusedellytyksiin kuuluu vastaanottajan tai vastaanottajien odotusten huomiointi, eikä näin ollen mikä hyvänsä kommentti voi soveltua mihin hyvänsä kontekstiin (Arpo 2005, 84). Täydellisille sivuraiteille lähtiessään kirjoittaja ei osoita mielenkiintoa sen enempää aihetta kuin muita keskustelijoitakaan kohtaan. Keskiössä on oma argumentointi, mahdollisuus sanoa.

Aiheesta poikkeamisen tapauksessa huomio kiinnittyy myös tilan tarjoajan asettamien rajoitusten suuntaan. *Helsingin Sanomien* omissa keskusteluohjeissa kehoitetaan suorasanaisesti pysymään

---

²⁵ Halla-aho sai viestin kirjoittamisen aikaan talvella 2009 runsaasti julkisuutta blogikirjoituksistaan nousseen kuohunnan vuoksi. Nimimerkki ”nainen!” ei liitä huomiotaan millään tavalla Hännikäiseen, mikä yhtä kaikki vie lausunnon absoluuttisille sivuraiteille. Nytemmin Hännikäisestä ja Jussi Halla-ahosta puhuminen samalla kertaa tosin vaikuttaisi perustellummalta. Savukeidas-kustantamon julkaisemassa esseekokoelmassa *Mitä Jussi Halla-aho tarkoittaa?* (toim. Ville Hytönen) Hännikäinen määrittelee itsensä Halla-ahon kannattajaksi ja islamofobiksi sivuten aihetta myös blogissaan (ks. Hännikäinen 2010b)

keskusteltavassa aiheessa (*Helsingin Sanomien* Keskustelu-osion ohjeet). Näin ollen aiheesta poikkeaminen määritellään verkkokeskusteluettiseksi rikkeeksi. Tämä taas erottaa aiheharhailun esimerkiksi aiemmissa alaluvuissa käsitellyistä vähättelevistä ja verkkokeskustelun genren suhteen hukassa olevista puheenvuoroista, joista ei suoranaisesti voida rangaista kirjoittajaa esimerkiksi sensuroimalla tätä. Käytännössä kontrollointia toteutetaan joko ennako- tai jälkimoderoinnin muodossa. Tutkimani *Helsingin Sanomat* noudattaa verkkokeskusteluissaan ennakkomoderoinnin periaatetta, eli viestit tarkastetaan ennen julkaisua (Malin 2010). Jälkimoderoiduilla palstoilla viestit päätyvät verkkoon ilman suodatinta, mutta voivat tulla myöhemmin poistetuiksi asiattomaksi katsotun sisältönsä vuoksi. *City*-lehden keskustelun alueen ylläpidossa noudatetaan joko tällaista käytäntöä tai vaihtoehtoisesti palstaa ei kontrolloida lainkaan²⁶

Aiheen vaihtaminen siis voidaan määritellä selkeästi kielletyksi toimintamalliksi, vaikka kulloiseenkin aiheeseen liittymistä voi pitää hyvin tulkinnanvaraisena kysymyksenä. Ennakkomoderoidulla *HS.fi*-sivustolla nimimerkki ”Pasta Muntteri” kirjoittaa kolmen pitkäkhön tekstikappaleen mittaisen tekstin, joka ainoastaan alkaa suoralla *Ilman*-liitoksella. Muutoin puheenvuoro koostuu kirjoittajan omaa seksielämää koskevista anekdooteista. (*HS.fi* 11.2.2009 klo 22.14.) Teemansa puolesta kirjoitus on tulkittavissa aihetta sivuavaksi, mutta käytännössä ”Pasta Muntteri” on kiinnostunut tarinoimaan mieskunnostaan, ei refleктоimaan näkemyksiään teokseen tai verkkodebatin kulkuun.

Monessa mielessä kuvaavin esimerkki aiheesta harhailun saralla on *City*-lehden ketjun nimimerkin ”Olisi ollut parempi etsiä..” mittava puheenvuoro. Maria Petterssonin *City*-lehden artikkeliin poimima Hännikäisen feminismivastaisuus²⁷ pitää huolen siitä, että aihepiiriä sivutaan keskusteluketjussa useampaankin kertaan. ”Olisi ollut parempi etsiä..” pyrkii merkinnässään omalta

²⁶ Koska tietoja *City*-lehden keskustelun alueen moderointikäytänteistä ei ollut saatavilla, kysyin asiaa sähköpostitse toimituksesta. Tiedusteluuni ei kuitenkaan vastattu, joten päätin itse testata saanko irrelevantin kommenttini menemään läpi mahdollisesta sensuurista. Kirjoitin siis tutkimaani *Ilman*-ketjuun nimimerkillä ”Vihaan melkein kaikkea” seuraavan viestin: ”Onpa vitunmoista keskustelua paskakirjasta” (*City.fi* 24.2.2011 klo 9.50). Viestini tuli julkaistuksi välittömästi, joten ennakkomoderoinnista ei missään nimessä ole kyse. Kirosan käytöllä pyrin testaamaan jälkisen suurin purevuutta, mutta ainakin toistaiseksi – kommentoimistani on tämän kirjoitushetkellä kulunut viikko – viestini on saanut olla rauhassa.

²⁷ Petterssonin artikkelin osion ”Hännikäisen väittämät” kohta kuusi kuuluu näin: ”Feministit pelkäävät salaa, etteivät ole yhtä kyvykkäitä kuin miehet. Siksi he menevät naimisiin sellaisen miehen kanssa, joka kohtelee heitä kuin panopuuta ja sontaläjää. Näin he myös todistavat itselleen, että miehet ovat sikoja” (Pettersson 2009). Luvussa 3.2 käsitellyn kärkkään toimintamallin mukaisesti Pettersson on tehostanut Hännikäisen valmiiksi pöyristyttävää näkemystä luoden pelkistettyjä syy-seuraus-yhteyksiä. Ajatukset feministien salaisista peloista ja sanavalinnat ”panopuu” ja ”sontaläjä” edustavat joka tapauksessa *Ilmanin* tarkkaa siteeraamista (ks. Hännikäinen 2009, 72).

osaltaan vastaamaan feminismin aiheuttamaan uhkaan ja puhumaan miehisten arvojen puolesta. Sinänsä liitos *Ilmanin* teemoihin on huomattava, mutta kirjoittajan vapaa assosiaatio miehisyiden vallitsevan hegemonian kuvauksessa eksyyttää tarkkaavaisenkin lukijan ja mahdollisen kanssakeskustelijan:

Heitetääs lonkalta x-tempore esimerkkiä: Katsokaapa vaikka millaiseksi on mennyt maku ja roolimallit elokuvissa. Katsotuimmat filmit ovat tällä hetkelläkin Max Payne, Babylon AD, Hellboy ja Bangkok dangerous. Näiden filmien sankareista ei enää yhtäkkiä osaa sanoa täysin edustavatko he pahuutta enemmän kuin hyvyyttä. Ja hyvä niin! Erityisesti itsekin samaistan itseni Babylon AD Vin Dieseliin jo sen alku txt:kin takia ;)

Entä musiikki maailman suunta? Täytyykö selittää? Humppa ja Beatlesit hippiarvoineen ovat jo aika kaukana takana Marilyn Mansoneista, Metallicasta, Kotiteollisuudesta ja Motley Cruesta – ja hyvä niin ;) (*City.fi* 8.3.2009 klo 19.37.)

Hengähdyksenomainen kysymys ”Täytyykö selittää?” kuvastaa oivallisesti kirjoittajan voimallista tarvetta jakaa itselleen selviä, mutta muille kryptisiä ja keskustelua terrorisoivia tulkintoja käytännössä mistä hyvänsä. Kuvaamieni kaltaisia absoluuttisia tai osittaisia sivuraiteita tuntuu määrittävän vahva kyvyttömyys toimia verkkotilassa ottaen huomioon muutakin kuin kirjoittajan henkilökohtaisen ulostulovimman. Linjalla kommunitarismi – libertarismi ”Pasta Muntteri”, ”Olisi ollut parempi etsiä..” ja heidän kaltaisensa löytävät paikkansa libertarismien puolelta. Ydinaiheesta rönsyilevä argumentaatio ei kuitenkaan automaattisesti terrorisoi verkkokeskustelua. Luova poikkeamisen taito voidaan myös tulkita verkkokirjoittajan hyveeksi. Risto Niemi-Pynttärei puhuu *Verkkoproosa*-tutkimuksessaan niin sanotuista virtuoosimaisista verkkokirjoittajista, jotka usein keräävät subjektiivisella osaamisellaan etenkin blogimaailmassa suurta arvostusta (Niemi-Pynttärei 2007, 186). Virtuoosi kykenee Niemi-Pynttärein mukaan improvisoimaan ja reagoimaan tilanteisiin nopeasti, sillä hän hallitsee ilmaisujen perusmuodot, kyseisen genren ja skeemat suvereenisti (mt. 187 & 188).

Minkä hyvänsä alan virtuoosin on paitsi osattava paljon, myös haluttava osata ja tuoda taitonsa julki. Erityisesti verkon keskustelufoorumeilla näyttäytymisen, tässä tapauksessa performatiivisen kirjoittamisen, rooli on merkittävä. Tilan ja genren voi katsoa houkuttelevan virtuositeettiinsa luottavia esiintyjä – kuten *HS.fi*-sivuston ”Pasta Muntteria”:

Aviossa ollessani tosin hoitelin kaikki vaimoni naispuoliset sukulaiset anopista lähtien – se olikin avioliittoni paras anti. Vaimoni ei nimittäin, kauneudestaan huolimatta, ollut mikään nymfomaani, valitettavasti. Pikemminkin ahdasmielinen puritaani, jolle seksi oli enimmäkseen EVVVK. Jostain kumman syystä vaimoni ei voinut käsittää, miksi olin mennyt sänkyyn hänen äitinsä (ensimmäisen kerran teimme sen kylläkin vessassa hääpäivänäni) ja sittemmin myös hänen sisariensa kanssa. Vasta avioeromme jälkeen hän sai kuulla naapurin rouvista ja satunnaisista tuttavuuksista, joiden kanssa olin myös ollut sängyssä. (*HS.fi* 11.2. klo 22.14.)

Lainaus koostaa noin kolmanneksen kirjoittajan puheenvuorosta. Fantastisen rehenteleviin mittoihin yltyvästä tyylistä voi aistia viitteitä tietynlaisesta virtuoosimaisuutta kohti kurkottelusta. Tärkein näistä lienee näyttämisen ja näyttäytymisen vimma, tietynlainen omasta ulostulomahdollisuudesta huumaantuminen, jonka sukuisen pohjavirran väitän vaikuttavan tasokkaimmankin bloggaajan tai verkkorunoilijan tuotosten taustalla. Arkistoivasta luonteestaan huolimatta verkkotila avautuu useiden siellä vaikuttavien lajien tapauksessa enemmän julkiseksi näyttämöksi kuin kirjastoksi (Niemi-Pynttari 2007, 180). Tässä mielessä ”Pasta Muntteri” on mitä tyypillisin verkkokirjoittaja, joka haluaa ja uskaltaa heittäytyä ja nostaa vahvan kirjoittavan subjektin kärkeen²⁸.

Laajemmassa katsannossa ”Pasta Muntteria” ei kuitenkaan voi pitää virtuoosina, jollaisen taituruuteen katsottaisiin kuuluvaksi esimerkiksi tekstilajille tyypillisten ilmaisukeinojen erinomaista hallintaa. Puheenvuoro keskustelee vain vähän tai ei lainkaan *Ilmanin* tai muiden ketjuun kirjoittavien kanssa. Se jättää kronologisesti etenevän viestiketjun seuraavalle kirjoittajalle kärjistetyksi ilmaisten kaksi vaihtoehtoa: joko kommentoida merkintää ja suistaa ketjua oletettavasti yhä kauemmas sovitusta aiheesta tai jättää puheenvuoro tyystin huomiotta. Kumpikin toimintamalleista on vaarassa lisätä tehoja keskusteluketjun katkokselliseen huutokauppaomaisuuteen. Keskustelumaisuuden ja kirjoittajien keskinäisten kohtaamisten ihanteiden kannalta ”Pasta Muntteri” toimii edesvastuuttomasti, virtuoosimaisen esittäytymisen sijaan umpimähkäisesti sooloillen.

”Olkoon teemana vaikka kukkien kastelu, niin kohta siihen on saatu vedettyä somalit, ilmastonmuutos ja talvisota”, kiteyttää tietokirjailija Tommi Uschanov antipatiansa tutkimukseni aineiston edustamaa genreä kohtaan (Uschanov 2010). *Suuri kaalihuijaus* -teoksesta löytyvän tiivistyksen Uschanov lausuu myös *Helsingin Sanomien* niin kutsun HS-raadin kyselyssä, jossa

²⁸ Niemi-Pynttari spekuloi muiden muassa Uwe Wirthin kirjoitusten pohjalta eräänlaisella ”tekijän paluulla”, joka olisi tapahtumassa nimenomaan verkkokirjoittamisen alueella. Erityisesti blogikirjoittamista voi syystä pitää voimakkaan individualistisena ja tekijäkeskeisenä genrenä. (Niemi-Pynttari 2007, 185.)

pääministerin talouspoliittinen neuvonantaja Juha Kuisma taas kuvaa verkkokeskustelua ”suoranaiseksi oksennukseksi tai häiriköinniksi” (Räikkä 2010).²⁹ Myös sanomalehdistön edustajien keskuudessa verkkokeskusteluun suhtaudutaan usein hyvin nihkeästi, vaikka lehdet itse juuri tarjoavat verkkokeskusteluille tiloja. *Suomen Lehdistön* tutkimukseen vastanneet mediatyöläiset esimerkiksi katsoivat internetin keskustelupalstojen syövän asiallista mielipiteenvaihtoa, ja että verkkomielipiteet ovat usein jyrkkiä, tylyjä ja kieliasultaan huonoja (Virranta 2010). Perusteltu inho verkkokommunikaation ääriaineeksi kohtaan tuntuu kasvavan koko lajityypin väheksynnäksi. Uschanovin kärjistys saattaa hyvinkin vastata todellisuutta joissain keskusteluissa, mutta esimerkiksi tutkimassani debatissa absoluuttisille sivuraiteille pyrkivät häiriköt jäävät vähemmistöön. Verkkokeskustelun analyysin ei nähdäkseni, mikäli mahdollista, tulisi antautua selvästi asiattoman poukkoilun hamuamalle ylivallalle. Terrorisoiviin puheenvuoroihin keskittyvässä kritiikissä niin sanotusti aiheessa pysyttelevä viestintä tulee helposti ansainneeksi tyhjää kiitosta, vaikka verkkokommunikaation ongelmat piilevätkin suurilta osin tässä enemmistön harjoittamassa neutraalimmassa puheessa.

Kärkevästi ja keskusteluetiikasta välittämättä sivuraiteille pyrkivien kirjoittajien mahdollisen dominanssin vähentämisessä tilan ylläpitäjien vastuun merkitystä ei voi jättää korostamatta. Jo mainittu ennako- tai jälkimoderointi lienee tilan tarjoajan selkein ja voimakkain rajoituskeino. ”Pasta Muntterin” libidotarinan lisäksi ennakkomoderoidusta *HS.fi*-sivuston keskustelusta löytyy muutamia muitakin rajatapauksia. *Cityn* ketjun loppupuolelle sen sijaan on päässyt viesti, jonka sensuroimatta jättäminen herättää asiallisuuden rajamailla huojuviin kommentteihin nähden suurempaa ihmetystä:

Tämä artikkeli sai minut ensi kertaa elämässäni lyömään naista rautatieaseman lähistöllä viime lauantaina. Nykymaailmassa ei ole tilaa nössöfeminismin läpikäymälle hissukkapojalle, ja se pitäisi säälittävien fägispoikienkin tajuta. Horot haluaa munaa perseeseen. Monet valehtelevat etteivät halua – testatakseen, oletko nössö hinttari vai onko sinussa munaa olla pelimies. Jos horo inisee jotain, ininä loppuu nyrkkirautaan. (*City.fi* 2.4.2009 klo 12.03.)

Nimimerkki ”Parantunut” viittaa suorasti väkivaltarikokseen ja antaa myös ronskien sananvalintojensa puolesta tilan tarjoajalle syytä harkita sensurointia. *City*-lehti ei kuitenkaan ole

²⁹ Oksennus-metaforaan tukeutuu myös esseisti Antti Nylén verratessaan verkkokeskusteluja reaalisen maailman sananvaihtoon: ”Nettikeskustelut sen sijaan jäävät pysyvästi leijumaan internetin niljakkaisiin onkaloihin kuin lähtemätön pierun, oksennuksen, hien ja vanhan alkoholin löyhkä” (Räikkä 2010).

puuttunut asiaan, ja kommentti on päässyt osaksi keskusteluketjua. Asiallisempien lausuntojen kanssa näkyvyydeltään tasa-arvoisena puheenvuorona se kiinnittää itseensä voimakasta huomiota. Samalla kommentti antaa verkkokeskustelua luokattomana pitävälle tahoille lisäperusteita väheksyä koko genreä, vaikka kyseessä on ainakin tutkimusaineistoni perusteella hyvin marginaalinen lausunto³⁰.

Julkaisukontrollin lisäksi myös keskustelutilan rakenteen muokkaaminen saattaisi edistää sujuvuutta ja marginalisoida marginaaliin kuuluvia älähdyksiä. Helsinkiläinen Eetu Komsin nostaa mielipidekirjoituksessaan esille *Helsingin Sanomien* keskustelupalstan ”yksikaistaisen” rakenteen ongelmallisuuden. Komsin mukaan palstaa olisi mahdollista viedä suuntaan, jossa keskustelua tukkivat trollit³¹ ja uhoamiset tulisivat kyllä julkaistuksi, mutta jäisivät syrjään. Hän esittää mallia, jossa käyttäjät voisivat rekisteröitymisen kautta itse hallita, millaiseen keskusteluun he haluavat osallistua. (Komsin 2010.) Kaikkia miellyttävää ratkaisua tuskin on löydettävissä. Komsin visiot toimivat kuitenkin hyvänä muistutuksena siitä, kuinka verkkoilmaisun kulttuuria tuntevin rajanvedoin keskustelua on mahdollista suitsia kohti suuntaa, jolla pohjimmiltaan jalon tasa-arvoisia tehtäviä hoitavasta lajista voitaisiin puhua ilman toistuvia viittauksia ruumiin eritteisiin.

4.5 *Ilmanin* lukeneiden kritiikki

Näkyä kilometrien päähän, että täällä on pilvin pimein kommentteja, jotka eivät ymmärrä asian sisällöstä tuon taivaallista – eivät osaa yhtään katsoa rivien väliin ja hahmottamaan kokonaisuutta. Lukevat vain artikkelin sanasta sanaan ja kommentit sitä myötä. Yksisilmäistä ja säälistävää. (*HS.fi* 16.2.2009 klo 6.56.)

Vaihtelevan kauas keskusteluketjujen teemasta sinkoilevien kommenttien vastapainoksi mukaan mahtuu myös näkemyksiä, jotka pyrkivät kuljettamaan debattia kohti sen lähtökohtaa, Timo Hännikäisen esseekokoelmaa. Mukana on siis kirjoittajia, jotka ovat enemmistöstä poiketen lukeneet kirjan ennen osallistumistaan verkkokeskusteluun. Tarkka rajanveto tämän suhteen on

³⁰ Toisaalta ”Parantuneen” puheenvuoro on yksi *City.fi*-sivuston *Ilman*-debatin 64 puheenvuorosta, yli 1,5 % kokonaismäärästä. Päteviin tilastollisiin päätelmiin aineistoni on liian suppea, mutta yhtä kaikki niin sanotuiden häiriköiden osuus antaa ajattelemisen aiheita esimerkiksi suhteessa siihen, ketkä lopulta kirjoittavat verkon keskustelupalstoille. *Suuri kaalihuijaus* -teoksessaan Tommi Uschanov arvelee verkkokeskusteluissa vallitsevan eräänlaisen enemmistöharhan, jonka mukaan todellisuudessa marginaaliset näkemykset saattavat verkossa vaikuttaa enemmistön kannattamilta, koska tietyt ääriyhmät yksinkertaisesti ovat poikkeuksellisen aktiivisia verkkokeskustelijoita (Uschanov 2010, 184–188).

³¹ Trolliksi kutsutaan internetiin puhtaasti ärsytysmielessä lähetettyä viestiä tai tällaisen viestin lähettäjää (Turtiainen 2009, 216).

jälleen mahdotonta, sillä itse kunkin aktuaalisesta lukeneisuudesta ei voi lausua mitään. Näin ollen kun tässä luvussa puhun teoksen lukeneista kirjoittajista, tarkoitan heitä, jotka merkinnässään antavat joko suorasanaisesti tai vihjaten ymmärtää tutustuneensa *Ilmaniin* muutenkin kuin mediatekstien välityksellä, käytännössä lukemalla itse teoksen.

”Pasta Muntterin” ja ”Parantuneen” kaltaisten häiriköiden tavoin *Ilmaniin* perehtymiselle näkemyksensä perustavat jäävät ketjuissa määrällisesti selkeään vähemmistöön. *Helsingin Sanomien Ilman*-keskustelun 139 puheenvuorosta neljässä teoksen lukeminen tuodaan esille vailla tulkinnanvaraa. Ensimmäinen näistä – otsikoltaan julistava ”Kirjan lukeneen kommentti” – on järjestyksessään ketjun 86. kirjoitus. *Cityn* ketjun 64 viestistä ainoastaan yhdessä viitataan vastaavaan lukeneisuuteen. Kvantitatiivinen pintatarkastelu johtaa siis lohduttomiin tuloksiin ainakin, jos *Ilman*-debattia pyrkii tarkastelemaan kirjallisuuskeskusteluna. Mutta kun nimimerkki ”Omega125” kritisoi keskustelijoita, jotka ”eivät ymmärrä asian sisällöstä tuon taivaallista” (*HS.fi* 16.2.2009 klo 6.56.), mitä hän lopulta tarkoittaa asian sisällöllä? Ulostulo ei niinkään näytä kiilaavan *Ilmaniin* tutustumattomuuden ja Hännikäisen lausuntojen kiivaan ruotimisen väliseen ristiriitaan. Enemminkin ”Omega125” asettuu moralististen sättijöiden joukkoon ja vertautuu esimerkiksi luvussa 4.2 esiteltyyn ”lillukanvarren” puheenvuoroon. Lukuun ottamatta viittausta medianlukutaitoon ”Omega125” päivittelee kanssapuhujiensa yleisen tason ymmärtämättömyyttä, hölmöyttä suhteessa asiaan, josta näkemyksellisten mielipiteiden esittäminen ei vaadi *Ilmanin* tuntemusta.

Mediatekstien suuntaavasta vaikutuksesta huolimatta ilman *Ilmania* ei juuri valitun otsikon alla keskusteltaisi. Tähän suhteutettuna onkin merkillepantavaa kuinka pienen painoarvon debatin osanottajat antavat itse teokseen tutustumiselle. *Helsingin Sanomien* keskustelun tapauksessa teoksen lukeneiden vähäisyys debatin kärjessä selittyy osin ajallisilla seikoilla. Kun ensimmäinen *Ilmaniin* selkeästi tutustunut kommentoija pääsee ääneen 13.2. kello 01.07, on teos ollut kauppojen ja kirjastojen hyllyillä vasta kahden päivän ajan. Jaana Laitisen artikkeli ”Neljä vuotta ilman” julkaistiin teoksen ilmestymispäivänä 11.2.2009. Kyseisen vuorokauden puolella *HS.fi*-sivuston ketjuun on jätetty 55 viestiä, eli lähes puolet koko keskustelun materiaalista. Esseekokoelman lukeminen ja debatin ensimmäiseen aaltoon osallistuminen olisi siis vaatinut nopeutta ja vapaapäivää³². *City*-lehden puolella aivan vastaavaa vikkelyyttä ei kysytty, sillä Maria Petterssonin

³² 11.2.2009 oli keskiviikko.

artikkeli julkaistiin *City.fi*-sivustolla 26.2.2009, eli noin kaksi viikkoa *Ilmanin* ilmestymisen jälkeen.

Edellä luetellut faktat eivät perustele sen enempää kirjan lukeneiden vaikenemista kuin vajaammilla tiedoilla debattia dominoivien äänekkyyttä. Onkin syytä paneutua lukeneiden puheenvuoroihin tarkemmin ja tarkastella niitä etenkin suhteessa keskustelun valtavirtasuuntiin.

Kirjassa (jonka olen lukenut) on ironisia ja humoristisia kärjistyksiä, jotka on sieltä helppo poimia (esim. se pakollinen bordellipalvelus). Suurimmaksi osaksi teksti on itseensä, elämäänsä ja maailmaan pettyneen miehen valitusta. (*City.fi* 1.3.2009 klo 17.08.)

Cityn ketjuun varsin varhaisessa vaiheessa – 16. merkintä – ilmestynyt kommentti pyrkii hyödyntämään poikkeavaa asemaansa ilmeisin tavoin. Nimimerkki ”Miehessä pitää olla munaa” suhteuttaa julkisuuteen nostettuja lausuntoja *Ilmanin* ilmaisukeinoihin ja kritisoi samalla median kohuhakuisia toimintatapoja. Viestiketjun sisäisessä hierarkiassa ”Miehessä pitää olla munaa” ei kuitenkaan onnistu kerryttämään uskottavuutta. Seuraavan kommentoijan mahdollisten ratkaisujen suhteen tilanne jopa muistuttaa ”Pasta Muntterin” sivuraidetarinoinnin asettamaa haastetta: olisi joko katsottava lausunto kommentoinnin arvoiseksi ja kuljetettava keskustelua tässä tapauksessa kohti sen oletettua ydintä tai ohitettava puheenvuoro surutta. Muutaman tunnin kuluttua tilaisuuteen tarttunut nimimerkki ”huorafriikki” toimii jälkimmäisellä tavalla:

tuo bordellivelvollisuushan kuulostaa oikein mainiolta idealta :) (*City.fi* 1.3.2009 klo 23.42).

Vaikka ”huorafriikki” mainitsee edellisessä merkinnässä kritisoidun bordellivelvollisuuden, ei kommentti suuntaudu edeltäjänsä kohti kuin korkeintaan kepeän humoristisena heittona. ”huorafriikki” tekee siis palauttavan liikkeen ja kuljettaa keskusteluketjua takaisin kohti vapaana vellonutta perättäisten ulostulojen sarjaa. Teoksen lukemiselle pohjaava median ja keskustelun kritiikki ei erotu painavuudellaan, eikä palstalle kirjoittava tänäkään jälkeen joudu esimerkiksi pahoittelemaan, ettei ole perehtynyt käsiteltävään teokseen ennen debattiin liittymistä. Tällainen tietämyksestä ponnistavalle uskottavuudelle rakentuva hierarkia ei ota syntyäkseen vapauksille perustuvassa verkkokommunikaatiossa, joka vieläpä *Ilmanin* tapauksessa tulee käsitelleeksi lajille ominaisimpia aihealueita.

Kaikkia teokseen perehtymiselle lausuntojaan pohjaavia yhdistää vaihtelevan kriittinen suhtautuminen sekä käytyyn verkkokeskusteluun että *Ilmania* käsitteleviin mediateksteihin. Teosta tuntevien tuhtumuksen voi omalta osaltaan nähdä tuovan esiin Hännikäisen alkuperäisten kannanottojen ja niiden mediarepresentaatioiden välillä vallitsevaa epäsuhtaa. *HS.fi*-sivuston nimimerkki ”Dupont” haluaa puheenvuorossaan ”Kirjan lukeneen kommentti” selkeimmin korjata väärinkäsityksiksi tulkitsemiaan suuria linjoja:

Luettuani lehtijuttujen lisäksi myös itse kirjan, on ollut hauska lukea täällä esitettyjä kommentteja. Hännikäinen kun noista esiin nostetuista provokaatioista – huudestuista, kuten hän sanoi – huolimatta on itse asiassa samaa mieltä monien täällä kritiikkiä esittäneiden kanssa. (*HS.fi* 13.2. klo 01.07.)

”Dupont” asemoi itsensä Hännikäisen liittolaiseksi, vähintään ymmärtäjäksi, joka pyrkii taistelemaan levinyttä vääristyneisyyttä vastaan. Siteeraamani aloituksen jatkoksi ”Dupont” esimerkiksi oikoo debatissa pohdittuja käsityksiä Hännikäisen naismieltymyksistä ja muistuttaa *Ilmanin* esipuheen julistuksesta, jonka mukaan teos pyrkiikin olemaan provokatiivinen. *Cityn* ”Mieheessä pitää olla munaa” -nimimerkin tavoin ”Dupont” tölvii mediaa toteamalla puheenvuoronsa loppuun, että ”jostainhan ne lööpit aina täytyy repiä”.

Reaktioita ”Dupont” ei lausunnollaan aiheuta. Kohtaamme jälleen yhden ilmentymän luvussa 4.1 käsitellystä kielellis-maailmankatsomuksellisesta katkoksesta. Dialogin syntyminen on mahdotonta osapuolten puhuessa ”eri kieltä” (Niemi-Pynttari 2007, 425). Kyse ei ole siitä, etteikö *HS.fi*-sivuston ketjussa olisi puhuttu *itse teoksesta* ennen ”Dupontia” ja hänen jälkeensä. Näin tapahtuu, mutta spekulatiivisemmin ja ”Duponttiin” nähden eri lähtökohdista. Esimerkiksi nimimerkki ”saanko sanoa?” esittää *Ilman*-tulkintansa lähtien liikkeelle muotoilulla ”vaikka ensisijaisesti näyttäisi kyse olleen vain yksinäisyydestä” (*HS.fi* 11.2. klo 15.43). Lausunto pyrkii tulkitsemaan *Ilmania* porautumalla sen sisältöön, vaikka viitteitäkään teokseen tutustumisesta ei ole havaittavissa. Perusteista vapaan tulkittamisen malli on toistuva ja legitiimi ketjun kontekstissa. Nimimerkki ”Idealisti” ei kaihda myöskään biografisia jatkotulkintoja:

Toivoisin, että tällainen ”brutaali kirjallinen oksentaminen” puhdistaisi nuoren miehen mielen kaikesta kyynisyydestä seksuaalisuutta kohtaan ja nostaisi aidot tunteet esille (*HS.fi* 11.2. klo 15.21.)

Teoksen mediarepresentaation synnyttämässä verkkokeskustelussa on mahdollista luonnehtia kyseistä teosta ”brutaaliksi kirjalliseksi oksentamiseksi” lukematta siitä sivuakaan. ”Idealistin” näkemys herättää myös pikaista kritiikkiä. 24 minuuttia myöhemmin nimimerkki ”A.P.” kirjoittaa ”Idealistin” diagnosoinnin olevan hataralla pohjalla ja kehottaa tätä jättämään psykologisoinnin alan ammattilaisille (*HS.fi* 11.2. klo 15.35). Puuttumatta kritiikin muuhun osuvuuteen on syytä huomata kuinka ”A.P.” ei syytä ”Idealistia” tämän argumenttien ilmeisimmästä vajavaisuudesta, *Ilmanin* voimakkaasta kritisoinnista ilman tutustumista siihen. Suurta epäkohtaa ei voida nostaa esille, sillä sen tiedostaminen tekisi myös omien lausuntojen esittämisen mahdottomaksi ennen *Ilmanin* parissa vietettyä lukutuokiota³³.

Teoksen sisällöstä perusteitta puhumisesta ei keskustelun edetessä rangaista, mutta vastaavan suuntaista lukutaidon kritiikkiä esitetään suhteessa lehtiartikkeleihin. Huomautuksen kohteeksi joutuu juuri ”A.P.”, joka ajautuu *HS.fi*-sivuston ketjussa sanaharkkaan nimimerkin ”A.S.” kanssa. Todistellessaan ”A.P.:n” näkökulmien virheellisyyttä ”A.S.” tokaisee: ”Lue artikkeli” (*HS.fi* 14.2.2009 klo 16.17). Näin ”A.S.” asettaa Jaana Laitisen lehtijutun primaariksi lähdetekstiksi, jonka tulkinnoista voidaan johtaa debatissa esitettyjen näkemysten oikeellisuutta tai vääryyttä. Myös laajempaan ymmärryksen puutteeseen viittaava ”Omega125” suuntaa närkästystään kehnoon tekstitulkinntaan taitoon puhuessaan artikkelin lukemisesta ”sanasta sanaan” (*HS.fi* 16.2.2009 klo 6.56). Tähän suhteutettuna median rooli *Ilman*-debatissa vaikuttaa entistäkin ratkaisevammalta ylittäessään keskustelussa legitimiin viittauskohteena käsittelemänsä teoksen.

Kanssakeskustelijoiden medialukutaidon heikkouden osoittamisen lisäksi ketjuissa harjoitetaan itse mediatekstien kritisointia. Vaikka enemmistö molempien tutkimieni ketjujen kommentteista ei kiinnitä huomiotaan lehtiartikkeliin tuotettuna ja painotuksensa sisältävänä tekstinä, esittää esimerkiksi nimimerkki ”kreatuuri” *Cityn* ketjussa varsin kärkeviä lausuntoja Maria Petterssonin artikkelista ja lehden toiminnasta yleisemminkin:

³³ ”A.P.” osallistuu keskusteluun kaikkiaan viidellä merkinnällä. Puheenvuorot käynnistyvät aina muiden keskustelijoiden siteeraamisella, mistä ”A.P.” etenee esille nostamiensa asioiden kritisoinniseen. Hän on myös vastuussa Henry Laasasen näkemyksien tuomisesta *HS.fi*-sivuston *Ilman*-debattiin (*HS.fi* 11.2.2009 klo 15.23). Enemmän Hännikäisen kannattajana kuin vastustajana esiintymisestä huolimatta ”A.P.” ei perustele kantojaan vedoten *Ilmaniin*.

Siinä Hännikäinen on oikeassa, että sarkasmi ja ironia ovat hyvin kaukana älykkyydestä ja ymmärryksestä. City-lehden toimittajissa tämä on havaittavissa erityisen selvästi. (*City.fi* 27.2.2009 klo 23.33.)

Minun mieleen tuli, että toimittaja ei ole lukenut kirjaa tai että hän on idiootti. Mahdollisesti molempia. (*City.fi* 28.2.2009 klo 18.56.)

Kirjan lukeneiden muodostamasta joukosta poiketen ketjujen mediakriitikot eivät asetu yhtenä rintamana Hännikäisen kannattajaksi. ”kreatuurin” lausunnot voi kuitenkin tulkita teosta puolustaviksi, jopa lukukokemukseen pohjautuviksi³⁴. *Helsingin Sanomien* ketjussa taas nimimerkki ”Mies, 31” yhdistää Hännikäiseen ja mediaan kohdistuvat antipatiansa näin:

Hännikäinen esittää (provokaatiohaluistaan huolimatta) ilmeisen vakavissaan omaa roskaansa loukkaantuneen egomaanikkosovinistiminänsä syrjäytymisestä. Yhteiskunnan ei todellakaan tarvitse millään lailla tukea herra kirjailijaa tämän pyrkimyksessä taata, että kaikille miehille heruisi helpommin. Eikä suoraan sanottuna pitäisi Hesarinkaan. (*HS.fi* 11.2.2009 klo 18.49.)

Bordellivelvollisuuden mahdollisuudesta suivaantunut kirjoittaja esittää merkintänsä lopuksi, ettei *Helsingin Sanomien* tulisi antaa tällaisille ajatuksille palstatilaa. ”kreatuuriin” nähden mediakritiikki suuntautuu toisaalle, mutta tulee yhtä kaikki ulos itseluottamuksen täyteenä puheenvuorona, josta voi luvussa 4.2 esitellyllä tavalla aistia juuri verkkokirjoittamisen mahdollistaman yksilöllisen argumentaation voiman ja auktoriteettien minimaalisen kunnioituksen.

Ylipäätään käsiteltäviin teksteihin porautuvat ja tätä kautta perusteita ammentavat puheenvuorot – mediaa arvostelevat, kanssakeskustelijoiden medialukutaitoa arvostelevat ja teoksen lukeneiden esittämät lausunnot – jäävät debatin suuressa kulussa vaille merkittäviä reaktioita. Kun enemmistö haluaa puolustaa oikeuttaan pistää oman neulan tyynyyn, ei tyynyn ja neulojen rakenteiden ja suhteiden tutkiskelulle avaudu tilaa. *Ilmanin* lukemiselle perustuva argumentointi uhkaa muodostaa hierarkiaa, jossa jokaisen huudahdukset ja haukotukset eivät olisi yhtä arvokkaita.

³⁴ *Cityn* artikkelista ei suoraan voi tulkita Hännikäisen *Ilmanissa* voimakkaasti artikuloimaa ironian ja sarkasmin vastaisuutta, vaikka toki Hännikäisen esittäminen raakana paljastajana on linjassa totisuuden vaatimuksen kanssa. *Ilmanin* johdannossa asiaa painotetaan voimakkaasti esimerkiksi rinnastamalla ironisuutta Danten *Jumalaisen näytelmän* Helvetin portin ukaasiin: ”Joka ryhtyy ironiseksi ja leikilliseksi, saa kaiken toivon heittä” (Hännikäinen 2009, 15).

Erityistä vastakäiun puutetta kohtaavat *Ilmanin* lukeneet kirjoittajat, eli etupäässä ”Mieheessä pitää olla munaa” ja ”Dupont”. Osin tilanne selittyy yhden merkittävän segmentin poissaololla. Sekä *Cityn* että *HS.fi*-sivuston ketjuista puuttuvat, hermeneuttisesti ilmaisten, ymmärryksen kohtaamispaikkaa mahdollistavat samaa kieltä puhuvat vastaväitteet, eli teokseen tutustuneet ja sen kantoja kritisoivat osanottajat. Lukukokemukseen pohjaavat *Ilmanin* vastustajat olisivat mahdollisesti voineet kuljettaa debattia kohti perinteisempää kirjallisuuskeskustelua. Tämä taas olisi voinut asettaa teosta lukemattomia kommentoijia kohtaan tiettyjä rajoitteita ainakin suhteessa puhtaasti lehtiartikkeliin ja omiin mielikuviin pohjaavien *Ilman*-tulkintojen esittämiseen. Luonnosteltu malli on hypoteettinen, argumentaatiotasoja kuvaamaan pyrkivä, eikä *Ilman*-vastaisen lukeneiston läsnäolo väistämättä johtaisi mihinkään.

Helsingin Sanomien ketjussa ”Dupontin” ohella esiintyvät *Ilmaniin* tutustuneiden kirjoittajien kommentit ovat kaikki teoksen kantoja tukevia. Ne eivät myöskään peilaa itseään suhteessa teoksen kautta ensimmäisenä argumentoineeseen ”Dupontiin”, vaan jakavat *Ilmanille* ja sen kirjoittajalle vaihtelevan laajaa kiitosta. Esimerkiksi nimimerkki ”ninnaliina” puhuu mielipideilmastosta tähän tapaan:

Luin kirjan eilen ja siinä oli suomalaisen kulttuurikeskusteluun osallistuvaa harvinaista rohkeutta ja pelottomuutta (*HS.fi* 13.2.2009 klo 19.26)

Kuin valmista kaavaa noudattaen ”ninnaliinan” kommentti rakentuu median, keskustelun ja keskustelukulttuurin kritiikiksi herättämättä ketjun kulussa sen enempää puoltavia kuin vastustaviakaan reaktioita.

Edellä käsiteltyihin seikkoihin, etupäässä teoksen lukemiselle ketjussa annettuun pieneen rooliin, suhteutettuna *Cityn* keskustelun viimeinen merkintä tuntuu poikkeuksellisuudessaan painavalta:

Lukekaa hyvät ihmiset kirja ennen kuin alatte kommentoimaan. On syytä huomata että nämä kommentit koskevat tätä arvostelua, eivät Hännikäisen kirjaa. Kirja puolestaan taas ei ole sama kuin ihminen. Eli järki käteen ihmiset. (*City* 14.6.2009 klo 17.54)

Nimimerkki ”jjokunen” tulee kirjoittaneeksi julki useita tämän tutkimuksen kannalta relevantteja rajanvetoja kuten eron teoksen ja tekijän sekä lehtijuttujen ja teoksen välillä. Vaikka merkinnän

jättämisen aikoihin debatti oli *Cityn* verkkosivustolla jo merkittävästi hiipunut, voi ainakin leikitellä ajatuksella, että ”jjokusen” puheenvuoro olisi ikään kuin sinetöinyt kommenttien vyöryn ja tehnyt jatkon mahdottomaksi. Ainakin se tuo paikoin holtittomasti velloneeseen sananvaihtoon suhteuttavaa äänenpainoa ja toimi myös allekirjoittaneelle yhtenä merkittävänä lähtökohtana *Ilmanin* ja verkkokeskustelujen tutkimukselle. Olen nimenomaan pyrkinyt tarkastelemaan monopolivista tilannetta, jossa osapuolet esseististä toimittajiin ja verkkokeskustelijoihin eivät ensisijaisesti ota ”järkeä käteen”. Katkera ja kulttuurilleen vihainen *Ilman*, subjektiiviseen kohtaloon kiinnittyvä media ja keskustelupalstoille kirjoittavat kansalaiset radikaaleimmista vähättelijöistä absoluuttisimmille sivuraiteille ajautuneimpiin toimivat kaikki pohjimmiltaan tunteen vallassa. Järkevyyteen sitoutuneessa tilanteessa *Ilman*-debattia ei olisi syntynyt.

5 Päätäntö

Olen tutkimuksessani syventynyt Timo Hännikäisen *Ilman*-esseekokoelmaan, sen nostattamaan verkkodebattiin ja näiden kahden väliin yhteyksiin. Alusta alkaen aiheeseen tarttumisen on mielestäni tehnyt tarpeelliseksi juuri asetelman eriskummallisuus: voimakkaasti närkästyneet argumentit seuraavat toistaan, vaikka muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta verkkokeskustelijat eivät ole lukeneet teilaamaansa teosta. Halusin älyllisen keskustelun rappiotilaa päivittelemättä paneutua verkkoajan kirjallisuuskeskustelun mekanismeihin, joiden pyörteissä itse käsiteltävä teos saa usein luvan väistyä keskiöstä, missä se ei välttämättä ole alun perinkään käynyt. Otin käsittelyyni keskusteluketjut *Helsingin Sanomien* ja *City*-lehden verkkosivustoilta. Molempien kommenttikasaumien ensisijaisena sytykkeenä toimii *Ilmania* ja Hännikäistä käsittelevä artikkeli, joka teoksen esittelyn ohella pitää sisällään debatin kannalta ratkaisevia rajauksia ja arvotuksia. Onkin selvää, että mediatekstit asettuvat merkittävän ja usein agitoivan välittäjän asemaan *Ilmanin* ja verkkokeskustelijoiden kohtaamisissa.

Tutkimukseni alkuosassa keskityn analysoimaan *Ilmania* lajianalyttisesti. Vaikka puhtaasti yhtä kirjallista genreä edustavaa teosta ei ole olemassakaan, katson *Ilmanin* sisältävän huomionarvoista lajillista moninaisuutta. Esseekokoelmaa on tässä tapauksessa luettava pamfletin ja autobiografian toimintamalleihin suhteuttaen. Siinä missä *Ilmanin* pamflettimaisuutta korostaa sen vimmainen paneutuminen havaitsemaansa yhteiskunnalliseen epäkohtaan, on sen omakohtaisen proosallisessa kerronnassa paljon autobiografian piirteitä. Hypoteesiksi asetin ajatuksen, jonka mukaan

verkkokeskustelussa *Ilmanin* pamflettimaisuus unohtuu omakohtaisuuden korostuessa. Päälinjoiltaan väite osoittautui paikkansapitäväksi, mutta todellisuutta yksinkertaistavaksi. *Ilmanin* pamflettimaisuuden ja autobiografisuuden käsitteleminen johtaa pohtimaan laajemmin kysymyksiä yksityisen ja julkisen alueista – kysymyksiä, jotka lävistävät tutkimukseni kauttaaltaan. Kuten luvussa 2.3 todetaan, valitsee tyypillinen pamfletti aiheensa päivän polttavista yhteiskunnallisista ongelmakohdista. *Ilmanin* seksuaaliliberalismin kritiikki ei tee siitä kaikkein reaalipoliittisinta ja käyttökirjallista pamflettia, mutta yhtä kaikki mukana on vahva halu yhteiskunnalliseen muutokseen.

Autobiografia on lähtökohdiltaan yksilökeskeisempi laji, jossa itsetutkiskelunsa arvon tiedostava kirjoittava subjekti peilaa psyykettään maailmaan. Rinnastan *Ilmanin* omakohtaisuudessaan Christer Kihlmanin proosateokseen *Ihminen joka järkkyi* (1971). Näiden kahden itsekokeskeisiä elementtejä sisältävää paljastavuutta määrittää vahva funktionaalisuus, pyrkimys asettaa itsensä uhriksi suuremman hyvän vuoksi. Tutkimukseni kannalta huomionarvoinen yksityiskohta on löydettävissä teosten johdannoista, joissa molemmissa kirjailija-päähenkilö-tekijä ilmoittaa käsittelevänsä itseään vain auttaakseen muita vastaavien ongelmien parissa kamppailevia. *Ilmanin* kiihdytettyyn omakohtaisuuteen tällainen nöyryyttä korostava lähtökohta tuo voimakasta jännitettä, joka lehtijuttujen kautta säteilee myös tutkimaani verkkokeskusteluun kummastuksena moisen paljastelun relevanssista seksuaalikulttuurisella tasolla.

Tutkimissani verkkodebatissa *Ilmanin* voimakasta ”yksityinen on yleistä” -eetosta ei useinkaan hyväksytä. Sekä *Helsingin Sanomien* että *City*-lehden sivustojen *Ilman*-ketjuissa toistuu näkemys, jonka mukaan Hännikäisen omakohtainen puhetapa ei laajene yleisemmälle tasolle, ja provosoivat argumentit kielivät vain kirjailijan omista epäonnistumisista. Tämänsuuntaisen individualistisen katsantokannan selkeimpiä ilmentymiä ovat puheenvuorot, joissa verkkokirjoittaja neuvoo Hännikäistä vaihtamaan nyrpeää asennettaan tai yksityiskohtaisemmin vaikkapa hiustyyliään. Näin ollen *Ilmanin* autobiografisuutta hyödyntävästä kulttuurikriittisyydestä on huomioitu ainoastaan huutava omakohtaisuus.

Vajaassa yhteydessä piilee kuitenkin tutkimukseni suuren linjan, *Ilmanin* ja verkkokeskustelijoiden muodostaman kehän, olennaisin rakenneaines. *Ilman* suuntaa kaiken käytettävissään olevan energian läntisen yksilökeskeisyyden kritisoimiseen nostoen keskiöön seksuaaliliberalismin

aiheuttamat ongelmat. Kun teokseen tutustumaton verkkokirjoittaja viittaa yhteiskunnallisille ongelmille kintaalla ja näkee yksilön seksuaalisen onnen tai onnettomuuden olevan puhtaasti tämän itsensä hallittavissa, tulee hän samalla antaneeksi perusteluja *Ilmanin* olemassaololle. Yksilön vapautta korostava verkkokeskustelija on ikään kuin tullut ennalta kirjoitetuksi teoksen sivuille, joita hän ei narkästymisestään huolimatta ole käännellyt.

Tutkimukseni tuo esille, kuinka *Ilmanin* pamflettimaisuuden ja autobiografisuuden vaikutukset vuotavat teoksen aiheuttamiin narkästyneisiin kieltoreaktioihin, joita keskusteluketjuihin mahtuu paljon. Häpeämätön omakohtaisuus tekee *Ilmanista* kommentoinnin arvoisen ja synnyttää pamfletille elintärkeää keskustelua, joka harhailevista suunnista huolimatta ainakin sivuaa teoksen kulttuurikriittistä perussanomaa. Kärjistäen voi todeta, että *Ilman* on ainakin tutkimusaineistoni vastahankaisimmissa kommentissa otettu vastaan autobiografiana, jonka pyrkimystä olla pamfletti ihmetellään. Toisaalta mukana on kantoja, jotka eivät allekirjoita Hännikäisen näkemyksistä saamaansa kuvaa, mutteivät myöskään kiinnity autobiografisen puhettavan aiheuttamaan hämmennykseen. Tällöin pamflettimaisuus tulee hiljaisesti hyväksytyksi, ja verkkokeskustelu näyttäisi toteuttavan lajille tyypillistä ja tarpeellista jälkivääntöä.

Käytän tutkimukseni genre-osion teoreettisena selkärankana Alastair Fowlerin lajikklassikkoa *Kinds of Literature* (1982). Fowler pyrkii teoksessaan purkamaan käsityksiä genrestä luokittelevana ja rajaavana karsinana korostaen lajin olevan kommunikoiva käsite, jonka ymmärtämisestä lukijan tulisi saada hyötyä tulkitessaan tekstejä. Vaikka koko ajan on syytä muistaa, ettei *Ilmanin* ja verkkokeskustelujen suhteessa ole kyse konkreettisesta lukemisesta, tulee teoksen, lehtijuttujen ja keskustelujen kolmiyhteys osaltaan ymmärrettävämmäksi Fowlerin peräänkuuluttaman joustavan lajiansalyysin kautta. *Ilmanin* lajiteoreettinen sementoiminen *vain* esseekokoelmaksi, *vain* pamfletiksi tai *vain* autobiografiaksi tekisi jokaisessa tapauksessa sekä siitä kirjoitettujen lehtiartikkelien että edelleen näiden ja teoksen yhteisvaikutuksesta siinneiden verkkokeskustelujen kokonaisvaltaisen ymmärtämisen vaikeaksi. Sen sijaan *Ilman* hahmottuu tutkimuksessani hybridiksi, jossa esse tarjoaa rakenteellisen ja tyylillisesti pohdiskelevan pohjan autobiografian yksityiselle ja pamfletin julkiselle, jotka sekoittuvat ja sekoittuvat edelleen debatissa. Lajin käsite siis kulkee läpi teoksen, median ja kansalaiskeskustelun asettaen tutkimukseni tältä osin Fowlerin edustaman funktionaalisen genreteorian uomaan.

Median roolia debatin kulussa ei, kuten sanottua, tule väheksyä. Kolmen päätekijän – *Ilman*, lehtijutut ja verkkokeskustelut – väliset yhteydet kulkevat juuri lehtiartikkelien kautta. *Helsingin Sanomien* Jaana Laitinen ja *Cityn* Maria Pettersson esittelevät Timo Hännikäisen haastattelun lomassa myös itse teosta, kun taas tutkimani verkkokeskustelut tapahtuvat mainittujen lehtien sivustoilla ja artikkelien sisältöihin tiiviisti kiinnittyen. Tutkimani artikkelit eroavat toisistaan selvästi, sillä siinä missä *Helsingin Sanomat* lähestyy aihettaan asialliseen ja ymmärtävään sävyyn, on *City*-lehti argumentaationsaankärkäs ja riidanhaluinen. Selkeimmäksi yhdistäväksi tekijäksi juttujen välille hahmottuu persoonakeskeinen kulkeminen, kiinnostus pakkoselibaattikirjailija Timo Hännikäiseen. *City* keskittyy kuvaamaan kyseenalaista miestä kyseenalaisine väitteineen, *Helsingin Sanomat* rohkeaa ulostulijaa mahdollisesti sympatiaa herättävine ongelmineen.

Ilmanista julkaistiin lehdistössä lukuisia arvioita, jotka näin antoivat sille myös perinteisempää kulttuurijournalistista huomiota. Silti eniten näkyvyyttä saaneet *Ilman*-jutut ja teosta sivunneet televisio-ohjelmat *Maria, Maria* ja *Voimala* hakivat tulokulmansa nimenomaan Hännikäisen henkilöstä. Tutkimistani lehtiartikkeleista etenkin *Helsingin Sanomien* ”Neljä vuotta ilman” imee tehonsa samaistumismahdollisuudesta usuttaen lukijaa pohtimaan miltä Hännikäiseen henkilöity seksuaalinen syrjäytyminen mahtaa tuntua. *City*-lehden kärkkäämpi ote korostaa Timo Hännikäisen suututtavaa erikoisuutta, mutta yhtä kaikki molempien artikkelien keskiössä on joko *hän* tai *minä*, ei kulttuurinen ja abstraktimpi *me*. Henkilökohtaisen tragedian tai kirjailijapersoonan raivostuttavuuden korostus antaa verkkokeskustelulle selkeitä suuntia kannustaen jokaista ottamaan kantaa nimenomaan jutussa esitettyyn persoonaan ja hänen persoonakeskeisen teoksensa henkilökohtaiseen aihepiiriin.

Paikoin lehtijutut tarjoavat keskustelijoille silkkoja lyömäaseita irrottamalla Hännikäisen pöyrityttävimpiä lausuntoja teoskontekstistaan, jolloin raflaavuus moninkertaistuu suuremman kuvan himmentyessä edelleen. Kuvaavin esimerkki tästä on sekä *Helsingin Sanomien* että *City*-lehden *Ilman*-artikkeliin päätynyt maininta Hännikäisen halusta pakottaa kaikki 18–30-vuotiaat naiset asevelvollisuutta muistuttavaan bordellipalvelukseen. Teoksen kontekstissa kyseinen ehdotus on kiistatta asiaton, mutta marginaalinen ja sivulausemainen heitto, jonka lehtijutuissa saama huomio moninkertaistuu verkkokeskusteluissa. Useiden kirjoittajien puheenvuorot esimerkiksi koostuvat ainoastaan kannanotosta *Ilmanin* bordellivelvollisuusvaatimukseen. Ilmiö on omiaan osoittamaan median korostunutta valtaa tutkimani kaltaisessa verkkodebatissa, mutta tuo esille

myös *Ilmanin* provosoivan tyylin hyödyt ja haitat. Tulenarkoja aihealueita sohivat ja helposti siteerattavat piikit ovat debatin polttoainetta kuljettaen keskustelua kauemmas teoksen ydinsanomasta. Kaikkiaankin tutkimani *Ilman*-debatti usuttaa pohtimaan klassista kysymystä huonon julkisuuden mahdollisesta olemassaolosta. Kulttuurikriittisyyden suurilta osin ohittavanakin *Ilman*-uutisointi ja -verkkodebatti takasivat teokselle alkutalvesta 2009 suuren näkyvyyden, joka oletettavasti johdatti useita lukijoita *Ilmanin* ääreen muodostamaan käsityksiä myös teoksen lukemisen pohjalta.

Kysymykset yksityisen ja julkisen alueista kiinnittyvät tutkimuksessani *Ilmanin* autobiografisuuden ja pamflettimaisuuden lisäksi verkkokirjoittamisen käytänteisiin. Tutkijat kuten Joshua Meyrowitz, Anthi Avgerinakou ja Risto Niemi-Pynttari ovat esittäneet tietokonevälitteisen viestinnän hämärtävän ihmisten käsityksiä yksityisestä ja julkisesta. Toisaalta internet edustaa ennenkuulumatonta rajattomuutta ja globaaliutta, jossa koko maailma on avoinna kenen hyvänsä näyttöpäätteellä. Samalla nämä päätteet voivat sijaita hyvinkin yksityisissä ympäristöissä, joissa julkiseen verkkoon kirjoitava subjekti on tottunut olemaan rennosti ja pidäkkeittä. Tutkimani verkkokeskustelut pitävät sisällään paljon tämän suuntaista oman huoneen yksityisyydestä ponnistavaa itsevarmuutta. *Ilmanin* argumentteihin suhtaudutaan usein pöyhkeältä vaikuttavalla välinpitämättömyydellä, jolle perusteita on löydettävissä juuri verkkokirjoittamisessa tapahtuvasta yksityisen ja julkisen sekoittumisesta. Punnitsemattoman oloisten huudahdusten dominanssi selittyy osin myös tutkimieni kaltaisten palstojen matalalla osallistumiskynnyksellä, joka kannustaa lukijoita esittämään kantojaan vapautuneesti.

Verkkokeskustelua voikin pitää *Ilmanille* sopivana ja jopa rinnasteisena käsittelykanavana. Verkkokirjoittamisen lajityypillisiin ominaisuuksiin kuuluu äärimmäisen julkisen ja yhteisen sekoittuminen yksityisen tilan ja individualistisen katsantokannan kanssa. *Ilman* rakentuu vastaaviin käsitteisiin pakkautuneen vallankäytön kritisoinnille esittäessään yksilölle kärsimyksiä aiheuttavan seksuaalisen syrjäytymisen olevan ensisijaisesti vallitsevan kulttuurin syytä. Siinä missä verkkokeskustelija julkaisee puheenomaiset ja lörpöttelevät näkemyksensä julkisella foorumilla, sekoittaa *Ilman* yhteiskunta-analyysiinsa kiusallista henkilökohtaisuutta syyttäen kuitenkin meitä kaikkia. Tutkimukseni päättyykin kuvaamaan varsinaista kontekstisekoittumien sarjaa, yksityisen ja julkisen kamppailua ja liukenemista toisiinsa.

Kokonaisuuden tasolla tutkimukseni kietoutuu vahvasti lajin käsitteen ympärille. Yksi lähtökohdistani oli analysoida hybridistä *Ilmania* lajiteoreettisesti ja saada näin eväitä verkkodebatin ymmärtämiseen. Tämän ohella olennaiseksi seikaksi muodostui verkkokeskustelun käsittäminen nimenomaan lajina, joka moniäänisyydessään kantaa ymmärryksen kannalta yhtä lailla ratkaisevaa funktionaalisuutta kuin esseen, autobiografian ja pamfletin kaltaiset kirjalliset genretkin. Verkkokeskustelija ei ainoastaan huudahtaa reagoi lukemaansa lehtijuttuun vaan toimii foorumille kirjoittamisen käytänteiden alaisena, vaihtelevan tietoisesti tai tiedostamatta. Nähdäkseni ilman verkkokeskustelun genren ominaispiirteiden tunnistamista ei kyseisen lajin yleisesti tunnustetuista ja kammoksutuista ongelmistakaan voi päästä irti. *Ilman*-debatti esimerkiksi pitää sisällään selkeästi aiheesta poikkeavia, kansakeskustelijoita huomioimattomia ja alatyylisiä puheenvuoroja; juuri niitä, joiden vuoksi verkkokeskustelua pidetään luokattomana ja saastaisena sananvaihdon muotona. Keskustelua terrorisoivien ääriainesten toimintamallien tunnistaminen on olennainen osa genren ymmärtämistä, mikä taas avaa mahdollisuuden ikävien puolien kitkemiselle esimerkiksi keskustelutilan tarjoajan tarkemman kontrollin muodossa. Tässäkin mielessä kirjallisuuden tutkimuksella on annettavaa verkkokeskustelun arkisimpiin muotoihin perehtymiselle. Tutkimuksessani olen omalta osaltani pyrkinyt osoittamaan kuinka katkoksellisesta yhteydestä huolimatta esseekokoelma ja vapaa verkkokeskustelu joka tapauksessa kohtaavat, aiheuttavat reaktioita ja omalla vääristyneellä tavallaan keskustelevat.

Mahdollista jatkokäsittelyä ajatellen tutkimuksestani erottuu kolme kehiteltävissä olevaa aihioita. Ensimmäinen ja ilmeisin olisi verkkokeskusteluun paneutuminen kirjallisuustieteellisesti. Nähdäkseni juuri tutkimieni *Helsingin Sanomien* ja *City*-lehden sivustojen kaltaisten kirjallisuudelle omistautumattomien keskustelualueiden kirjallisuuskeskustelut voisivat tarjota arvokkaitakin kulmia siihen, kuinka kirjallisuuteen suhtaudutaan ja mitä juuri verkko sen käsittelyyn tuo. Toisaalta sivuan tutkimuksessani kahta suomalaisen kirjallisuuden 2000-luvun pienilmiötä: pamfletin renessanssia ja esseen uudenlaista nousua. Molempien tutkiminen laajempaan kirjallisyhteiskunnallisena tapauksena voisi olla antoisaa ja hyödyllistä. Pamfletin heräämisessä yhteiskunnalliset vaikuttimet ovat korostuneesti esillä, mutta myös esseen nousun tutkiminen olisi relevanttia nimenomaan suhteessa aikamme arvoilmastoon ja tarpeisiin. Esseen rajankäynti korkeakirjallisen ilmaisun ja kanta-aottavuuden välillä upottaa sen juuret syvälle kirjallisuuden historiaan, mutta pakottaa myös keskittymään nykypäivään. Tästä Timo Hännikäisen *Ilman* herättäminen reaktioineen on hyvä esimerkki.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Hännikäinen, Timo (2009). *Ilman – esseitä seksuaalisesta syrjäytymisestä*. Turku: Savukeidas.

Laitinen, Jaana (2009a). Neljä vuotta ilman.

<http://www.hs.fi/omaelama/artikkeli/Nelj%C3%A4+vuotta+ilman/1135243440929> (4.3.2011)

Laitinen, Jaana (2009b). Neljä vuotta ilman. *Helsingin Sanomat* 11.2.2009.

Neljä vuotta ilman – keskusteluketju *HS.fi*-sivustolla.

<http://www.hs.fi/keskustelu/aihealue/E1%C3%A4m%C3%A4/ketju/2988275/?page=1&perPage=20> (4.3.2011)

Pettersson, Maria (2009). Timo Hännikäinen – Timo ei saanut pillua, siispä hän kirjoitti kirjan. *City* 5/2009.

Timo Hännikäinen – keskusteluketju *City.fi*-sivustolla.

<http://www.city.fi/artikkeli/Timo+H%E4nnik%E4inen/2994/kommentit/#kommentit> (21.3.2010)

Painetut lähteet

Artistoteles (1967). *Runousoppi*. Suom. Pentti Saarikoski. Helsinki:Otava.

Arpo, Robert (2005). *Internetin keskustelukulttuurit. Tutkimus Internet-keskusteluryhmien viesteistä rakentuvista puhetavoista, tulkinnoista ja tulkinnan kehyksistä kommunikaatioyhteiskunnassa*. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 39.

Avgerinakou, Anthi (2003). Flaming in computer-mediated interactions. Teoksessa Colin B. Grant (toim.): *Rethinking communicative interaction, new interdisciplinary horizons*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Bennett, Tony (1990): *Outside literature*. London: Routledge.

Brax, Klaus (2003). Imitaatiosta kommunikaatioon – laji kirjallisuudentutkimuksessa. Teoksessa Outi Alanko ja Tiina Käkelä-Puumala (toim.): *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Helsinki: SKS, 117 - 140.

Fairclough, Norman (1997). *Miten media puhuu?* Suom. Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

Fowler, Alastair (1982). *Kinds of Literature*. Oxford. Clarendon Press.

Gadamer, Hans-Georg (2004). *Hermeneutiikka: Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Valikoinut ja suomentanut Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.

- Haverinen, J. Tuomas (2009). Halu ja sen tilitys. *Turun ylioppilaslehti* 6/2009.
- Hellman, Heikki (2010). ”Ei homoistakaan kukaan voi pitää, mutta pakko vaan on niitä iljetyksiä sietää.” *Helsingin Sanomat* 28.3.2010.
- Hellman, Heikki ja Jaakkola, Maarit (2009). Kulttuuritoimitus uutisopissa – Kulttuurijournalismin muutos Helsingin Sanomissa 1978 - 2008. *Media ja viestintä* 4-5/2009.
- Hemánus, Pertti (1974). Pamflettikirjallisuus. Teoksessa Antti Eskola ja Katariina Eskola (toim.): *Kirjallisuus Suomessa*. Helsinki: Tammi, 168–186.
- Hemánus, Pertti (1991). Pamflettien 80-luku – hiljaiseloa ja ääntelyä. Teoksessa Yrjö Hosiainluoma (toim.): *Hevosien sulkia – 1980-luvun suomalaisen kirjallisuuden tilanteita*. Jyväskylä: Kirjastopalvelu Oy, 147–157.
- Hosiainluoma, Yrjö (2003). *Kirjallisuuden sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Houellebecq, Michel (2006). *Mahdollinen saari*. Suom. Ville Keynäs. (*La Possibilité d'une île*, 2005.) Helsinki: WSOY.
- Hujanen, Jaana (2009). Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa Esa Väliaverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Helsinki University Press, 112–128.
- Hännikäinen, Timo (2010a). Esipuhe. Teoksessa Timo Hännikäinen (toim.): *Mitä Houellebecq tarkoittaa?* Turku: Savukeidas.
- Kihlman, Christer (2000). *Ihminen joka järkkyy*. Suom. Pentti Saaritsa. (*Människan som skalv*, 1971) Helsinki: Tammi.
- Komsi, Eetu (2010). HS:n verkkokeskustelu on joutunut ääriyhmien haltuun. *Helsingin Sanomat* 9.6.2010.
- Kontula, Anna (2009). Koskettava Ilman ei pelasta naista puutteelta. *Nuori Voima / Kriitikki*. Syksy 2009.
- Larros, Heini (2009). Hyvä Selibaattimo. *City* 5/2009.
- Lejeune, Philippe (1989). *On autobiography*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Lingis, Alphonso (2002). Cues, watchwords, passwords. Teoksessa Michael Stryck (toim.): *The Politics of Community*. Aurora: Davis Group Publishers.
- Lyytikäinen, Pirjo (2006). Rajat ja rajojen ylitykset. Teoksessa Anna Mäntynen, Susanne Shore ja Anna Solin (toim.): *Genre – tekstilaji*. Helsinki: SKS, 165–183.

- Makkonen, Anna (1995). Pamfletista tunnustukseen: lajimurros 1960- ja 1970-luvulla. Teoksessa Markku Ihonen & Yrjö Varpio (toim.): *Helmi simpukka joki: kirjallisuushistoria tänään*. Helsinki: SKS, 102–114.
- Malin, Veera (2010). Asialinjalle! *Suomen Lehdistö* 8–9/2010.
- Markkola, Matti (2010). Viisi vuotta vääntöä verkossa. *Helsingin Sanomat* 8.6.2010
- Mattila, Pekka (1984). *Kirjallisuudentutkimuksen avainsanoja*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Mäkelä, Matti (2009). Kun jää ilman, voi puhua vapaasti. *Helsingin Sanomat* 22.2.2009.
- Mäntynen, Anna & Shore, Susanna (2006). Tekstilajien risteyksessä – Mika Myllylän testamentti. Teoksessa Anna Mäntynen, Susanne Shore ja Anna Solin (toim.): *Genre – tekstilaji*. Helsinki: SKS, 283–302.
- Niemi-Pynttari, Risto (2007). *Verkkoproosa – tutkimus dialogisesta kirjoittamisesta*. Helsinki: ntamo.
- Oksanen, Hanna & Myllymäki, Lauri (2010). Esseekonetta purkamassa: Antti Nylénin tekijä. *Nuori Voima / Kritiikki*. Syksy 2010.
- Pantti, Mervi (2009). Tunteellisempaa journalismia. Teoksessa Esa Väliverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Helsinki University Press, 193–128.
- Perkins, David (1992). *Is literary history possible?* Baltimore: John Hopkins University Press.
- Pettersson, Bo (2006). Kirjallisuuden lajien teoriasta ja käytännöstä. Teoksessa Anna Mäntynen, Susanne Shore ja Anna Solin (toim.): *Genre – tekstilaji*. Helsinki: SKS, 151–164.
- Pulli, Tarja (2009). Loppiaisyön ongelma. *Parnasso* 2/2009.
- Riikonen, H.K (1990). *Mikä on essee?* Helsinki: SKS.
- Räikkä, Jyrki (2010). HS-raati sietää nimettömyyttä netissä. *Helsingin Sanomat* 16.4.2010.
- Shore, Susanne & Mäntynen, Anna (2006). Johdanto. Teoksessa Anna Mäntynen, Susanne Shore ja Anna Solin (toim.): *Genre – tekstilaji*. Helsinki: SKS, 9–41.
- Sinivaara, Olli (2010). Essee vie kirjailijan eturiviin. *Helsingin Sanomat* 12.5.2010.
- Solin, Anna (2006). Genre ja intertekstuaalisuus. Teoksessa Anna Mäntynen, Susanne Shore ja Anna Solin (toim.): *Genre – tekstilaji*. Helsinki: SKS, 72–95.
- Stenbäck, Irma (2007). WSOY:n Barrikadi-sarja haastaa Tammen Huutomerkki-kirjat. *Helsingin Sanomat* 12.12.2007.

Suominen, Jaakko (2009). Kaiken maailman tieto? Internet tietämisen kohteena, lähteenä ja välineenä. Teoksessa Petri Saarikoski, Jaakko Suominen, Riikka Turtiainen ja Sari Östman (toim.): *Funetista Facebookiin – internetin kulttuurihistoriaa*. Helsinki: Helsinki University Press, 116–156.

Tuomivaara, Salla (2008). Elämänilon ylittämätön arvo – untuvanpehmeä Linkola. Teoksessa Tere Vadén (toim.): *Linkolan ajamana*. Helsinki: Like, 21–40.

Turtiainen, Riikka (2009). Tunne netissä. Teoksessa Petri Saarikoski, Jaakko Suominen, Riikka Turtiainen ja Sari Östman (toim.): *Funetista Facebookiin – internetin kulttuurihistoriaa*. Helsinki: Helsinki University Press, 193–233.

Tähtinen, Tero (2009). Sukseton, seksitön mies. *Aamulehti* 25.2.2009.

Uschanov, Tommi (2010). *Suuri kaalihuijaus – kirjoituksia yhteiskunnallisesta tietämättömyydestä*. Helsinki: Teos.

Valpola, Veli (2000). *Suuri sivistyssanakirja*. Helsinki: WSOY.

Vattimo, Gianni (1999). *Tulkinnan etiikka*. Suom. Jussi Vähämäki & Liisa Kunttu. Helsinki: Tutkijaliitto.

Virrantähti, Riikka (2010). Kuulolla, kansa puhuu. *Suomen Lehdistö* 12/2010.

Waarala, Hannu (2009). Timo Hännikäinen – Ilman. Esseitä seksuaalisesta syrjäytymisestä (arvio). *Keskisuomalainen* 11.2.2009.

Wittgenstein, Ludvig (1999). *Filosofisia tutkimuksia*. Suom. Heikki Nyman. Helsinki: WSOY.

Painamattomat lähteet

Ahtola, Aleks (2009). Pois puute, pois kurjuus. *Kansan Uutisten Verkkoalehti* 17.2.2009. <http://www.kansanuutiset.fi/kulttuuri/kirjat/1788010/pois-puute-pois-kurjuus>. (4.3.2011.)

City.fi-sivuston etusivu. <http://www.city.fi> (4.3.2011.)

City.fi-sivuston mediatiedot. <http://www.city.fi/mediatiedot> (3.9.2010.)

City-lehden lukijatutkimus 2010. http://www.city.fi/mediatiedot/2010/Lukijatutkimus_2010.pdf (1.9.2010.)

Helsingin Sanomien Keskustelu-osion etusivu. http://www.hs.fi/keskustelu/index.jspa?cmp=tm_etu_keskustelu (29.9.2010.)

Helsingin Sanomien Keskustelu-osion ohjeet. <http://www.hs.fi/viesti/keskustelu/kaytostavat> (21.12.2010.)

Helsingin Sanomien medianetti – huhtikuun 2010 kävijämäärät.

<http://medianetti.helsinginsanomat.fi/HSfi+huhtikuun+2010+k%C3%A4vij%C3%A4m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4t/1135257137542> (3.9.2010.)

Hermeneutiikka – artikkeli Jyväskylän yliopiston Koppa-tietokannassa.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/hermeneutiikka> (21.2.2011.)

Hännikäinen, Timo (2010b). Muhamettilaisuus ja minä. *Marginalia: Reunamerkintöjä, havaintoja, kynällä ajattelua* (Timo Hännikäisen blogi).

<http://timohannikainen.blogspot.com/2010/09/muhamettilaisuus-ja-mina.html> (23.3.2011.)

Koskinen, Matti (2011). Sukellus mielen viemäriin. *Helsingin Sanomien* NYT-liite. 17.2.2011.

<http://www.hs.fi/nyt/artikkeli/Sukellus+mielen+viem%C3%A4riin/1135263887367>. (22.3.2011.)

Maria, Maria. Nelonen 25.2.2009.

Miksi nimellä? *Savon Sanomien* Keskustelu-palstan etusivu.

<http://www.savonsanomat.fi/mielipide/keskustelupalsta/posts/list/9.htm> (25.10.2010.)

Pamfletti – artikkeli Wikipediassa. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Pamfletti> (16.6.2010.)

Pamflettien nousu kertoo poliittisen krapulan hellittämisestä. <http://www-ylerradio1.fi/kulttuuri/kulttuuriuutiset/id15759.shtml> (18.3.2010.)

Siro, Juha (2002). Valituksia ei oteta vastaan. *Kiiltomato.net* 19.9.2002.

<http://www.kiiltomato.net/timo-hannikainen-istun-vastapaata/>. (4.3.2011.)

Virmavirta, Jarmo (2008). Pelkkä pamfletti. *Uusi Suomi* 8.2.2008.

<http://www.uusisuomi.fi/nakokulmat/jarmovirmavirta/pelkka-pamfletti> (4.3.2011.)

Voimala. Yle TV 1 2.2.2009.